

**ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ВИСОКА ТЕХНОЛОГІЧНА ШКОЛА ІГЛАВИ (Чеська Республіка)
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ У БРАТИСЛАВІ (Словацька Республіка)
ВИСОКА ШКОЛА МЕНЕДЖМЕНТУ (Словацька Республіка)
НАЗАРЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ (США)
ТАЛЛІНСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Естонська Республіка)
УНІВЕРСИТЕТ м. ГРОДНО (Республіка Білорусь)
МЕРІЯ м. СОБРАНЦІ (Словацька Республіка)**

ЗБІРНИК ТЕЗ

за матеріалами міжнародної науково-практичної

**Інтернет-експозиційної та вербально-демонстраційної
конференції**

**«ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ АКТИВІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМТСТВА В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

20-24 квітня 2015 року

Ужгород 2015

УДК 338.24 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) - 11ЛО
В-25

Організаційний комітет:

Голова оргкомітету:

МІКЛОВДА В.П. – доктор економічних наук, професор, член-кор. НАН України, завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Заступники голови:

ШАНДОР Ф.Ф. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри туристичної інфраструктури та сервісу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

КУБІНІЙ Н.Ю. – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

МОШАК С.М. – підприємець.

Члени оргкомітету:

George Eizen, PhD, Nazareth College of Rochester (USA)

Patricia Sanders, PhD, consulting company RSD (USA)

Marta Bojko, PhD, Yale University (USA)

doc. Ing. Viera Kubičková, PhD. Ing. University of Economics in Bratislava

Ladislav Bažó, PhD. University of Economics in Bratislava

doc. Ing. Alica Lacková, University of Economics in Bratislava

CSc.doc. RNDr.. Marta Karkalíková, University of Economics in Bratislava

CSc., Ing. Monika Krošláková, PhD. University of Economics in Bratislava

Pavol Džurina, Mayor of Sobrance

Ing. Renáta Madzinová, PhD. VŠ Medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove

Ing. Eva Hvizdová, PhD. VŠ Medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove

Ing. Iveta Sedláková VŠ Medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove

Urve Venesaar, PhD of Entrepreneurship, Tallinn University of Technology, Estonia

Вдосконалення механізмів активізації економічних процесів та формування конкурентоспроможності національної економіки, регіону, підприємства в умовах глобалізації: тези доповідей міжнародної науково-практичної Інтернет - експозиційної та вербально - демонстраційної конференції 20-24 квітня 2015 р. / ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – Ужгород, 2015. – 184 с.

Збірник містить матеріали за такими тематичними напрямками: розвиток економічної теорії та історії економічної думки; проблеми національної економіки, її інноваційного розвитку та формування національної конкурентоспроможності; сучасні виклики світового господарства, міжнародної економіки та глобалізації економічного простору; демографічні та соціальні виклики розвитку регіональної та національної економік в умовах глобалізації; шляхи формування конкурентоспроможності національних та регіональних економік в сучасних умовах; інноваційний механізм розвитку національної та регіональної економік; вдосконалення фінансової системи національної та регіональної економік; національна безпека та її фінансово-економічні важелі; фіскальні інструменти управління економічними системами; банківські та фінансові інструменти розвитку підприємств, територій, світового господарства; децентралізація управління та її вплив на розвиток прикордонних територій; вдосконалення механізмів місцевого та регіонального управління; перспективи розвитку туризму як стратегічного сектору регіональної, національної та світової економік; проблеми вдосконалення економічного механізму підприємства та шляхи їх вирішення; інноваційна діяльність підприємства та напрямки її активізації; шляхи вдосконалення системи

менеджменту на підприємстві; шляхи вдосконалення системи маркетингу на підприємстві; проблеми управління персоналом, формування людського капіталу та економіки праці на підприємстві та шляхи їх вирішення; проблеми конкурентоспроможності та механізми побудови на підприємстві; контролінг як важіль стратегічного управління підприємством; механізми формування конкурентоспроможності АПК.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори. Точки зору авторів публікації можуть не співпадати з точкою зору організаційного комітету.

ЗМІСТ

Мікловда Василь Петрович, Кубіній Наталія Юрївна, Дідович Юлія Олегівна <i>Інституціональний підхід до стратегічного управління</i>	10
Alica Lacková <i>Marketing communication of organic food</i>	12
Viera Kubičková, Monika Krošláková, Daniela Breveníková <i>The Impacts of Innovation Activities on Dynamisation of SMEs in Services</i>	13
Eva Hvizdová <i>Effect of customer typology on revenues of entrepreneurial entities in the tourism sector</i>	15
Eva Hvizdová, Viera Mokrišová, Jozef Polačko <i>Approach in reviews of business environment emphasising selected indices of its evaluation</i>	17
Monika Krošláková, Radoslava Mečiar <i>Distribution of family businesses in various sectors of the economy in Slovakia</i>	19
Lujza Jurkovicova, Стойка Вікторія Степанівна <i>Специфіка інструментів ісламського банкінгу</i>	20
Marta Karkalíková <i>Management systems as organizations competitive advantage</i>	22
Адам Владислав Іванович <i>Принципи формування та функціонування потенціалу регіонального маркетингу</i>	24
Алмашій Яніна Ігорівна <i>Тенденції розвитку індустрії туризму в Закарпатській області</i>	26
Андришин Володимир Павлович <i>Методичний підхід до оцінки ефективності експортної діяльності деревообробних підприємств</i>	28
Баженова Олена Володимирівна <i>Деякі питання щодо застосування DSGE моделей для дослідження зовнішньої стійкості економіки</i>	30
Балецька Людмила Миколаївна <i>Освіта в туризмі: компетентнісний підхід до професійного навчання</i>	32
Баришевська Інна Володимирівна <i>Соціальна стратегія розвитку аграрного підприємства</i>	34
Белей Наталія Петрівна <i>Фермерський туризм: сучасний стан і перспективи розвитку в областях Карпатського регіону</i>	36

Берча Оксана Михайлівна <i>Взаємозв'язок розвитку інновацій та підвищення якості</i>	38
Бондаренко Вікторія Михайлівна <i>Вплив децентралізації на життєздатність громад</i>	40
Бутусов Олександр Дмитрович <i>Програмно-цільовий підхід в управлінні розвитком муніципального утворення</i>	42
Ватченко Олександра Борисівна <i>Депресивні території України: проблеми у законодавчому забезпеченні</i>	44
Волошина Юліанна Ярославівна <i>Основні теоретичні аспекти актуальності розвитку агрокооперативів в Україні в сучасних економічних умовах</i>	46
Гаврилко Петро Петрович, Кубіній Володимир Володимирович <i>Складові концепції формування інноваційного потенціалу економічної системи</i>	48
Гаврилко Петро Петрович, Соханич Федір Федорович <i>Профіль конкурентно-спроможності Закарпаття</i>	50
Галагурич Вероніка Василівна <i>Вдосконалення інноваційного розвитку національної та регіональної економік в інтеграційних умовах</i>	53
Гальчинський Леонід Юрійович, Бараннікова Ангеліна Олександрівна <i>Моделювання супутнього використання водного та енергетичного ресурсів в електроенергетиці України</i>	55
Годя Іван Михайлович <i>Методологія формування транспортно-логістичних кластерів</i>	57
Гонта Сергій Володимирович <i>Пріоритетні напрями структурної трансформації економіки України</i>	59
Горбокоть Віталій Юрійович <i>Особливості організації праці персоналу автотранспортних підприємств</i>	61
Гордейчук Михайло Олександрович <i>Особливості функціонування малого і середнього підприємництва в Закарпатській області</i>	63
Готра Вікторія Вікторівна <i>Механізм формування інноваційно-інвестиційної політики в аграрній сфері економіки</i>	65
Данайканич Оксана Валеріївна, Цицика Марія Юріївна <i>Кризис-менеджмент організацій в умовах глобалізації</i>	67
Домище-Медяник Алла Михайлівна	

<i>Транскордонне співробітництво Закарпаття: проблеми та перспективи розвитку.....</i>	<i>70</i>
Дюгованець Олеся Михайлівна <i>Фінансовий ризик-контролінг в діяльності підприємств.....</i>	<i>72</i>
Жуков Святослав Августович <i>Інноваційна модель розвитку української економіки: проблеми сьогодення та безальтернативність майбутнього.....</i>	<i>74</i>
Завадяк Роман Іванович, Молнар Олександр Сергійович, Urve Venesaar <i>Сучасні моделі організаційного розвитку підприємств.....</i>	<i>76</i>
Кабак Ольга Олегівна <i>Економічна оцінка інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.....</i>	<i>78</i>
Калиніч Віталій Євгенович <i>Приватно-публічне партнерство як механізм соціально-економічного розвитку регіону.....</i>	<i>81</i>
Кіш Галина Вікторівна <i>Моделі стратегічного планування як інструменту управління національної економіки.....</i>	<i>83</i>
Корсак Роман Володимирович <i>Українсько-чеські економічні відносини (поч. ХХІ ст).....</i>	<i>86</i>
Костьов'ят Г.І. <i>Шляхи формування конкурентоспроможності національної економіки в сучасних умовах.....</i>	<i>88</i>
Курей Оксана Андріївна <i>Взаємозв'язок процесів децентралізації економічної влади та підвищення соціальної відповідальності бізнесу на місцях.....</i>	<i>90</i>
Лукша Олег Васильович <i>Особливості у стратегічному плануванні і управлінні розвитком регіону в умовах системних реформ.....</i>	<i>92</i>
Лункіна Тетяна Іванівна, Бурковська Алла Валентинівна <i>Соціально-економічний потенціал України: основні аспекти.....</i>	<i>94</i>
Мадяр Руслана Олександрівна <i>Глобалізація та регіоналізація: взаємозв'язок і суперечливі наслідки.....</i>	<i>96</i>
Мазур Альона Миколаївна <i>Державні запозичення та їх вплив на фінансову безпеку.....</i>	<i>98</i>
Мазур Оксана Анатоліївна <i>Передумови державного регулювання у сфері детінізації економічних відносин.....</i>	<i>100</i>

Максимчук Ярослава Сергіївна <i>Інновації як стратегічний фактор розвитку національної економіки</i>	102
Марина Отілія-Мірела Василівна <i>Розвиток сільського туризму як стратегічного сектору регіональної економіки</i>	104
Машика Юрій Вікторович <i>Трансформація зайнятості та безробіття в умовах постіндустріальної економіки</i>	108
Мінькович Інна Михайлівна <i>Організація маркетингової діяльності на туристичних підприємствах</i>	110
Молодченко Таїсія Геннадіївна, Мельман Вікторія Олександрівна <i>Проектний підхід до оцінки персоналу підприємств житлово-комунального господарства</i>	113
Мошак Сергій Миколайович <i>Стратегічне управління формуванням конкуренто-спроможності регіональної економіки</i>	115
Носа Богдана Михайлівна <i>Військові оборонні об'єкти Закарпаття як регіональний туристичний продукт</i>	117
Носа-Пилипенко Наталія Олександрівна <i>Розвиток прикордонних регіонів через ефективне стратегічне планування та здійснення євроінтеграційної політики</i>	119
Огородник Валерія Олегівна <i>Інвестиційні процеси в Україні</i>	121
Пап Василь Васильович, Бошота Неля Василівна <i>Фінансування інноваційного розвитку: реалії та перспективи</i>	123
Парій Людмила Віталіївна <i>Теоретичні засади маркетингових досліджень внутрішнього ринку сиру в Україні</i>	125
Питьовка Мар'яна Василівна <i>Кадровий потенціал фірми: використання та підвищення його конкурентоздатності</i>	128
Підлипна Радміла Петрівна <i>Державне регулювання соціального страхування</i>	130
Повідайчик Михайло Михайлович, Повідайчик Мар'яна Михайлівна, Шулла Роман Степанович	

<i>Особливості формування маржинальної собівартості продукції та маржинального прибутку на підприємствах лісопилного виробництва.....</i>	<i>133</i>
Пулянович Олена Василівна <i>Підприємство та його конкурентоспроможність.....</i>	<i>136</i>
Рябенко Галина Миколаївна <i>Особливості сплати ПДВ та єдиного податку сільськогосподарськими товаровиробниками.....</i>	<i>138</i>
Рябоконт Павло Андрійович <i>Інноваційні міжнародні проекти та Стратегії розвитку регіону в умовах євроінтеграційного процесу.....</i>	<i>140</i>
Сахарнацька Людмила Іванівна <i>Економічна ефективність розвитку особистих селянських господарств.....</i>	<i>142</i>
Світлиць Ольга Володимирівна <i>Перспективи туризму в контексті формування соціально - культурного капіталу сучасної України.....</i>	<i>144</i>
Сержанов Віталій Вікторович, Птащенко Ліана Олександрівна, Опекун Елена Владимировна <i>Сучасний стан боргової залежності України.....</i>	<i>146</i>
Сичевський Іван Васильович <i>Феномен регіонального іміджу в політиці.....</i>	<i>148</i>
Сіра Евеліна Олександрівна <i>Тенденції розвитку ринку праці в аграрному секторі економіки України.....</i>	<i>151</i>
Сірко Олена Іванівна <i>Соціальні аспекти економічної безпеки на регіональному рівні.....</i>	<i>153</i>
Славич Ольга Олегівна <i>Вплив туризму на рівень розвитку регіональної економіки.....</i>	<i>155</i>
Смирнов Ігор Георгійович <i>Українське чумацтво як перспективний ресурс для розвитку туризму: логістичний аспект.....</i>	<i>157</i>
Смирнов Ігор Георгійович <i>Канадська система агрологістики та її значення для України.....</i>	<i>159</i>
Сокол Іван Іванович <i>Формування конкурентних переваг як невід'ємної складової стратегічного потенціалу регіону.....</i>	<i>161</i>
Теличко Тетяна Вікторівна <i>Методи Форсайту та принципи їх застосування.....</i>	<i>163</i>
Тодоров Ігор Ярославович	

<i>Економічний вимір національної безпеки України в контексті російської агресії.....</i>	<i>165</i>
Удод Ганна Сергіївна <i>Сучасні мотиваційні підходи до підвищення ефективності використання персоналу підприємства.....</i>	<i>167</i>
Чабак Людмила Анатоліївна <i>Тури «вихідного дня»: проблеми та перспективи розвитку.....</i>	<i>169</i>
Черленяк Іван Іванович <i>Децентралізація публічної влади та об'єднання територіальних громад: інтеграція та кооперація чи колективізація.....</i>	<i>171</i>
Чубарь Оксана Геннадіївна, Жидик Ольга Іванівна <i>Оборот роздрібної торгівлі Закарпаття: сучасний стан і місце серед областей Західного регіону та України.....</i>	<i>173</i>
Шандор Федір Федорович <i>Спільний румунсько-український туристський продукт „Карпати”. SWOT-аналіз.....</i>	<i>175</i>
Шандор Федір Федорович, Дубович Наталія Василівна <i>Інституціоналізація соціології туризму в Україні.....</i>	<i>178</i>
Югас Наталія Вікторівна <i>Аналіз динаміки інвестиційного процесу в Закарпатській області.....</i>	<i>180</i>
Якімцов Віктор Вікторович <i>Синергетика у різних науках.....</i>	<i>182</i>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Мікловда В.П., д.е.н., проф., член-кор.НАН України,

Кубіній Н.Ю., к.е.н, професор

Дідович Ю.О., к.е.н, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Виникнення соціальних інститутів має об'єктивний характер, що проявляється внаслідок появи певних соціальних потреб, певних соціальних викликів, певних соціальних загроз. Саме задоволення потреб і є основним поштовхом формування соціального інституту. Виникнення потреб та загроз виступає первинною умовою інституціалізації суспільного явища, появи нового інституту.

Наступною умовою інституціалізації названі соціальні зв'язки, взаємодії та відносини індивідів і соціальних груп з певною логікою та поступовою фіксацією динаміки. Поступова фіксація відбувається у суспільному розумінні правильності інституціалізації, її корисності та адекватності сучасним трендам соціально-економічної та духовної еволюції суспільства.

Крім умови наявності потреб, загроз та соціальних зв'язків, стратегічне управління формується як інститут внаслідок появи бізнесменів та менеджерів зі стратегічним баченням розвитку бізнесу, які можуть використовувати широкі аналітичні масиви та конструювати й прогнозувати віртуальні моделі майбутнього

Функції інституціалізації стратегічного управління:

- економічна функція полягає у забезпеченні перевищення результату від інституціалізації витрат на її здійснення;

- соціокультурна функція забезпечує формування психологічної платформи здійснення стратегічних заходів, яка в свою чергу формує ставлення до мотиваційних важелів, побудови системи контролю і контролінгу, організаційних змін і т.д.

Перетворення стратегічного управління у соціальний інститут здійснюється таким чином (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм інституціалізації стратегічного управління підприємством

- а) спостерігається формування потреби – стратегічне управління задовольняє потребу підприємства у розвитку та довготривалій життєздатності, високій конкурентоспроможності;
- б) виникає загроза внаслідок змін навколишнього середовища, появи нових конкурентів або виникнення нових товарів – стратегічне управління сприяє кращим позиціям у конкурентній боротьбі, що постійно посилюється, і є саме по собі конкурентною перевагою;
- в) здійснюється формулювання загальної цілі функціонування – втілення місії підприємства у реальне життя;
- г) відбувається побудова системи соціальних норм – повага до ризикованості, креативність у роботі, інноваційна спрямованість, бажання бути причетним до найкращої компанії;
- д) компонується система соціальних статусів та ролей – застосування ієрархічно спрямованих та функціонально навантажених стратегій формує ролевий розподіл в системі менеджменту підприємства;
- е) проходить організаційне оформлення – формування відділів стратегічного управління, побудова стратегічно орієнтованої структури управління.

MARKETING COMMUNICATION OF ORGANIC FOOD

Alica Lacková, Ph.D. Associate Profesor

University of Economics in Bratislava

This paper provides a comprehensive overview of the tools of marketing communication used by producers and sellers of organic food active on the Slovak market and the results of the research focused on identifying the current level of consumer awareness in relation to the issue under examination. Currently, the organic agriculture is on a global scale a continuously growing sector, particularly with regards to the current Eco trend, characterised by sensitive approach to the environment through protection of water, soil and atmosphere (by not using damaging chemical substances), recycling and decreasing the amount of waste and by improving the living conditions of livestock. Organic agriculture provides several other benefits: it helps to protect biodiversity and with maintaining the principles of sustainable growth. From an economic perspective, it supports development of rural areas, which results in increased amount of employment opportunities and thus growth in employment. In most countries, organic agriculture is therefore one of the areas that are strongly supported by both the private and public sectors.

Organic food market in Slovakia is for several years one of the fastest expanding markets. This is due to several factors. One of them is intense globalisation tendency that have resulted in the actual appearance of organic food on our market. Slovak consumer is, as a result of better access to information (quantity and quality of which is constantly increasing), as well as faster appearance and acceptance of new trends, having more and more demands on the products, which are being offered to him. Slovak consumers demand foodstuffs that will not only satisfy their nutrition needs, but also will have positive effect on their fitness or health. The next factor is the entry of several supermarket chains (such as Tesco, Kaufland, Billa) on the organic food market, which has partially solved one of the major problems, which is their poor accessibility for the end consumer. Until recently, it was only possible to buy them from specialised shops or directly from producers on their eco farms. Today, however, it is possible to choose from a comparatively wide selection of organic food, including baked products, meat products, candy, beverages, fruits and vegetables, but also infant food or other less demanded products.

Despite the good initial situation, the Slovak market also has to - like majority of the foreign markets - face several initial obstacles. Low awareness of potential consumers, distrust of the 'new' or unwillingness for changes from their side and a long period for returning of the investment, imperfect legislation and the competition in the form of cheaper or 'established' foreign products are currently very real threats. One of the most obvious problems (or challenges), which the current Slovak organic food market has to face, is the above-mentioned lack of awareness of potential

customers. If the targeted segment is not informed about specific contributions of the organically produced food, it becomes 'unreachable' for sellers. Potential customers must be made aware of the positive aspects associated with both production and consumption of organic food. It is necessary to introduce them to all of the related benefits, i.e. consumption of organic food as the basis for a healthy lifestyle, and also the ecological and economic aspects of their production. Clarifying and spreading the principles of organic agriculture and the benefits resulting from production and consumption of organic food should be one of the main focuses of marketing communication of these products.

Marketing communication is in the literature also referred to as a part of the activation of the sales of products and services, including food products. Actuation of sales is achieved by utilising various forms of communication, such as advertising or sales promotion. The role of these tools is to attract potential customers and then to convince them to buy the products. However, in the case of organic food, the purpose of the communication with the market is also to raise awareness about the positive effects of consumption of these products stemming from their organic origin.

Significant benefits of organic food - not only for human health and the environment, but also with regard to their economic benefits, lack of awareness of potential consumers about the positive aspects of production and consumption, and consequently the marketing communication as one of the main options for improving the current situation (in terms of increasing public awareness) are the main motives for exploration the given issue. The neglect of the role of marketing communications of organic food already in the early stages of market development seems like an insurmountable barrier for further development of this market.

The paper is an output of the project VEGA number 1/0635/14 - "Status and prospects of development of the organic food market, traditional and regional foods in Slovakia"

THE IMPACTS OF INNOVATION ACTIVITIES ON DYNAMISATION OF SMES IN SERVICES¹

Viera Kubičková,

Monika Krošláková,

Daniela Breveníková,

University of Economics in Bratislava

Globalisation of the world economy indicates the strengthening of transnational corporations. These gigantic corporations have a significant inherent economic power. Their economic growth is

---

¹ Grant project of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic VEGA 1/0205/14 „Perspective of the dynamic BS existence in the SR within the context of the principles' enforcement *Innovation within the EU*. Project period: 2014-2016.

based on the geographical boom and comparative advantages ensuing from them. This phenomenon is confronted with small and medium-sized firms. These firms increase their dynamics based on the ability to identify market niches and their innovative use. They are an important impulse to the development of regional economy. The focus is on in particular on high-growth enterprises. These enterprises are sources of the creating new jobs and an innovative networking in the region; in this way, they support the rise and development of supplier and partner entities.

The process of increasing the tertiary nature of economies has resulted in a dominant position of the services sector in advanced economies. Services are part of all value-formation chains, which leads to creating new needs and demand for services. Thus, the services sector represents an environment that offers many opportunities for applying high-growth enterprises. Given these facts, the topic of our research is small and medium-sized enterprises of services and factors affecting their dynamisation.

Gazelles constitute a subgroup of high-growth enterprises. A typical gazelle is a small or a medium-sized enterprise that achieved an above-the-average economic growth during a particular period. According to OECD, gazelles are enterprises that operated as employers for five years, during which they achieved an average annual growth of employment (or turnover) more than 20% for at least three years. At the same time, they have to meet the condition that from the beginning of the monitoring they employed ten or more employees. The term of gazelle denoting a young fast-growing company was used for the first time approximately in the year 1980 by the economist and scientist David Brich. For economists, the gazelle is a firm that has been fast growing in the long term and is of some critical size. It is a leader of structural changes in its field and is characteristic of a high share of innovations. This firm has no natural territory and can occur in any field and region. They are unanimous sources of economic growth and welfare, as they create as much as 60–75% of all new jobs.

The existence of gazelles is a phenomenon, which is not typical of high-tech fields, but it has a decisive position in the services. However, there are differences between gazelles operating in the environment of technologically advanced EU economies and those that realize their above-the-average economic growth in countries with limited application of progressive technologies. The economic growth of an enterprise in the economy that is approaching the frontier of current technology possibilities necessitates the support of strategies based on research and innovations. For the economies that lag behind in technology, this support is not decisive. Innovation inputs, innovation outputs, innovation success as well as innovative business are much more important for gazelles in technologically advanced countries than for those in the countries that lag behind in technology. Differences between the gazelles in old EU member countries and the new EU member countries are more significant than the differences between gazelles and non-gazelles. Gazelle

companies differ from other enterprises more in countries with advanced technology than in those with technology lagging behind. Therefore, dynamic SMEs exist regardless of the fact whether they founded their growth in innovation activities or not. However, the difference rests in the fact that the growth based on innovations brings competitive advantage in a large European space and this growth has long-term prospects. The growth of gazelle companies in countries that lag behind in technology is based predominantly on traditional factors which will be capable of economic differentiation and advantages only for a relatively short period. In countries with a high rate of technology application, the highest number of gazelles is concentrated mainly in services and in high-tech industry, e.g. in Germany and Belgium.

Part of the strategy of supporting the SMEs' dynamisation in the services sector is the research of determinants of their development. Empirical observations of SMEs in individual economic settings document their innovative behaviour supported by an active cooperation with other enterprises of supranational impact. This description of gazelles can be denoted as a key characteristic in terms of their future existence.

EFFECT OF CUSTOMER TYPOLOGY ON REVENUES OF ENTREPRENEURIAL ENTITIES IN THE TOURISM SECTOR

Ing. Eva Hvizdová, PhD.,

College of International Business ISM Slovakia

Enterprising in tourism in today's difficult economic – social conditions is not simple. This relates to compliance with a number of laws, decrees, rules, principles, as well as business ethics. The complexity of the business activities is closely related to income as a determining factor in relation to the typology of customers towards meeting the customer needs. The aim of this paper was based on theoretical and practical knowledge and the results of the marketing survey highlight the impact of customer typology on revenues of businesses operating in the tourism sector in Slovakia. When processing the survey, statistical methods were used: the descriptive statistics which deals with the methods of description, summarizing and data presentation; and inferential statistics, which allows to generate statistical estimates, and generalize the data obtained from the study group on the whole target population. In the context of an analysis of the primary data, there were used two methods of multivariate statistical methods like factor and cluster analyses, on which typology of customers in the tourism market was drawn.

The content of the research was customer behaviour and description of customer attitudes in the area of tourism. The first problem area was consumer behaviour in the tourism market (characteristics of selected product, the holiday place of residence, type of holiday, the length of

stay on holiday, use of own transport, price per person leave, and the type of accommodation). The second set of questions was focused on consumer decision-making process in the tourism market (the use of a travel agency, the process of planning holidays, the criteria used for the selection of holidays, sources of information in selecting a holiday, identification of the passenger units). The third problematic circuit represents consumers' attitudes to tourism market (selected characteristics measuring attitudes in relation to tourism).

Typology of customers in the tourism market was created on the basis of cluster analysis, which was based on three main components, where clustering was done by means of a hierarchical clustering method. There were formed three groups of consumers: demanding, conservative and economical consumers.

These groups differ from each other by their consumer behaviour, attitudes and decision-making. Detailed characteristics of different types of consumers are reported in Table 2.

Tab. 2: Typology of customers in the tourism market in 2013

Typology of customers	Description of customers demographics	Customer behaviour preferences
Demanding customer (4%)	Prevalence of male sex, family status, income over € 800, resides predominantly in village and town, age 30 – 49 years, education - basic and secondary;	Destinations with visa requirements, type of accommodation – apartment, own transport, the willingness to invest in vacation, but do not incline to services of travel agencies;
Conservative customer (83%)	Travelling unit - single, couple or family, income over -€800, reside mainly in city, age group 18 – 49, education predominantly secondary and higher;	Willingness to invest in holiday, type of accommodation – hotel, the predominance of knowledge, sightseeing and recreation, services of domestic travel agencies, neutral view to curbing freedom of travel agencies, resting own transport, an important consideration is the cost of the stay and rest;
Economical customer	Most of the male sex, income group up to €800, residence – city, big	Reluctance to invest in a holiday, the use of travel agents, cheap types of accommodation, travel by their own means, stay on leave in 8 days, main criterion for

(13%)	family, age group 60 plus, education basic and higher secondary;	selection are the price and distance, do not travel to countries with visa requirements, foreign holiday is not needed.
-------	--	---

Source: own processing based on marketing research

Consumer behaviour in tourism market in Slovakia in recent years has become less stable, which can also be associated with the possibilities of satisfying the needs of customers by entrepreneurial entities, but also with the very satisfaction of customers depending on their own feelings, from their pleasure or disappointment resulting from a comparison of the customer usefulness with expected usefulness. In tourism, the emphasis is on emotional survival of customer which arises from the consumption of a particular service and expresses how the customer perceives the service considering their expectations and perceived value.

The aim of this paper is to highlight the impact of customer typology on revenues of businesses operating in tourism industry in Slovakia based on theoretical and practical knowledge and results of the marketing survey.

Motives that influence traveller's behaviour vary in different consumer segments. Consumer behaviour of current customer in tourism is affected to a high degree by including travel to their lifestyle. The continual changes in society and trends – economic, social or lifestyle subsequently influence preferences and behaviour of participants in tourism as an integral part of society.

APPOACH IN REVIEWS OF BUSINESS ENVIRONMENT EMPHASISING SELECTED INDICES OF ITS EVALUATION

Ing. Eva Hvizdová, PhD.

PhD. Viera Mokrišová

Ing. Jozef Polačko

College of International Business ISM Slovakia

Assessing the business environment is devoted to a number of institutions that use their own evaluation methodology. Indices on which the rankings are compiled, have different structures, use different data and different data sources, and different variables. While it is evident that the country's location depends on the composition and weighting of indicators of that evaluation, synthesis of knowledge from detailed analysis of individual indicators provides some insight into the strengths and weaknesses in the business environment of the country.

Project of the World Bank annually compares the survey Doing Business (DB) regulating the business environment in the global economy. The final assessment of the country is determined on

the basis of indicators during the different phases of the life cycle of SMEs. The aim is to provide a basis for understanding and improving the regulatory environment for business. The first Doing Business report, published in 2003, covered five indicators and 133 economies in the world, currently it has 11 indicators from 185 countries.

Index of Economic Freedom - it is an international comparison of economic freedom in which several institutions are engaged. Entitled Index of Economic Freedom (Index of Economic Freedom, IES) is produced annually by Heritage Foundation. Very similar ranking of countries in economic freedom also produces Canadian Fraser Institute, which is entitled Economic Freedom of the World Index. The comparison of the results of the index of economic freedom with other studies show that each country's prosperity largely depends on their degree of economic freedom. Index evaluates 10 broad range of economic freedom, countries are in different categories assessed from 0 to 100, where 100 represents the maximum freedom. Averaging over all ten criteria, the final total points of economy are reached.

In Slovakia, the assessment of business conditions is regularly covered by Business Alliance of Slovakia (PAS), which constructs the business environment index (IPI) and since 2012 for the first time also the Global Business Monitor (GEM). Business environment index is the result of quarterly monitoring, it has 3 categories of evaluation and each has 10 entries.

Based on the survey results of the business environment in Slovakia by the selected foreign and Slovak institutions, we can receive a comparative analysis of analytical view of the development and the health of our business environment. The research results were presented by institutions and periodically published.

The Slovak Republic's position in competitiveness by the World Economic Forum was ranked in 2014 on the 75th place. Compared to 2013, its position rose by 3 screens. This results from the *Global Competitiveness Report 2014-2015*, published by the World Economic Forum (WEF). Nevertheless, Slovakia could not get into the first half of the rankings, where are all European Union countries except Croatia (77th place) and Greece (81st place). The turning point in the development of Slovakia's evaluation is mainly due to an increase in macroeconomic stability, decreasing the deficit and intensive fight of the government with tax evasion. Nevertheless, the position of Slovakia remains extremely unfavourable and it is necessary to take further decisive action to increase our competitiveness, particularly to improve the functioning of public institutions - particularly the judiciary and law enforcement to fight corruption and cronyism that entrepreneurs perceive extremely critical and enhance the attractiveness of the tax system not by adding, but repealing the exceptions and reducing the corporate tax rate to the level of neighbouring countries. Other barriers, according to the World Economic Forum, are administrative burden, low transparency and efficiency of public spending, rigid labour code, lagging education system and

low levels of innovation.

DISTRIBUTION OF FAMILY BUSINESSES IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY IN SLOVAKIA²

Monika Krošláková, Radoslava Mečiar
University of Economics in Bratislava

Small and medium businesses (SMB) have an important place within economics of all countries. They significantly participate in the creation of the country's wealth and at the same time, they generate a great deal of the job vacancies. They also employ all the available human resources. Family businesses represent an important part of such SMBs. In Slovakia, these specific businesses involve 82% of all the SMBs. They run their businesses in various fields. For the detail documentation of the perspective fields, we performed in 2013 a research within the University of Economics in Bratislava centred on the presence of the Slovak family businesses acting in various sectors of the economy.

Primary sector made up of the fields producing the basic raw materials (e.g. mining industry, agricultural industry, forestry, power industry etc.) generates according to the performed research 5% within the family businesses. In the secondary sector (e.g. processing industry and building industry), interlocking the primary sector, 22% from the total number of respondents carry on their business. Tertiary sector (e.g. all of the direct services, trade and transport etc.) presents the most dominant part, i.e. 72% of the respondents from the family businesses. Quaternary sector (dealing e.g. with the science and technology, educational system and health service) produces only 1% of the asked respondents.

Resulting from the research, we determined the concrete *business fields* of the chosen family businesses. The most of them are active within the trade field (28%), then tourism (21%) and building industry (8%). Within the food processing industry work 7% of all respondents, 6% of all respondents answered industrial production (i.e. wood-processing industry, machine-engineering industry and textile industry). Equally, 6% of the family businesses work in the field of the transport services and 4% of respondents makes their business within the agricultural industry. 2% of all respondents established their businesses within the fields of automobile services and car rentals, financial and other services, beauty services, e.g. hairdresser's, cosmetics, dressmaker's, people nutrition and consultant services. The rest (14%) of family businesses are oriented on the

---

² Grant project of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic VEGA 1/0205/14 „Perspective of the dynamic BS existence in the SR within the context of the principles” enforcement *Innovation within the EU*. Project period: 2014-2016.

less common fields, e.g. banking industry, cultural and entertainment services (e.g. gambling-clubs), electrotechnics and electronics, sanitary and other services, advertisement and marketing, other business services (e.g. geodetic activities, technical services, accounting), schools and educational services, flower shops and garden customizations, cleaning services, security services and PSGs (Private Security Guards), IT services, real estate services (e.g. apartment rentals), wine sector and craft industry.

Based on the results of the performed research, we may claim that from the point of view of the family businesses and their activities within various sectors of the economy, the most of them (2/3) are active in the tertiary sector, i.e. in services. Our research also pointed out that the biggest number of respondents from the family businesses is active within the trade and tourism, specifically within the accommodation and catering services. Therefore, family businesses should improve in the future their existential perspective, considering that up to now, tourism sector in Slovakia is from the point of view of the economy only less important. Development of family businesses requires creating of the suitable macroeconomic conditions and stimuli, especially from the state side. Support of the SMBs should be the permanent part of the market competitive environment in Slovakia.

СПЕЦИФІКА ІНСТРУМЕНТІВ ІСЛАМСЬКОГО БАНКІНГУ

Lujza Jurkovicova, Phd,

University of Economics in Bratislava

Стойка В.С., к. е. н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Основним принципом ісламської банківської системи є виключення із всіх фінансових операцій позичкового процента, оскільки лихварство у всіх його проявах категорично заборонено Кораном. «Аллах дозволив торгівлю і заборонив лихварство», - сказано в Священній книзі мусульман. Таким чином, будь-які банківські інструменти, які базуються на видачі або отриманні грошей в борг під відсотки, опиняються поза законами шаріату. Крім того, іслам забороняє будь-які угоди на умовах невизначеності (наприклад, ф'ючерси, опціони, купівля майбутнього врожаю, тощо), а також фінансування деяких секторів економіки, заборонених релігією, - гральний бізнес, виробництво свинини, алкогольної продукції та тютюну [1].

Всі ісламські фінансові інструменти побудовані таким чином, щоб виконати вказані умови і в той же час отримати прибуток від своєї діяльності. Традиційний банк, по суті,

купляє і продає грошові засоби, отримуючи вигоду за рахунок позичкового процента. Ісламський банк переводить кредитну основу фінансового бізнесу на інвестиційну.

Банк відкриває рахунки, на яких акумулює грошові ресурси вкладників, якими потім фінансує підприємців. Втім замість традиційного відсотка підприємець ділить отриманий прибуток з банком, а той, в свою чергу, – з вкладником. Головний принцип наступний: винагорода банку або вкладника не є гарантованою, а виникає як похідна від прибутку бізнесу. Таким чином, із економічного обороту повністю виводиться основа традиційної банківської системи – позичковий процент. Головний принцип роботи ісламського банку полягає в тому, що оскільки гроші не є товаром, вони не можуть збільшуватися тільки тому, що були надані у вигляді позики. Відповідно, кредитор може розраховувати на доход тільки в тому випадку, якщо гроші, які вкладені в економіку, створили реальну додану вартість. Саме тому традиційні кредити та депозити, на які нараховуються відсотки, в ісламському банкінгу поза законом.

Замість традиційних банківських та інвестиційних продуктів в ісламському світі існує цілий ряд власних специфічних форм.

«Мушарака» - це спільна реалізація проекту банком і підприємцем. Фактично мова йде про специфічний вид проектного фінансування. При мушараці банк здійснює фінансування, не пов'язане з отриманням відсотка, а приймає участь у розподілі прибутку. Розподіл прибутку здійснюється наступним чином: визначена частка виділяється партнеру в оплату за його роботу, управлінський досвід чи іншу участь в проекті. Частина, яка залишилася, розподіляється між партнером і банком, який надав фінансування, у співвідношенні, пропорційному вкладу кожного учасника. При збитках втрати розподіляються також пропорційно участі в фінансуванні.

«Мудароба» - це угода, згідно якої клієнт банку передає гроші банку для наступного вкладення цих коштів у визначений проект або вид діяльності. Прибуток, отриманий в результаті реалізації проекту, розподіляється в обумовленій пропорції. Ця операція являє собою аналог пасивної банківської операції – залучення грошових ресурсів. Але ісламська унікальність в тому, що клієнт точно знає, куди будуть спрямовані його гроші [3].

«Мурабаха» – це такий вид операції, коли банк надає кошти на придбання товарів, спочатку купуючи їх для свого клієнта, а потім перепродуючи їх своєму клієнту за вищою ціною. Така операція вважається законною з точки зору ісламського права, тому банк на термін від купівлі до перепродажу вважається єдиним власником майна. З такої точки зору послуги ісламських банків відрізняються від послуг неісламських банків, які просто кредитують клієнта на купівлю товарів [4, с. 197].

Особливої уваги заслуговують так звані «сукуки» (безпроцентні ісламські облігації).

Дані облігації являються своєрідними проміжними інструментами комерційного банкінгу і ринку цінних паперів. Їх випуск з технічної точки зору аналогічний випуску традиційних цінних паперів, але відмінність в тому, що ісламські облігації структуруються у відповідності до принципів шаріату і дана структура має бути підтверджена та ухвалена радником шаріату. Як і при видачі кредиту, при інвестуванні в ісламські цінні папери в список емітентів не включаються компанії, діяльність яких заборонена ісламом [2].

Таким чином, на відміну від традиційних банків, основою ісламського банкінгу є заборона на отримання відсотків та надмірний ризик. Схема ісламського фінансування заснована на розподілі ризиків, де клієнт і банк несуть відповідальність за будь-якими інвестиціями на узгоджених умовах розподілу прибутку. Доход ісламські банки отримують шляхом здійснення фінансових операцій, які не суперечать нормам шаріату.

Література:

1. В Украине растет интерес к исламским финансовым учреждениям [Електр. ресурс]. - <http://islam.in.ua/ua/tochka-zoru/v-ukrayini-zrostaie-zacikavlenist-islamskimi-finansovimi-ustanovami>
2. Галицкая О. Как работают исламские банки [Електр. ресурс] / О. Галицкая - http://umma.ua/ru/article/article/Kak_rabotayut_islamskie_banki/1626
3. Исламский банкинг: специфика и перспективы [Електр. ресурс]. - <http://islamic-finance.ru/board/2-1-0-20>
4. Шамова І.В. Особливості операцій ісламських банків / І.В. Шамова // Фінанси, облік і аудит. – 2010. - № 15. – с. 193 – 200.

MANAGEMENT SYSTEMS AS ORGANIZATIONS COMPETITIVE ADVANTAGE

**Marta Karkalíková,
RNDr., PhD., Associate Professor
University of Economics in Bratislava**

Competitive advantage is a position which the company receives in relation to competitors through the way of use of exceptional competences and decisions on products and markets. The implementation and following certification of management systems provides competitive advantage for an organization in specific market field over organizations which have not established management systems. Principally, organization is able to manage processes, control management tools, the employees of the organization are motivated and identified with the company's policy and objectives. The advantage of well implemented and maintained management system is that the

activities and processes in the organization are not carried out random and uncontrolled but are based on standard procedures ensuring synergy of all the components involved in the process and employees thoroughly knowing the importance and role that the company's activities provide.

About the competitiveness of the organization and thus the economic success of any business entity in the domestic, European or global market decide three strategic values. They are quality, productivity, respectively cost ratio and flexibility to react to market demands. Enterprises that can integrate principles of customer orientation and principles of continuous improvement and interactions of all business processes and activities into their practices, may compete. From an economic point of view, the most important reason for the implementation of management systems or integrated management systems is to reduce the cost of low quality as well as losses arising from violations of environmental laws and safety regulations. Certification of quality management systems or integrated management system is currently a condition for many of contractual relations between supplier and customer organization.

By achieving competitiveness enterprises have to monitor not only the development of their business results, but also the level of customer satisfaction and meet their needs. For this reason, the most effective tools to control and maintenance business seem to be management systems categorized by certain fields. The main task of management systems is a systematic approach to streamlining the processes of the organization by using verified methods through which businesses can easily meet pre-defined objectives.

Reasons for implementing management systems are different, but each organization should build its competitive advantage on established management systems, which is the organization's visibility in the market. The more customers and potential customers are aware of the companies successful certification according to ISO standards, the better the organization is able to differentiate from the competitors and has the opportunity to gain greater demand. Management systems can help organizations identify market opportunities and take the opportunity to inform the market about their serious approach to the quality or to the environment.

Another competitive advantage of the ISO standards is the facilitation of international trade and the removal of barriers to international trade. In general, ISO standards help connect developing countries and transition economies with countries which are at a high level (technology, know-how) and to increase their export capacity and competitiveness.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ

Адам В.І. ,

голова постійної комісії з питань бюджету на постійній основі

Закарпатської обласної ради

Потенціал представляє собою у загальному розумінні ступінь потужності об'єкта для виконання певних дій, для досягнення встановленої цілі. Потенціал регіональної системи включає багато компонентів, серед яких є складова регіонального маркетингу. В межах концепції регіонального маркетингу регіон розглядається як економічний суб'єкт, що задовольняє різноманітні потреби споживачів: від потреб споживачів товарів, що виробляються в регіоні до потреб бізнесу, що розташований та функціонує на території області. Регіональний маркетинг можливо визначати як сукупність дій керівництва області та суб'єктів, що розташовані та функціонують на території області, спрямованих на підвищення іміджу області. Регіональний маркетинг також полягає в активності регіональної соціально-економічної системи, спрямованої на ефективне просування товарів та послуг, що виробляються в регіоні, до споживачів. Інша складова специфіки регіонального маркетингу озвучена А.Шишкіним, якій вважає, що основна його відмінність полягає в наявності певного геопростору, в межах якого реалізуються маркетингові функції. Причому, цей геопростір характеризується двома специфічними параметрами: протяжність та неоднорідність. Діяльність суб'єктів у рамках певного геопростору формує геомаркетингове середовище їх функціонування, для якого важливі такі ознаки, як територіальна спільність, територіальна цілісність і специфіка. Ці геофактори вельми важливі з точки зору маркетингового управління територіальним утворенням. [1] Доцільно коло специфічних рис регіонального маркетингу поширити за рахунок культурних факторів, що визначають унікальність регіону та його потенційних можливостей. Таким чином, потенціал регіонального маркетингу можливо представити як ступінь потужності регіону до формування привабливості регіону, товарів та послуг, що виробляються в області на основі використання її економічної, культурної та територіальної специфіки.

Принципи маркетингового потенціалу, які представлені В.П.Мікловдою та іншими представниками наукової школи Закарпаття, полягають в наступному [2]:

1. Реальність потенціалу, що полягає у можливості бути залученими, а не мати ілюзорний характер.
2. Збалансованість складових потенціалу, що забезпечує рівномірність розвитку регіональної маркетингової системи.
3. Відповідність потенціалу зовнішньому середовищу регіону. Цей принцип відображає узгодженість, наприклад, регіональних

нормативних активі з нормативними актами, діючими на рівні країни. 4. Пропорційність складових потенціалу та спрямованість їх розвитку, що забезпечує синергію маркетингового потенціалу.

Виходячи з того, що регіональний маркетинг є системною діяльністю, вважаємо доцільним додати такі імперативи:

1. Принцип емерджентності, тобто цілісності потенціалу регіонального маркетингу. Емерджентність системи регіонального маркетингу – це властивість регіональної соціально-економічної та культурної системи в процесі функціонування продукувати якості, які не були притаманні даній системі на попередніх стадіях її розвитку.

2. Принцип інноваційності. Регіональна маркетингова система повинна бути спрямована на постійне генерування нових ідей, їх перетворення на інновації та імплементацію інновацій в практичну діяльність. Інноваційність може охоплювати товари, послуги, технології, нові ринки, нові форми організації. Принцип інноваційності знаходиться в нерозривному зв'язку з креативністю. Для Закарпаття формула інноваційності може бути представлена як сума факторів унікальності (територіальної, культурної) та факторів креативності.

3. Принцип стратегічності. На відміну від традиційного маркетингу, якій несе більшою мірою поточне навантаження та сприяє збільшенню долі на ринку у сьогоденні, регіональний маркетинг повинен мати стратегічну спрямованість. Так, для корпоративних споживачів регіональних послуг, які, наприклад, полягають у створенні відповідного бізнес-клімату, інвестиції носять стратегічний характер.

4. Принцип перманентності. Маркетинговий потенціал повинен розвиватися на постійній основі, будь яка дискретність створює можливості для формування конкурентних переваг іншими територіями.

Дотримання запропонованих принципів забезпечить ефективність та результативність функціонування регіонального маркетингового потенціалу.

Література:

1. Шишкин А.В. Региональный маркетинг: проблемы формирования и функционирования// Современные проблемы науки и образования. – 2006. – № 1 – С. 107-108.
2. Мікловда В.П., Кубіній Н.Ю., Шандор Ф.ф., Щелкунова О.В., Коваль О.Д. Маркетинговий потенціал регіону: проблеми та шляхи їх подолання: Монографія. – Ужгород: Ліра. – 2009. – 208с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Алмашій Я.І., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В умовах посилення рецесійних процесів внаслідок другої хвилі світової фінансової кризи, різкого падіння попиту і купівельної спроможності у зв'язку з різким зростанням курсу валют, негативною політичною ситуацією, повідомлень про мільярдні запозичення, початок реформ і децентралізацію, зокрема в енергетичному секторі, ведення активної фази гібридної війни з Російською Федерацією протягом останнього року особливої актуальності набуває забезпечення ефективності діяльності туристичних підприємств. Особлива увага спрямована на діяльність туристичних операторів та туристичних агентів, які є головними гравцями туристичного бізнесу. Закарпатську область визнано найперспективнішим курортно-рекреаційним регіоном України завдяки наявності унікальних рекреаційних гірських ландшафтів, джерельних прісних та мінеральних вод, комфортних кліматичних режимів, що є запорукою розвитку туристичного бізнесу і перетворенню туристичної діяльності на сферу реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, перетворитися на одну із найприбутковіших галузей економіки краю, стати однією із провідних галузей економіки щодо вирішення соціально-економічного становища Закарпатської області. Туризм як "феномен ХХ століття", а також, на нашу думку, і ХХІ століття, позиціонують як важливу сферу розвитку регіону, оскільки він здійснює кроскультурний ефект, сприяє підвищенню якості життя населення, подоланню бідності та безробіття, створенню сучасних об'єктів туристичної та курортної інфраструктури, розвитку малого та середнього підприємництва у сфері туризму, розширенню сфери зайнятості населення, зокрема у сільській місцевості, розв'язання проблем охорони навколишнього природного, стимулюванню розвитку місцевого туристичного ринку, забезпеченню значного внеску коштів у місцеві бюджети, а також сприяє становленню туристичного бізнесу, що перетворюється на важливу сферу вкладення капіталу. Туристичні потоки іноземних туристів найпомітніше скоротилися в Закарпатській області у 2013 році порівняно з 2000 роком на 92%. В цілому кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України, в Закарпатській області зменшилася за досліджуваний період на 86,3%. Негативні зміни відбулися у скороченні туристичних потоків по внутрішньому та виїзному туризмі відповідно на 84,4% та 86,3%. Кількість екскурсантів у 2013 році порівняно з 2000 роком зменшилася в Закарпатській області на 97%. У 2013 році порівняно з 2008 роком відбулося скорочення туристичних потоків іноземних

туристів на 95,2%. У 2013 році порівняно з 2012 роком туристичні потоки іноземних туристів скоротилися в Закарпатській області на 29,7% [2]. Комплексний аналіз тенденційних напрямів розвитку ринку туристичних послуг регіону дає можливість виділити заходи, які спрямовані на стимулювання потреб населення в послугах туризму, в поживленні туристичної діяльності в сфері малого і середнього бізнесу шляхом створення законодавчої бази, сприятливого фінансового механізму, проведення фінансово-економічного регулювання, спрощення туристичних формальностей, цілеспрямованої підготовки висококваліфікованих кадрів. Згідно з даними туроператорів в Закарпатській області станом на 2015 рік найпотужніші потоки виїзду зорієнтовані на такі держави Європи, як Греція, Хорватія, Чорногорія, на країни Азії – Туреччина, ОАЕ та країни Африки – Єгипет та Туніс. За результатами загальнодержавного статистичного ранжування суб'єктів господарювання за сукупністю показників їх фінансово-господарської діяльності у 2015 році золото національного бізнес-рейтингу серед підприємств України належить туроператору Бусоль Вояж (9 місце у рейтингу). Європейські країни використовують для розвитку власної туристичної індустрії та для промоції власного туристичного продукту найрізноманітніші заходи. Зокрема, в Хорватії на сайті Міністерства туризму можна знайти інформацію про законодавство в туристській сфері, офіційну статистику, плани розвитку туризму окремих регіонів і видів туризму тощо. В Грузії важливим є створення стабільної інвестиційної зони та сприяння інноваціям в індустрії туризму[1]. Україна поки не надає туризму пріоритетного значення та не перетворює дану галузь на одну з найперспективніших, найдинамічніших, найприбутковіших та у одну із найпопулярніших бізнес-рішень або ідей у період економічної кризи, яка затягнулася.

Такі зміни потребують комплексного аналізу та досліджень з метою оцінки ефективності діяльності органів державного управління, удосконалення та побудови оптимальної організаційної моделі управління туризмом, яка б враховувала світові інтеграційні процеси та умови адміністративної реформи в Україні.

Література:

1. Ви серйозно чи по-українському? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/business/vi-seryozno-chi-po-vkrayinskomu-_.html
2. Закарпаття – санаторії та туризм. – Ужгород: Головне управління статистики у Закарпатській області, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/tur_potoki.pdf
3. Холлоуей Дж. К. Туристичний бізнес: [пер. з 7-го англ. вид.] / Дж. К. Холлоуей, Н. Тейлор. – К.: Знання, 2007. – 798 с.

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Андришин В.П., викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Для ефективного регулювання орієнтованої на експорт діяльності підприємств на мікрорівні необхідна деталізація загального показника: виокремлення його складових, виявлення базових індикаторів ефективності, які здійснюють реальний вплив на результуючий показник у конкретних умовах функціонування підприємств певної галузі в певний період, кількісний розрахунок зазначеної залежності, визначення напрямків впливу кожного з індикаторів і розробка рекомендацій уже на підставі проведеного аналізу.

При оцінці економічної діяльності підприємств зазвичай оперують низкою індикаторів, що характеризують ефективність зазначеної діяльності, а саме: ефективність виробництва експортної продукції; ефективність продажу експортної продукції; рентабельність експортних продажів; питома вага експорту в загальному обсязі реалізації; доля інноваційної продукції; фондівіддача; фондоємність; продуктивність праці персоналу при експорті; результативність праці при експорті.

Розробка методичного підходу до оцінки ефективності експортної діяльності підприємства сприятиме покращенню управлінського процесу при визначенні пріоритетних напрямків поліпшення показників експортної діяльності.

Варто зазначити, що розробка й основні складові методичного підходу безпосередньо залежать від наявності даних щодо функціонування підприємства, зокрема, його експортної діяльності, а також від можливості кількісного вимірювання зовнішніх чинників, які відображають загальний стан економіки та основні тенденції його розвитку та чинять безпосередній вплив на експортну діяльність підприємства.

Аналіз сучасних зарубіжних досліджень дозволив виокремити два основні методичні підходи, що використовуються при оцінці ефективності експортної діяльності підприємств:

- метод багатовимірної регресії [1];
- метод оптимізації [2].

Задля аналізу та прогнозу результатів експортної діяльності постає завдання розрахувати вплив незалежних змінних виробничо-господарської діяльності підприємств на величину цього показника. Проблема полягає в тому, що в загальному випадку далеко не завжди можливо наперед визначити, обсяги, а іноді навіть і номенклатуру продукції, які підуть на експорт у поточному періоді. Водночас, логічно припустити, що на обсяги та продуктивність експорту тим чи іншим чином впливають загальні показники економічної

діяльності підприємства, відтак, установивши стохастичні взаємозв'язки між ними та результуючим показником – обсягом експорту продукції, можна не лише прогнозувати його величину (враховуючи, безперечно, й індикатори зовнішнього економічного середовища), а й розробляти та планувати управлінські рішення задля підвищення ефективності експортної діяльності.

Статистичною базою слугують дані низки підприємств галузі за 2008-2013 роки. Аналіз зазначених даних дозволяє передовсім обрати вигляд статистичної залежності й остаточно уточнити набір незалежних змінних, оптимальні відносно мінімізації похибки.

Діяльність підприємства характеризує велика кількість внутрішніх чинників, крім того наявні численні параметри зовнішнього економічного середовища, що теж тією чи іншою мірою впливають на результат виробничої діяльності підприємства. Всі їх врахувати нереально, тому на першому етапі було здійснено відбір значущих параметрів, тобто, було виділено чинники, що мають найбільшу силу впливу на експортну діяльність узагальненого деревообробного підприємства й отримано лінійне рівняння залежності обсягу експорту підприємства від відібраних чинників.

На результати експортної діяльності підприємства потенційно впливають різнотипні чинники. Їх можна розподілити на чинники виробничо-господарської й іншої діяльності підприємства – внутрішні та чинники оточуючого інституційно-економічного середовища, в якому функціонує підприємство – зовнішні чинники. При цьому слід зазначити, що серед аналізованих чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, зустрічаються такі, вплив яких не можливо оцінити кількісно: чи тому, що вони мають якісний характер по суті, чи тому, що дані щодо їх кількісних значень недоступні. Таким показникам внаслідок проведеного анкетного опитування присвоєно вагові коефіцієнти впливу на результуючий показник ефективності експортної діяльності підприємств. Інша група показників – ті, що можуть бути виміряні кількісно, є об'єктом дослідження в наступному пункті. Зазначимо також, що змінні цієї групи відбиралися виключно серед внутрішніх показників діяльності підприємств, доступної з фінансової звітності, тобто таких, на які може бути здійснено управлінський вплив.

Література:

1. Winklhofer H., Diamantopoulos A. A model of export sales forecasting behavior and performance: development and testing // *International Journal of Forecasting*. – 2003. – No 19. – pp. 271-285.
2. Karasneh A. Improving Decision Making: Route Optimization Techniques for Aqaba Sea Port in Jordan // *International Journal of Business and Management*. – 2012. – Vol. 7 – No. 9. – May 2012. – pp. 65-74.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ DSGE МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ

Баженова О.В., к.е.н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Поштовхом до розвитку динамічних стохастичних моделей загальної рівноваги або DSGE моделей стала поява статті Роберта Лукаса «Econometric Policy Evaluation: A Critique», яка побачила світ у 1976 році та основний постулат якої полягав у неспроможності розробки якісного прогнозу макроекономічних тенденцій при умові зміни економічної політики. Р.Лукас вважав, що структура економетричної моделі зумовлюється «правилами оптимальних рішень економічних агентів», які можуть змінюватися із зміною «структури часових рядів», тому «будь-які зміни політики систематично змінюватимуть саму структуру економетричних моделей» [1, с.41]. Вирішальне значення в контексті розвитку даного класу моделей також мала поява так званої «гіпотези раціональних очікувань», що в широкому розумінні полягає в оптимальному використанні індивідуумами або економічними агентами всієї наявної інформації для формування очікувань на майбутнє.

Першою спробою побудови динамічних стохастичних моделей загальної рівноваги була макроекономічна модель, розроблена Фінном Кідландом та Едвардом Прескоттом у 1982 році, в основі якої лежало мікроекономічне підґрунтя, зокрема, поведінка раціонального індивіда, який максимізує свою очікувану корисність (так звана модель реального ділового циклу) [2]. Джерелом збурень в даній моделі розглядався шок у технології.

Проте основним недоліком моделей реального ділового циклу вважають неврахування монетарних чинників макроекономічних коливань. В свою чергу неокейнсіанські моделі загальної рівноваги вже спиралися на жорстку мікроекономічну основу, враховуючи негнучкість цін й заробітної плати та недосконалість ринків товарів і праці, що розглядають як одну з найвагоміших причин появи коливань ділових циклів та відсутності нейтральності грошей [3, с.412].

На даний момент в науковій літературі налічується велика кількість праць, присвячених побудові динамічних стохастичних моделей загальної рівноваги. В цьому контексті доцільно відзначити ґрунтовні праці таких зарубіжних науковців, як М.Айхенбаум, Б.Бернанке, Р.Воутерс, М.Вудфорд, Дж.Галі, М.Гертлер, С.Гілхріст, М.Дель Negro, Ч.Еванс, Г.Кальво, Р.Кларіда, Л.Дж.Крістіано, Т.Моначеллі, Дж.Ротемберг, Ф.Сметс, Дж.Фернандез-Віллаверде, Ф.Шорфхайде та багатьох інших. Серед здобутків українських науковців необхідно виділити роботи Баженової Ю. [4] та Семко Р. [5], що присвячені побудові цих

моделей для економіки України з метою дослідження ефектів монетарної та фіскальної політики на показники функціонування економіки.

Проте даний клас моделей недостатньо широко застосовувався для дослідження зовнішньої стійкості економіки країн світу, наприклад, України. Тому, розглядаючи зовнішню стійкість економіки як здатність економічної системи повертатися у стан рівноваги в результаті відхилення від стану довгострокової рівноваги під впливом несприятливих зовнішніх збурень, представляється актуальним дослідження впливу зовнішніх шоків на малу відкриту економіку, що пов'язана із зовнішнім світом через міжнародну торгівлю та рух фінансового капіталу, за допомогою динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги. В цьому аспекті основними зовнішніми збуреннями мають виступати наступні шоки: шок у світових цінах на товари традиційного експорту країни та нафтовий шок, шоки у світовому випуску та випуску країн-торгівельних партнерів, шоки у сукупному світовому споживанні та споживанні в країнах-партнерах, шоки у світовій процентній ставці та процентних ставках країн-партнерів, шоки в індексах споживчих цін країн-партнерів, шок умов торгівлі тощо.

Література:

1. Lucas R. Econometric Policy Evaluation: A Critique /R.Lucas // In Brunner, K.& Meltzer, A., «The Phillips Curve and Labor Markets», vol. 1, Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, New York: American Elsevier, 1976. - pp. 19–46. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://people.sabanciuniv.edu/atilgan/FE500_Fall2013/2Nov2013_CevdetAkca/LucasCritique_1976.pdf
2. Kydland F.E., Prescott E.C. Time to Build and Aggregate Fluctuations / F.E. Kydland, E.C. Prescott //Econometrica. – 1982. - Volume 50. - Issue 6. - pp. 1345-1370.
3. Cantore C., Vasco J.G., Levine P., Pearlman J., Yang B. The Science and Art of DSGE Modelling: I – Construction and Bayesian Estimation / C.Cantore, J.G.Vasco, P.Levine, J.Pearlman, B.Yang //In Handbook of Research Methods and Applications in Empirical Macroeconomics edited by N.Hashimzade and M.A.Thornton, 2013. – 614 p.
4. Баженова Ю.В. Застосування динамічних стохастичних моделей загальної рівноваги для аналізу макроекономічної політики /Ю.В.Баженова //Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №7(97). – с.261-266.
5. Semko R. Bayesian Estimation of Small-scale DSGE Model of the Ukrainian Economy / R.Semko // December 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/35215/1/MPRA_paper_35215.pdf

ОСВІТА В ТУРИЗМІ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Балецька Л.Н., к. психол. н.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В основі ефективного управління персоналом в туризмі лежить розуміння і забезпечення компонентів якісної професійної підготовки майбутніх фахівців цієї галузі. Актуальні зміни наукового та освітнього простору, що відбуваються в Україні сьогодні, вимагають від особистості максимальної адаптації, спонукаючи її до знаходження нових життєвих і професійних рівнів. Проблематику професійного самовизначення та самореалізації студентів-туризмознавців наповнюють дві ключові фігури «якісна професійна освіта» та «професійна кар'єра». На успішну самореалізацію в професії впливає безліч чинників, проте основний етап народження професійної ідентичності – це навчання у вузі.

Як будь-яка фундаментальна наукова проблема, проблема професійного самовизначення має три рівні розуміння: методологічний, теоретичний і експериментальний. Методологічна основа наукового розуміння професійного самовизначення була закладена в роботах провідних науковців (Ф.Е. Василюк, С.Д. Максименко та ін.). Вони сформулювали принципові положення про активну саморозвиваючу здатність до особистісного зростання (психологія життєвої сили).

Теоретичний фокус даної проблематики розглядається на основі особистісно-діяльнісного підходу, що враховує єдність мотиваційно-потребової та операційної сфер навчально-професійної і власне професійної діяльності. Ця спільна позиція може бути конкретизована у таких положеннях: 1) уявлення про розвиток власних можливостей забезпечується шляхом безпосередньої участі в навчальній практичній діяльності; 2) життєві цінності які «пропагує» особистість витікають з цінностей, що «трансює» обрана професія загалом; 3) ресурси для успішного управління професійним становленням особистості містяться в аналізі міжособистісних відносин і формуванні самооцінки як компонента професійної самосвідомості (Т.В. Кудрявцев).

Однак, реалізація сформульованих вище положень неможлива без дослідження ставлення суб'єкта навчально-професійної діяльності до викладача (чи тьютора). Оскільки туризм є максимально практично-орієнтованою наукою, то саме тому, на початку професійного навчання найбільшу роль відіграють механізми «зворотнього зв'язку» та «супервізії» від того хто навчає. Як показують сучасні експериментальні дослідження (Ш. Петерсон, Ф. Вайсенберг), модель стосунків «викладач-студент» дуже часто слугує зразком (для студента) в майбутній професійній комунікації та взаємодії.

Отже, організація «психологічного клімату» в якому відбувається професійне самовизначення майбутніх фахівців з туризму дозволяє уникнути подальших деструкцій в онтогенезі уявлення про професійну ідентичність. У процесі професійного становлення інтенсивно змінюються критерії ставлення особистості до себе, до професії та до професійної спільноти. А це, в свою чергу, може бути реалізовано через консультативний чи менторський тип стосунків викладача та студента (В.О. Адедіпе) (табл. 1.).

Табл. 1.

**Порівняльна таблиця типів міжособистісних стосунків
у навчально-професійній діяльності викладача та студента**

	Консультативний тип	Менторський тип
1	Студент скеровується у власній активності і діях. Локус контролю акцентований на діях студента (студент бере участь і обговорює свої дії на кожному етапі консультування, співпраці з викладачем).	Ментор спрямовує дії студента. Локус контролю залишається за викладачем.
2	Викладач є ведучим, радником, однак він не приймає рішення.	Викладач є безпосередньо тим, хто забезпечує інформацією в цілому.
3	Викладач і студент спільно домовляються про методологію подальшої співпраці.	Викладач визначає цілі і методи спільної співпраці зі студентом.
4	Студент бере участь в оцінці потреб та оцінці прогресу діяльності	Викладач проводить відповідне оцінювання та діагностику.
5	Рішення – є робочим процесом. Розуміння того, як спільно прийшли до вирішення (будь-чого) є так само важливим як і зміст рішення.	Рішення – це результат. Як він досягається не є особливо важливим.
6	Навчання розглядається як трансфер знань. Вивчається компонентність та взаємопов'язаність між собою структурних частин.	Навчання розглядається як специфічні кейси в певних проблемних питаннях.
7	Навчання розглядається як емоційний та пізнавальний процес. Мислення і поведінка, при цьому, переплетені.	В процесі навчання почуття не беруться до уваги та вважаються не важливими.
8	Вивчивши новий об'єкт (тематику),	Не відчуває себе причетним до відкриття

відчуває себе суб'єктом відкриття.	при розгляді нової тематики.
------------------------------------	------------------------------

Модель стосунків «викладач-студент» в навчально-професійному середовищі впливає на зміну місця образу «я» професіонала в загальній «Я»-концепції. Проблема їх співвіднесення між собою є проекцією або окремим випадком більш загальної проблеми, що стосується місця професійного самовизначення в життєвому самовизначенні. Її вирішення неможливе за межами дослідження закономірностей формування як наукового світогляду так і практичного вирішення проблем самовизначення особистості.

СОЦІАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Баришевська І.В., к.е.н., доцент

Миколаївський національний аграрний університет

На аграрних підприємствах соціальна стратегія тісно пов'язана із загальним станом соціального забезпечення сільських територій. Як свідчать результати досліджень, занепад сільської соціальної інфраструктури, відсутність робочих місць, низький розвиток сільських територій, недостатні умови для розвитку підприємництва на селі, сприяють відтоку сільського населення до міст і за кордон заради більш престижних заробітків. Ці та інші умови призводять до деградації сільського населення.

Зважаючи на вищевказане, в якості основних компонентів соціальної стратегії аграрного підприємства можна виділити:

I. Стратегія розвитку кадрового потенціалу підприємства, що пов'язана з реалізацією на практиці різних аспектів управління персоналом підприємства. Вона включає наступні елементи:

1. Планування кадрових потреб підприємства, у процесі якого необхідно враховувати як кількісні, так і якісні його характеристики.

2. Стратегія формування персоналу підприємства, що передбачає проведення інтенсивних досліджень на ринку праці для того, щоб заздалегідь оцінити можливості своєчасного кадрового забезпечення.

3. Стратегія розвитку персоналу підприємства, яка полягає в досягненні максимальної відповідності можливостей працівників вимогам, які до них висуваються. Для цього персоналу підприємства повинні бути створені необхідні умови. Перш за все це стосується забезпечення умов для розвитку на робочих місцях.

4. Стратегія використання і збереження персоналу передбачає конкретне закріплення співробітників на підприємстві та стимулювання за допомогою відповідного інструменту віддачі персоналу та підвищення продуктивності.

5. Стратегія розвитку людського капіталу, яка полягає в підвищенні його рівня, задля

нарощування інтелектуального потенціалу.

К. Флекснер відмічав, що «ставлення доцільних цілей і пріоритетів – це зовсім не аргумент проти приватного підприємництва та ринкової економіки. Навпаки, ...це сприяє укріпленню і того і іншого... Нова, ідеальна економіка об'єднує людей, виробництво та навколишнє середовище в новий тип відносин витрати–випуск, при якому витрати будуть представлені рішеннями людей, а випуск – якістю злиття» [1, с. 87]. Саме на такому твердженні повинна ґрунтуватися соціальна стратегія аграрного підприємства, особливо із інноваційним типом розвитку.

6. Мотиваційний механізм, який включає реалізацію наступних послідовних процедур: обґрунтування і вибір менеджером цілей і задач мотиваційної діяльності на підприємстві; вибір конкретної моделі мотиваційного механізму на основі аналізу та оцінки внутрішніх факторів мотивації і зовнішніх стимулів економічної поведінки працівників підприємства.

Колектив науковців [2], вивчаючи думку спеціалістів та керівників аграрних підприємств щодо мотивів праці, встановили, що понад 90% з них бажають працювати колективно і визнали, що найкращі рішення – колективні. Мотивами роботи в колективі переважно більшістю були визнані: спільна праця, взаємодопомога, можливість вижити у критичній ситуації, звичка до колективної праці і до колег по роботі. При цьому, у стратегії мотивації праці спеціалісти і керівники підрозділів визнали: необхідність формування органів самоуправління, співпрацю з неформальними лідерами і групами у підготовці найвідповідальніших управлінських рішень, удосконалення системи оплати праці.

7. Стратегія скорочення персоналу підприємства, яка передбачає розробку ретельно диференційованого інструменту скорочення штатів.

II. Базова соціальна стратегія підприємства, зміст якої полягає в забезпеченні комплексного розвитку соціальної сфери аграрного підприємства, яка може включати наступні основні складові: удосконалення соціальної структури колективу підприємства; поліпшення умов і охорона праці, зміцнення здоров'я працюючих; поліпшення житлово-побутових та соціально-культурних умов працюючих та їх сімей.

III. Цільові соціальні програми, які можуть виділятися в рамках розробки та реалізації соціальної стратегії для вирішення найбільш пріоритетних задач соціального розвитку аграрного підприємства.

IV. Соціальна захищеність працівників підприємства. За рахунок коштів з прибутку можуть встановлювати додаткові компенсації працюючим, пенсіонерам, жінкам-матерям, зменшувати вартість продукції і послуг, що реалізуються в рамках соціальної інфраструктури організації.

Таким чином, соціальна стратегія аграрного підприємства передбачає створення належної соціальної інфраструктури для забезпечення процесу відтворення робочої сили на

підприємстві та збереження сприятливого мікроклімату в колективі. Реалізація таких програмних заходів сприяє підвищенню продуктивності праці працівників підприємства і, отже, безпосередньо впливає на протікання виробничого процесу.

Література:

1. Курт Ф. Просвещенное общество. Экономика с человеческим лицом / Ф. Курт ; пер. с англ. – М. : Международные отношения, 1994. – 202 с.
2. Ходаківський Є. І. Психологія управління : підручник / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – 3-тє вид., перероб та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.

ФЕРМЕРСЬКИЙ ТУРИЗМ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ОБЛАСТЯХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Белей Н.П., старший викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На сучасному етапі дедалі більшої популярності в сільській місцевості рекреаційних регіонів України набуває сільський зелений туризм. Сьогоднішній турист шукає можливостей культурного збагачення, та надає перевагу активному відпочинку в місцях з екологічно чистим навколишнім середовищем. В Україні найбільших обертів розвитку такий вид туризму набирає в областях Карпатського регіону. Адже регіон Карпат залишається, можна сказати, найбільш екологічно чистим, а туристична галузь в цьому регіоні – найбільш розвиненою.

Сільський зелений туризм окремі українські дослідники досі ототожнюють з агротуризмом. Знак рівності між цими поняттями ставити не можна, оскільки поняття "сільський зелений туризм" за змістом значно ширше порівняно з поняттям "агротуризм". *Агротуризм* – форма сільського туризму, реалізована на базі сільського фермерського господарства, де відпочинок пов'язаний із активним залученням його учасників до традиційних форм господарювання на селі (збір винограду, сіна, догляд за худобою тощо).

Агротуризм (farm tourism) - відпочинковий туризм, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає винаймання помешкання. Розрізняють дві базові форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах дворого господарства або розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до дворого господарства, наприклад, в кемпінгах та наметах. Агротуризм, таким чином, виступає однією з форм

сільського туризму. В агротуризмі дворого господарство (фермерське господарство) становить одночасно нічліжну базу та головний предмет інтересу для туриста.[1]

Фермерський туризм спирається на фермерські господарства, що вирощують худобу і овочі та додатково приймають туристів. Це надає приблизно 25% прибутку фермерській родині. Причому велика частина цих коштів реінвестується в облаштування будинку, відновлення інтер'єру, створення умов для гостей. Власні екологічно чисті продукти фермерського господарства заощаджують гроші на їхню закупівлю і служать додатковою перевагою для екотуристів.

Найбільшими перешкодами на шляху розвитку туризму в сільській місцевості традиційно вважається транспортна віддаленість осередків відпочинку - погане сполучення (дороги в сільській місцевості знаходяться у надзвичайно занедбаном стані), рекреаційна необлаштованість (невідповідність запитам сучасного туриста), низький рівень надання послуг; нестача цілісних туристичних пропозицій, що містять продукти, орієнтовані на новий тип туриста; низький рівень маркетингу, недостатнє методичне забезпечення та відсутність цілеспрямованої діяльності; існує сильна конкуренція з боку сусідніх країн, які пропонують кращу інфраструктуру та сполучення. Тому досі маємо таку сумну статистику: в польських, словацьких і румунських Карпатах щорічно відпочиває на один-два порядки більше західноєвропейських зелених туристів, ніж в Українських Карпатах.[2]

Світова практика доводить, що фермерський туризм повинен стати невід'ємною складовою частиною комплексного соціально-економічного розвитку села, а також буде слугувати додатковим прибутком у фермерському господарстві, особливо, в теперішніх складних соціально-економічних умовах у державі. При цьому, прибуток повинен формуватися не тільки від здавання в найм приміщень для проживання, а й від надання інших послуг, а саме:

- ознайомлення з місцевими традиціями, звичаями та культурою;
- залучення до участі в сільськогосподарських роботах, зокрема на пасіці, у косовиці, випасанні худоби, збиранні урожаїв винограду тощо;
- безпосередня реалізація власних сільськогосподарських продуктів (без посередників і транспортних витрат);
- приготування їжі для гостей (з власноруч вирощених продуктів);
- прокат спортивного та рибацького інвентарю;
- продаж ремісничих та інших виробів;
- організація розваг (катання на бричці, човні, спостереження за птахами, рибальство тощо).

Література:

1. Горьовий В. П., Тимчук С.В. Менеджмент фермерських господарств : навч. посіб. / За ред. В. П. Горьового – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 366 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>.
2. Пітюлич М.М., Михайлюк І.І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М.М.Пітюлич, І.І.Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. Серія Економіка. – Спецвипуск 33. – Частина 3. – С.154-158.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ

Берча О. М., старший викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В умовах сучасного розвитку економіки інновації та якість виступають ключовими моментами успіху, в тому числі на зовнішніх ринках.

Як економічна категорія «інновація» є багатогранною та на сьогоднішній день трактується вченими – економістами з різних точок зору, серед яких виділяють три основні напрямки [1,С.320]:

1. якісно нові зміни з метою одержання підприємницького прибутку;
2. процес створення, розроблення і доведення ідеї до стадії комерційного використання;
3. результат використання новинок з метою одержання соціально – економічного, екологічного та ін. ефектів.

Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації визначено як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

В даній роботі ми розглядаємо інновації як науково – технічні досягнення, що втілюються у господарську діяльність підприємства з метою збільшення конкурентоздатності шляхом задоволення потреб споживачів.

З точки зору підприємства впровадження інновацій означає процеси і дії, які дозволяють передбачити ринкові тенденції, прогнозувати потреби клієнтів у товарах чи послугах, а також в створенні основ для розвитку нових сфер бізнесу та таких продуктів, які підвищать цінність компанії в очах покупців.

Як зазначають науковці та практики, рівень конкурентоспроможності підприємства, насамперед, визначається рівнем якості продукції (послуг). Існує багато визначень поняття «якість продукції», та переважна більшість з них зводиться до твердження, що якість продукції виявляється не в самих її властивостях, а в тому, в якій мірі вони задовольняють певні потреби споживачів в конкретних умовах споживання.

Зауважимо також, що в умовах постійних змін у всіх сферах життя суспільства особливого значення для визначення якості та конкурентоздатності продукції набуває критерій інноваційності:

1) для продукції, що має суто інноваційний характер, наявність інноваційних елементів стає обов'язковою в умовах швидкого розвитку науково-технічного прогресу;

2) для традиційного продукту, для якого впровадження інновацій є необов'язковим, інновації виступають додатковим критерієм якості продукції.

Для досягнення успіху підприємству необхідно впроваджувати такі інновації, які дозволять виготовляти та реалізовувати продукцію (послуги), що відповідає вимогам споживача до якості. Тому, саме підприємства повинні виступати основними замовниками нових знань, ідей, технологій, інформації, устаткування, машин і т.д., з метою випередження можливих конкурентів щодо впровадження їх у виробництво та запропонування виробленої на їх основі продукції споживачеві.

На забезпечення якості продукції та найкраще впровадження інновацій в процес виробництва продукції спрямована реформа технічного регулювання, яка триває в Україні з 2000 р. та отримала нове дихання з 2014 року після прийняття низки законодавчих актів. Дотримання більшості стандартів відтепер добровільне [2]. Крім того в нових умовах підприємство саме може оцінювати небезпеку і якість та перевіряти відповідність своєї продукції, або звертатись до фахівців [3]. Подібна ситуація є дуже зручною для виробника, що впроваджує інновації, бо дозволяє робити це швидко та без зайвих витрат.

Лише нові знання та інновації, в основі яких лежать вимоги споживачів, визначають нині економічні перспективи будь – якого підприємства. Реалізуючи сьогодні першочергові заходи у сфері якості, впроваджуючи інновації, що створені у відповідь на вимоги споживачів, підприємство інвестує в майбутнє, формує конкурентні переваги і створює надійний фундамент для інтеграції до європейського і світового ринків.

Література:

1. Швиданенко Г. О Економіка підприємства: підручник / Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н. П. [та ін.] ; за заг. ред. Г. О. Швиданенко. — К.: КНЕУ, 2009. — 598 с.
2. Закон України "Про стандартизацію" від 5 червня 2014 року № 1315-VII / Голос України від 10.02.2015 – № 23 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

3. Закон України "Про технічні регламенти та оцінку відповідності" від 15 січня 2015 року № 124-VIII / Голос України від 10.02.2015 – № 23.

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ГРОМАД

Бондаренко В. М.,

**к.е.н., старший науковий співробітник, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

Найактуальнішою темою сьогодення є децентралізація. Це процес який може докорінно змінити організацію державної влади в Україні. Децентралізація - форма розвитку демократії, яка забезпечує самоорганізацію населення до вирішення проблем та захисту інтересів громади.

Однак процес реформування місцевого самоврядування в Україні формує як низку внутрішніх стимулів для економічного розвитку територій, так і ряд проблем. Однією із таких проблем - є життєздатність громад до реалізації покладених на неї функцій. Питання спроможності громад при децентралізації активно цікавить науковців та управлінців.

Базуючись на розробках Ю. Ганущака (одного із провідних експертів з питань децентралізації) під спроможністю громад розуміємо її відповідність умовам, визначеним перспективним планом формування громад та здатність якісно забезпечувати базові потреби/послуги громади.

Однією із головних переваг децентралізації для розвитку територій та життєздатності громади є те, що фінансова децентралізація - формується якісно новий підхід сільських, селищних і міських голів до розвитку бізнесу на їх території. Оскільки громади по-суті будуть конкурувати між собою, нова фінансова модель передбачає прямий мотив громад до наявності прибутків у місцевого бізнесу, - то голови відповідних громад будуть думати про формування привабливих умов для підприємств та стимулюванні їх створення, успішне функціонування саме на їх територіях.

Важливою перевагою децентралізації є відкритість, публічність державних органів управління у своїй діяльності та звітності перед громадою. Наявність такого важеля впливу громади на ефективність роботи цих органів є ефективним видом громадського контролю.

За прогнозами експертів прийняття низки законодавчих актів та внесення змін до Конституції України має позитивно вплинути на спроможність громад. Але все ж таки виникає ряд ризиків, які не можливо оминати:

- 1) ризики, що пов'язані з із зміною меж адміністративно-територіальних одиниць. Реформа передбачає об'єднання задля досягнення спроможності та скорочення державного апарату;
- 2) ризики поглиблення диспропорцій економічного і соціального розвитку територій у разі зміни моделі фінансування чи неефективному об'єднанні громад;
- 3) ризики неякісного управління на місцевих рівнях. До прикладу, лідер громади може бути непрофесіоналом. Крім того, держуправлінець має мати нові навички європейського типу, а саме: вміння просувати, рекламувати території, стратегічно мислити і т.д.;
- 4) ризики неефективного об'єднання громад. Встановлення чітких термінів добровільного об'єднання громад, а у разі його відсутності - примусове, може призвести до хаосу та формування нежиттєздатних громад;
- 5) ослаблення нації, під якою розуміють ризики надмірного негативного впливу лідерів на громаду щодо загальнонаціональних рішень та інтересів, послаблення національного патріотизму та формування регіонального;
- 6) концентрація влади у руках місцевих «міні-олігархів»;
- 7) формування антиукраїнських настроїв та можливість їх реалізації в контексті існуючого політичного поділу України та діючої зони АТО;
- 8) низький рівень відповідальності держави перед громадами у разі провалу реформи чи її неефективності. По-суті завжди серед причин нежиттєздатності громад можна назвати саме на їх неспроможність у механізмах самофінансування чи нездатність до самоорганізації;
- 9) неспроможність місцевої влади у формуванні стратегічних програм розвитку громади через відсутність досвіду та ін.

Вище, перераховано лише частину ризиків, що можуть виникнути в умовах децентралізації. Однак їх наявність ніяк не може бути аргументами проти децентралізації державної влади в Україні. Оскільки існуюча централізована система управління, як показав час, не виправдала себе, сформувала надмірну корупцію, олігархію та зубожіння населення. Лише тотальна трансформація державної влади зможе забезпечити формування самостійності, свідомості, ініціативності та відповідальності громад за свій економічний розвиток.

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ МУНІЦИПАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ

Бутусов О.Д., аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Актуальність вирішення питань управління розвитком території обумовлена станом сучасної ринкової економіки. Сьогодні кожне муніципальне утворення багато в чому самостійно несе відповідальність за свій комплексний соціально-економічний стан, імідж і перспективи розвитку. Досягнення довгострокових стратегічних цілей муніципального утворення формує об'єктивні передумови узгодження довгострокових комплексних рішень і поточних бюджетних завдань. Як інструмент вирішення даного завдання може бути використаний програмно-цільовий підхід розробки довгострокових програм економічного розвитку. Програмно-цільовий підхід є конкретизацією системного підходу при прийнятті рішень в складних системах і важливим напрямком прогнозування. Переваги програмно-цільового методу виявляються в тому, що його реалізація дозволяє мобілізувати додаткові фінансові та матеріальні ресурси для вирішення завдань, що вимагають великої тривалості інвестиційного циклу. Реалізація програм сприяє як просторовій (об'єднання дій економічних агентів різних галузей чи форм власності), так і тимчасовій (досягнення чіткої послідовності руху до кінцевої мети) економічній інтеграції [1, с. 81].

Основними перевагами програмно-цільового планування є [2]:

- Спрямованість на вирішення комплексних завдань, що стоять перед муніципальним утворенням як еколого-економічною системою;
- Тривалий горизонт планування, порівнянний з термінами віддачі та окупності інвестицій, що дозволяє оцінювати середньостроковий і довгостроковий соціальний, екологічний та економічний ефект;
- Системний підхід до формування комплексу взаємоузгоджених по ресурсах і термінах заходів для досягнення поставлених цілей;
- Більш відкритий в порівнянні з іншими методами прогнозування порядок формування програм та ходу їх реалізації;
- Високий ступінь прозорості програмних заходів, забезпечення контролю за ефективністю витрачання державних коштів;
- Можливість оперативного та ефективного коригування програмних заходів, що забезпечують гнучкість проведеної політики, і швидкого реагування на зміну умов реалізації програми;

- Можливість в рамках програм комбінувати і поєднувати зусилля органів влади різних рівнів та приватного сектору економіки.

В якості основних особливостей програмно-цільового підходу до вирішення завдань розвитку можна відзначити наступні [3]:

1. Державні цільові програми спрямовані на вирішення як загальнодержавних, так і локальних проблем суб'єктів країни і окремих міст і орієнтовані на кінцевий результат;

2. Державні цільові програми являють собою цілісний об'єкт управління незалежно від відомчої належності їх складових елементів;

3. Державна цільова програма передбачає розробку відповідного ресурсного забезпечення (фінансового, матеріального і т. п.);

4. Всі державні програми взаємопов'язані між собою і є важливим інструментом у системі державного регулювання економіки.

Процес формування цільової програми повинен включати наступні етапи: Аналітичний етап; Визначення стратегії; Формування програми; Оцінка фінансових і ресурсних можливостей.

Під цільовою комплексною програмою розуміється ув'язаний за ресурсами, виконавцями та строками виконання комплекс соціально-економічних, виробничих, науково-технічних, організаційно-господарських та інших завдань і заходів, спрямованих на вирішення важливої народногосподарської проблеми найбільш ефективними способами і у встановлені терміни. Програма повинна мати чітко виражений цільовий характер, суворо орієнтуватися на повне рішення поставленої проблеми, характеризуватися певними кінцевими (цільовими) результатами (показниками). Таким чином, в умовах швидкої зміни і зростаючої складності видів господарської діяльності та управлінських технологій обов'язковою умовою є безперервний розвиток і підтримка інформаційної системи управління цільовими програмами. Планування інформаційної стратегії пов'язано зі стратегічними інформаційними потребами та технологічною архітектурою, яка потрібна для виконання місії, цілей і стратегій цільових програм.

Література:

1. Никонова, Я.И. Организация стратегического планирования устойчивого развития крупных городов: теоретические и методологические аспекты. Монография [Текст] / Я.И. Никонова, М.В. Каркавин, Е.С. Димакова; под ред. А.Г. Ивасенко; Мин-во обр. и науки РФ; Федер. агентство по обр.; Новосиб. гос. тех. ун-т, Бердский фил. - Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2008. – 234 с

2. Ярошевич Н.Б. Проблеми запровадження програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 270-275.

3. Ливдар М. Програмно-цільовий метод складання бюджету // Галицький економічний вісник. – 2009. - №2. - С. 109-114.

ДЕПРЕСИВНІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ У ЗАКОНОДАВЧОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Ватченко О.Б., к.е.н., доцент

Андрейченко О.А., аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

Сучасний розвиток регіонів країни є вкрай неоднорідним: одні регіони розвиваються достатньо високими темпами; в інших – через економічні, політичні, соціальні, екологічні причини перестають діяти стимули саморозвитку і вони самостійно не можуть знайти вихід з кризової ситуації.

Дослідженню соціально-економічного стану останніх та шляхів подолання їх депресивності присвячено роботи таких науковців, як Барановський М.О., Гуцул Т.А., Гончаренко М.В., Забарна Е.М., Іжа М.М., Кулік О.В., Носирева О.О., Романюк С.А., тим не менш, дане питання потребує доопрацювання і є вкрай актуальним.

Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» (далі – Закон), який було прийнято 08.09.2005 року (поточна редакція від 02.12.12) [1] для кожної групи територіальних утворень (регіон, місто, район) встановлюється перелік показників, за якими визначається їхній рівень розвитку. У разі, якщо усі показники соціально-економічного розвитку територій одночасно протягом визначеного періоду часу відповідають законодавчо встановленим граничним рівням відхилення (що визначені окремою Постановою КМУ [2]), такі території можуть бути визнані депресивними.

За Законом, усі райони областей України діляться на промислові та сільські шляхом співставлення частки зайнятих у промисловості або сільському господарстві у відповідному районі. Законодавством не обґрунтовано, до якого типу віднести район, в якого протягом 2 з останніх 3 років частка зайнятих в промисловості перевищувала частку зайнятих в сільському господарстві, а в один з років – навпаки – частка зайнятих в сільському господарстві була вищою. У даному випадку невірне визначення типу району може призвести до помилкової оцінки рівня розвитку району, адже у подальшому до промислових та сільських районів застосовуються різні показники.

Дані щодо показників, які необхідні для оцінки рівня розвитку районів областей України, у відкритому доступі відсутні, а наявні показники обсягів реалізованої промислової та сільськогосподарської продукції на одну особу не є надійними для використання в розрізі районів [3].

Однією з проблем при визначенні рівня розвитку міст в Україні є низька достовірність розрахованих середніх значень показників соціально-економічного розвитку через використання в розрахунках даних одночасно і міст обласного значення, і крупних обласних центрів. Окрім того, показник рівня зареєстрованого безробіття, який використовується для визначення депресивності, не розраховується з 1 січня 2013 року для районів областей та міст.

На нашу думку, законодавчий підхід, згідно якого депресивним може бути визнано лише один регіон, є малоефективним на шляху до подолання диспропорційного розвитку регіонів.

У даному випадку доцільним було б дослідити можливість застосування підходу, який є достатньо поширеним при визначенні проблемних регіонів в зарубіжних країнах, коли депресивний статус надається тим регіонам, чиї показники або індекси розвитку є нижчими за гранично встановлений рівень.

У разі застосування подібної практики, доречним буде також дослідження можливості виключення з розрахунків середніх значень показників статистичних даних міста Києва. Вони значним чином будуть впливати на якість розрахунків: депресивними будуть визнані більше половини регіонів України, і, кінцевим чином, це зробить запропонований підхід неефективним.

Окреслене вище коло проблем законодавчого регулювання розвитку депресивних територій дає можливість у подальшому вдосконалити механізм визначення таких територій, створити дієві стимули для саморозвитку та запобігти виникненню нових проблемних територій.

Література: 1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»: за станом на 02.12.2012р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>. 2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення для визнання територій депресивними»: за станом на 17.08.2012р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-п> 3. [Методика розрахунку обсягів реалізації основних видів сільськогосподарської продукції господарствами населення](#) [Електронний ресурс] / Публікація документів

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТУАЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ АГРОКООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Волошина Ю. Я., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розвиток національної економіки України значною мірою залежить від ситуації в агропромисловому комплексі. Адже його підприємства не тільки виробляють продукти харчування та іншу продукцію, а й забезпечують продовольчу безпеку країни. Але, на жаль, останнім часом більшість сільськогосподарських товаровиробників знаходяться в тяжкому фінансово-матеріальному стані. Брак необхідних матеріальних ресурсів, висококваліфікованих фахівців та дефіцит обігових коштів не дозволяють аграріям самотужки вийти із ситуації. Все це ще більше загострилося в умовах світової фінансової кризи, коли до всього додалася ще одна проблема – зростання вартості кредитних ресурсів.

Розвиток та підтримка сільського господарства є надзвичайно актуальною ланкою економіки не лише в Україні, але і в інших державах. Оскільки, в Україні окрім металургійного комплексу агропромисловий комплекс займає не менш вагоме та провідне місце у формуванні економіки та наповненні бюджетів, необхідно звернути особливу увагу саме на дану сферу економічної діяльності. Важливість кооперації в сільському господарстві полягає у формуванні конкурентного підприємницького середовища, спроможного забезпечити зайнятість та зростання доходів працездатного сільського населення, просування сільськогосподарської продукції на максимально вигідних для сільськогосподарських товаровиробників умовах, зростання доходів сільських домогосподарств та громад, розвиток сільських територій.

Основними документами, що регулюють коопераційну діяльність в Україні є: Конституцією України, Господарським, Цивільним, Податковим, Земельним, Бюджетним кодексами України, Законами України «Про кооперацію», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство», «Про сільськогосподарську кооперацію» та іншими нормативно-правовими актами України з питань кооперації.

Після проведеного дослідження автор згрупував основні переваги, які спонукають виробників продукції до кооперування:

- вигода від участі у великих за обсягом господарських операціях, створення конкуренції комерційним посередницьким фірмам та уникнення конкуренції між собою, використання професійного менеджменту;

– можливість отримувати прибуток не тільки від виробництва, а й від подальших стадій руху виробленої ними продукції в межах маркетингового ланцюжка певного товару (виробництво — збирання та зберігання — переробка — транспортування — оптова торгівля — роздрібна торгівля — споживання);

– вихід на вигідні ринки збуту, постачання і послуг, у тому числі міжнародні;

– переваги від координації дій, розподілу ризику і отримання ринкової вигоди, тобто забезпечення контролю ситуації на ринку.

На сьогоднішній день в агропромисловому комплексі України формується близько 17% ВВП, він є одним із основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки.

В Україні 82% площі земель використовуються як головний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві. Зокрема, до сільськогосподарського виробництва залучено 71,2% території суші. Разом з тим внутрішньогалузеве використання земельної території в АПК України має екстенсивний характер. Під господарське будівництво, інші невиробничі потреби зайнято 5–7% загальної площі продуктивних земель. У складі сільськогосподарських угідь 44,6% орних земель. Основна база землеробства розміщується на чорноземах і ґрунтах чорноземного типу – 70,4% площі орних земель.

Нині в Україні функціонують понад 1 тис. виробничих та 645 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Із діючих обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів 44,7 % займаються одночасно багатьма видами діяльності (багатофункціональні), 6,1 % – переробні, 2,7 % – постачальницькі, 13,9 % – заготівельно-збутові, 27,6 % – сервісні

Найбільш поширені кооперативи з обслуговування селянських та дрібних фермерських господарств, що надають допомогу при обробці земельних ділянок, заготівлі і збуту продукції, з постачання матеріально-технічних засобів, ветеринарного обслуговування господарств та ін.

До позитивних наслідків сільськогосподарської кооперації варто віднести:

1. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій,
2. Здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції;

3. Розширення доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств, до агросервісних послуг;
4. Удосконалення для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, більш ефективного використання каналів збуту, досягнення міцних позицій на ринку, адаптації до ринкових умов;
5. Створення додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшення соціального захисту сільського населення, підвищення рівня життя на селі.

Важливою складовою стратегії розвитку аграрного сектора України має стати сільськогосподарська кооперація, яка повинна створити на ринку конкурентне середовище, сприяти відродженню великого товарного виробництва, залученню інвестицій в аграрний сектор, забезпечити зайнятість селян з врахуванням їх інтересів, сприяти збереженню сільських територій. Слід розвивати й інші форми господарювання, сприяти посиленню в аграрному виробництві процесів регіональної спеціалізації та інтеграції як взаємовигідних форм співпраці учасників ринку, розвитку кластерної організації та управління агропромисловим виробництвом.

СКЛADOVІ КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Гаврилко П.П., к.е.н., професор, директор

Кубіній В.В., к.е.н., доцент

Ужгородський торгівельно-економічний інститут КНТЕУ

Однією з умов успішного управління інноваційним потенціалом економічної системи виступає наявність концептуального бачення його розвитку. Концепція розвитку інноваційного потенціалу містить три блоки:

1. Розробка методології випереджального розвитку на основі посилення інноваційного потенціалу економічної системи. Цей блок концепції є визначальним внаслідок таких причин.

По-перше, саме методологія визначає ті закономірності, які існують в інноваційній економіці, принципи, на яких методологія забезпечує базується формування та активізація інноваційного потенціалу.

По-друге, методологія забезпечує системний характер функціонування потенціалу, формує синергійний та комплементарний ефекти взаємодії елементів системи інноваційного потенціалу.

По-третє, методологія слугує вибору адекватних діючим закономірностям цілій та методів розвитку інноваційного потенціалу та управління ним.

Накінець, методологія визначає узгодженість спрямованості функціонування інноваційного потенціалу з моделями розвитку інноваційної економіки.

2. Наступним елементом концепції формування конкурентоспроможного інноваційного потенціалу визначено державне регулювання інноваційної діяльності в країні на основі поєднання ринкових механізмів та державних важелів цінового стимулювання виробництва інноваційної продукції, пільгового оподаткування результатів діяльності інноваційно активних підприємств, формування інституту інноваційного підприємництва, участі у приватно-публічних партнерствах, економічних стимулів і т.д. Юридичне регулювання інноваційної діяльності здійснюється прямим способом через прийняття нормативних актів, що визначають юридичну сутність інновацій, інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу, а також визначають правила захисту інтелектуальної власності та інституційні норми функціонування інноваційно активних підприємств. Організаційна форма державного регулювання включає такі його види: державна підтримка національних інноваційних програм; формування інноваційної інфраструктури; підтримка у підготовці фахівців інноваційної сфери; забезпечення інноваційного потенціалу інформаційними ресурсам; підтримка інтеграційних процесів та співпраці з закордонними контрагентами українських суб'єктів інноваційної діяльності, носіїв інноваційного потенціалу.

Сукупність економічних факторів державної підтримки інноваційного потенціалу містить акції держави з розвитку ринкових відносин, відповідна фіскально-економічна та амортизаційна політика держави, забезпечення кадровим потенціалом учасників інноваційного процесу; розвиток лізингових відносин у сфері наукоємної технології та продукції; боротьба з недобросовестною конкуренцією,

Фінансові важелі державного стимулювання інноваційного потенціалу полягають у проведенні бюджетної політики, спрямованої на інноваційний розвиток національної економіки, та кредитної політики, яка відкриває доступ до низьковитратних та низько ризикованих фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності.

3. Важливим компонентом концепції повинна стати стратегічне управління інноваційним потенціалом, для чого побудована логіко – функціональна, системно структурована конструкція стратегічного управління інноваційним потенціалом національної економіки. Дана ланка концепції передбачає встановлення цілі та задач стратегічного управління; вибір та обґрунтування стратегії розвитку інноваційного потенціалу; виділення підсистем, що функціонують на підтримку та реалізацію стратегії, з врахуванням найбільш ефективної форми взаємозв'язків між ними, інформаційною

мережею та функціональним навантаженням. Стратегічне управління інноваційним потенціалом національної економіки відрізняється від стратегічного управління іншими системами тим, що є одночасно підсистемою інноваційного потенціалу, тобто входить у його внутрішню конструкцію. При формуванні концепції побудови інноваційного потенціалу доцільно підкреслити, що виділяють три прогресивні моделі розвитку інноваційної економіки [1]: традиційну лінійну модель, яка фактично має такі ж стадії, як й лінійний інноваційний процес; інтерактивну модель, що за основу кладе досягнення нових технологічних укладів, та суперактивна модель. Друга модель закладена в основу розвитку економік США, Англії, Франції та інших європейських країн-лідерів; суперактивна модель виходить з необхідності генерування перспективних напрямів дослідницької та інноваційної діяльності шостого технологічного укладу. Суперактивну модель впроваджує Японія, що надає неї можливості займати світові лідерські позиції в інноваційній активності.

Література:

Управление инновационным развитием региона: монография Под ред. А.П. Егоршина. – Н.Новгород: НИМБ, 2008. – 288с.

УДК 339.137 (477.87)

ПРОФІЛЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКАРПАТТЯ

Гаврилко П.П., к.е.н., професор, директор

Соханич Ф.Ф., к.е.н., доцент

Ужгородський торгівельно-економічний інститут КНТЕУ

Починаючи з 2011 року, Фонд «Ефективне управління» аналізує конкурентоспроможність усіх 27 регіонів України за методологією розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) Всесвітнього економічного форуму. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності.

Пропонуємо оцінити рівень конкурентоспроможності Закарпатської області. Загалом Закарпаття у 2013 р. посіло 20 місце у Індексі конкурентоспроможності регіонів України, погіршивши свої результати на три позиції у порівнянні з 2012 роком. Загальний Індекс конкурентоспроможності області зріс на 0,01 бала, до 3,96. Незважаючи на це, показник регіону дещо нижчий (на 0,05 бала) від середнього по країні (4,01).

Підвищення загального Індексу конкурентоспроможності області відбулося за рахунок покращення оцінок рівня розвитку фінансового ринку, технологічної готовності та ефективності ринку товарів. Закарпаття змінило свої відносні позиції за одним із трьох субіндексів конкурентоспроможності. За базовими вимогами (перший субіндекс) область

отримала нижчу оцінку (13-е місце), практично залишилася без змін, як і 2012 року, за посилювачами ефективності (19-е місце) і факторами розвитку й інноваційного потенціалу (25-е місце).

Як і 2012 року, найкращі оцінки область отримала з охорони здоров'я і початкової освіти, інституціями (3-е місце по країні) та з ефективності ринку товарів (7-е місце по країні). Найгірші оцінки Закарпаття отримало за рівень розвитку бізнесу та вищу освіту і професійну підготовку (обидва - 26-е місце), інновації (24-е місце), а також за інфраструктуру (22-е місце).

Закарпатська область зберігає позиції лідера за складовою інституцій. Керівники підприємств області високо оцінюють рівень стандартів аудиту та звітності (1-е місце по країні), захист прав власності (1-е місце по країні), прозорість політики державних органів (2-е місце), надійність роботи правоохоронних органів (7-е місце) та низькі витрати, пов'язані з організованою злочинністю (9-е місце). У порівнянні з 2012 роком керівники бізнесу вище оцінюють довіру громадськості до політиків (7-е місце у 2013 році, підняття на 8 позицій). Три роки поспіль Закарпатська область посідає позиції одного з лідерів за складовою охорони здоров'я і початкової освіти (3-е місце у 2013 році). Таку високу позицію області забезпечують кількісні показники оцінки охоплення початковою освітою (1-е місце) і низької поширеності ВІЛ/СНІД (1-е місце). Оцінку цієї складової знижує висока смертність новонароджених (18-е місце по країні) і втрати бізнесу від захворювання на туберкульоз (21-е місце). Закарпатська область продовжує займати позиції лідера з ефективності ринку товарів. Високі оцінки пояснюються другою по країні часткою імпорту по відношенню до регіонального ВВП, другою в країні часткою іноземної власності. Проте в глобальному рейтингу оцінка цього показника відповідає лише 114-ій позиції.

Досить високі оцінки область отримала і за вплив регулювання на залучення прямих іноземних інвестицій (17-е місце). Найнижчі оцінки Закарпаття отримало за рівень розвитку бізнесу: за цим показником область перебуває на передостанньому місці по країні. Керівники бізнесу низько оцінюють сутність конкурентної переваги (27-е місце), що базується лише на низькій вартості ресурсів. Низькими балами оцінено також ширину ланцюжка доданої вартості (25-е місце): керівники відзначили, що експортери охоплюють лише окремі етапи ланцюжка визначення вартості. Здатність бізнесу контролювати міжнародну дистрибуцію — також одне зі слабких місць розвитку бізнесу в області (24-е місце). Як і раніше, регіон відстає від інших за показниками з вищої освіти і професійної підготовки (26-місце). Область має найнижчі показники в країні за охопленням населення вищою освітою (27-е місце) і низькою якістю шкіл менеджменту (20-е місце), залишається низькою також доступність

дослідницьких та освітніх послуг (24-е місце). З іншого боку, область — на 7-му місці за підвищенням кваліфікації персоналу.

Закарпатська область отримала також дуже низькі оцінки з інновацій (24-е місце), інфраструктури (22-е місце) та ефективності ринку праці (17-е місце) у національному рейтингу. Низький показник з інновацій зумовлений низькими оцінками здатності до інновацій (20-е місце) і витрат бізнесу на наукові дослідження (27-е місце). В інфраструктурі проблемною залишається щільність телефонних ліній. Ринок праці неефективний через нездатність утримувати таланти. Так, за цією складовою прикордонна Закарпатська область займає 20-е місце по країні. Це стосується також ставки на професійне управління (25-е місце).

Керівники бізнесу в Закарпатській області, як і в середньому по 27 регіонах України, вважають нестабільність державної політики найбільшою проблемою для бізнесу. Така думка 17% опитаних у регіоні. На друге місце бізнес поставив податкову політику (13,8%). На відміну від середніх результатів по Україні, в Закарпатській області третю сходинку рейтингу найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу займають податкові ставки, які набрали 9,6 % за результатами опитування. Бізнес регіону більшою мірою, ніж в середньому по Україні, стурбований нерозвиненою інфраструктурою, інфляцією та регіональною митною політикою. У той самий час вважаються менш пріоритетними доступ до фінансування, злочинність та крадіжки.

Загалом Закарпатська область посідає 17-е місце серед 27 регіонів України за кількістю населення (2,8 %) і 23-є місце за внеском у ВВП країни (1,4 %). Валовий регіональний продукт області становить 14 455 грн. на особу, або 50,7 % від середнього показника по Україні.

За підсумками оцінки 2013 року значення Індексу конкурентоспроможності Закарпатської області (3,96 бала) відповідає рівню 89-го місця у світі (Молдова). З усіх країн СНД, що беруть участь у глобальному рейтингу бал Закарпатської області кращий лише, ніж у Киргизії.

Використані джерела:

1. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 джерело доступу <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2013>.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІК В ІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ

Галагурич В. В., аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розвиток сучасної економіки характеризується підвищенням інтенсивності міжнародної конкуренції, переходом провідних країн до постіндустріальної економіки, формуванням локальних інноваційних утворень і глобального суспільства знань. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, більше половини світового економічного зростання забезпечується завдяки інноваціям. Зважаючи на те, що Україна прагне інтегруватися у європейське співтовариство, вона повинна іти в ногу з часом.

Мета дослідження. Оцінити сучасний стан інноваційної сфери в Україні та в регіонах і запропонувати шляхи вдосконалення інноваційного розвитку.

Дослідженню механізму інноваційного розвитку економіки України та її регіонів в останні роки приділяється достатньо уваги, чому присвячені роботи Амоши А.І., Кузнєцової А.Я., Комеліної О.В., Крупки М.І., Лапко О.О. та інш. Напрями досліджень стосуються окремих складових механізму, але не в повній мірі розкривається питання вдосконалення даної системи в інтеграційних умовах.

Головними проблемами, що ускладнюють розвиток інновацій в Україні, є фактичне спрямування державної політики на закріплення моделі економіки, яка ґрунтується на низькотехнологічних укладах, та слабкий розвиток ринкових інституцій[1]. Чинний Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає інновації як новостворені (удосконалені) конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва, соціальної сфери [4].

Досвід розвинених країн світу підтверджує, що ключова роль у забезпеченні умов інноваційного розвитку, формуванні національної інноваційної системи належить державі, яка встановлює стратегічні цілі, забезпечує ресурсну підтримку, зокрема бюджетне фінансування, податкове стимулювання, кредитування тощо. Особливе значення у процесах функціонування національної інноваційної системи має організація та стимулювання процесів оновлення технологій, передачі наукових розробок із сфери знань у виробничу сферу, що досягається за допомогою розвитку системи освіти, ринку інтелектуальної власності, створення інноваційної

інфраструктури, фінансового та податкового стимулювання науково-технічної діяльності тощо[1].

Ефективність інноваційної діяльності в регіоні залежить від сформованої системи механізмів його інноваційного розвитку, які представляють собою взаємозв'язок організаційного, економічного та фінансового механізму, що в цілому визначає ефективну регіональну стратегію інноваційного розвитку й забезпечує адаптацію інновацій до ринкових умов [1]

Організаційний механізм повинен забезпечувати появу інновацій, фінансовий механізм - створити умови для фінансування інноваційної діяльності, а економічний механізм повинен забезпечити процес комерціалізації інновацій і їхній подальший розвиток. Усі види механізму інноваційного розвитку взаємозалежні між собою й дозволяють забезпечити ефективний інноваційний процес у регіоні.

На підставі проведених теоретичних досліджень можна виділити, що планування інноваційного розвитку на сьогодні здійснюється шляхом складання довгострокових програм інноваційного розвитку регіону, які є невід'ємною частиною програми соціально-економічного розвитку регіону й програми інноваційного розвитку України в цілому, та містять у собі сукупність шляхів, правил, процесів і інструментів, спрямованих на досягнення поставлених стратегічних інноваційних і соціально-економічних цілей регіону й України.

Сучасний стан інноваційної сфери в Україні потребує реформування. Необхідні інноваційні підходи, інноваційні стратегії, інноваційні форми і методи управління, які будуть спонукати і владу, і самих громадян робити інвестиції в людський капітал і соціалізацію суспільства шляхом його самоорганізації. Світовий досвід показує, що фінансування наукових досліджень та розробок здійснюється за рахунок держави, участь бізнесу обмежується незначною кількістю конкретних замовлень.

Зважаючи на існуючу в Україні відомчу, організаційну та економічну роз'єднаність науки, освіти і виробництва, незадовільний рівень інвестиційного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності, низьку інноваційну активність промисловості, необхідними є заходи, що дозволять без значних фінансових вкладень раціонально використовувати потенціал і можливості наукових установ, освітніх закладів і виробництва в напрямі підготовки висококваліфікованих кадрів, розробки і доведення науково-технічної продукції до її комерційного використання[4].

Література:

1. Боднарчук В.Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. – Автореферат дис. кан. наук державного управління 25.00.02 – Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 22с.
2. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко /. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
3. Гришова І.Ю. Проблеми формування інноваційної системи України [Текст] / І.Ю. Гришова, Т.М. Гнатєва// Інноваційна економіка. – 2012. - № 12. – С. 14-17.
4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list? currDir=48718>.
5. Мартиненко В.М. Інноваційна стратегія демократичного розвитку України: від місцевої демократії до демократичної держави / В.М. Мартиненко/ [Моногр.]. – Х.: Константа, 2004. – 225 с.
6. Механізми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку [Текст] : монографія / О.І. Амоша, С.М. Кацура, Т.В. Щетілова та ін. ; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : [б. и.], 2002. – 107 с.

МОДЕЛЮВАННЯ СУПУТНЬОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНОГО ТА ЕНЕРГЕТИЧНОГО РЕСУРСІВ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ УКРАЇНИ

Гальчинський Л.Ю., к.т.н., доцент

Бараннікова А.О., магістрант

Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут»

Ні в кого не викликає сумніву, що стан енергетичної галузі України в якій наразі вона знаходиться потребує системних реформ. В існуючій літературі проведений всесторонній аналіз причин складного стану, запропоновані різноманітні шляхи подолання кризи, сформульовані пропозиції напрямів розвитку. В першу чергу це стосується сфери електроенергетики. Розроблені пропозиції певною мірою були враховані у прийнятій Енергетичній стратегії України до 2030 року спочатку в редакції 2006 року, потім в редакції 2013 року. Як відомо, завдання цієї стратегії не були виконані як через надто завищені прогнози зростання економіки та споживання енергії, а також через відсутність джерел надходження інвестицій, що не дозволило реалізувати програму будівництва нових генеруючих потужностей. Це спонукало корекції вказаного документу і Національний

інститут стратегічних досліджень у 2014 році почав розробку проекту Енергетичної стратегії до 2035 року на замовлення Міністерства енергетики та вугільної промисловості[1].

Більшість експертів вважають, що в цілому, проект Енергетичної стратегії до 2035 року більш прогресивний документ, у порівнянні з попередніми редакціями, що дозволить інтегрувати до національного законодавства України Директиви ЄС та виконати вимоги, що їх взяла на себе Україна у рамках приєднання до Енергетичного Співтовариства та підписання Угоди про Асоціацію. Вперше в історії України проект Енергостратегії більше акцентується на споживачах енергії, ніж на генерації, тобто в ньому з'являються ринкові концепції.

Однак, на наш погляд, і цей документ страждає певними недоліками. Оскільки в задачі даного дослідження не входив всебічний аналіз проекту Енергетичної стратегії до 2035 року, а лише один з його аспектів, тому зосередимо увагу на питанні супутнього використання водного та енергетичного ресурсів в електроенергетиці України.

Питання в тому, що незважаючи на свій прогресивний характер, нічого революційного в основу розвитку електроенергетики в Україні він не вніс. Згідно цього документу Україна планує нарощувати споживання енергії та будувати нові вугільні та атомні станції. Наскільки це правильно, обговорювати не будемо. Проте аспект супутнього використання водного та енергетичного ресурсів в даному документі взагалі опущений поза рамки, як і в попередніх редакціях.

Разом з тим загальновідомо, що виробництво електроенергії шляхом використання тепла абсолютно неможливе без використання води як посередника, причому в дуже великих обсягах. Виросли покоління енергетиків, постулатом для яких було необмеженість водного ресурсу. Проте наразі це вже далеко не так і ще в більшій мірі буде не так у майбутньому. За даними ФАО Україна займає 106 місце в світі по забезпеченості ресурсами прісної води серед країн світу, причому існує тенденція як до зниження рівня забезпеченості, так і погіршення якості прісної води. Очевидно, це означає, що в рамках припущень про шляхи розвитку треба передбачити шляхи не тільки енергозбереження, але і водозбереження. В першу чергу це пов'язано із застарілими способами використання водного ресурсу за так званими прямоточними схемами і переходити до масового впровадження так званих оборотних схем. Проте відсоток оборотної води в системі ТЕЦ складає 2,02%, ТЕС – 4,36%, а АЕС 7,01%, це значно нижче у порівнянні з економічно розвинутими країнами, навіть тими, у яких рівень забезпеченості водними ресурсами значно вищий, наприклад Нідерландів або Франції.

Очевидно, в проекті Енергетичної стратегії до 2035 року треба передбачити поетапне зниження використання величини водного ресурсу як супутного при виробництві

електроенергії. Це в свою чергу потребує розробки методології відповідних розрахунків. Складність цієї задачі ще і в тому, що це невідворотно потягне за собою збільшення капітальних витрат як на створення нових потужностей, так і на модернізацію існуючих. Це дозволить проводити варіантні розрахунки і приймати обґрунтовані рішення.

Тому постає актуальність питання вивчення задачі моделювання супутнього використання водних і енергетичних ресурсів в Україні. До цього часу це питання в Україні системно не ставилось на відміну від західних країн[2]. В даній роботі пропонується реалізувати моделювання на основі моделі Times-Україна, розробленій в Інституті економіки та прогнозування НАН України[3].

Були складені і прораховані базові сценарії розвитку електроенергетики України в яких передбачалися зниження витрат водного ресурсу для виробництва електроенергії та оцінка необхідного рівня інвестицій в залежності від динаміки макроекономічних і демографічних показників, темпів промислового виробництва, сценаріїв зовнішньої торгівлі енергоресурсами тощо.

Література:

1. Електронний ресурс: www.niss.gov.ua/public/File/2014.../Energy%20Strategy%202035.pdf.
2. A. Dubreuil et al. / Applied Energy 101 (2013) 268–279.
3. Р.З. Подолець О.А. Дячук., Стратегічне планування у паливно-енергетичному комплексі на базі моделі «TIMES – Україна» – К.: 2011.

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНО – ЛОГІСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ

Годя І. М., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розвиток сучасного транскордонного співробітництва регіонів України доцільно здійснювати через формування кластерів як ефективного засобу розвитку інноваційної підприємницької діяльності в умовах трансформації економіки України. Цим самим на основі формування та розвитку кластерів сформується модель економіки, яка буде більш конкурентоздатна та інвестиційно приваблива на міжнародному глобальному ринку.

По суті формування логістичного кластеру на західному прикордонні України є вирішенням декількох проблемних питань соціально-економічного, інституційного характеру як на державному, так і на міжнародному, міжрегіональному та регіональному рівнях. Адже створення комплексної логістичної системи на західному прикордонні із формуванням відповідних транспортно-логістичних центрів не тільки сприятиме активізації

входження України у європейську транспортну мережу, але і сформується потужний транспортно-логістичний комплекс, який виступатиме каталізатором залучення інвестиційних коштів міжнародних фінансових організацій; сприятиме розвитку міжрегіонального співробітництва і об'єднає європейські транспортні коридори. Саме в цьому сенсі можна говорити про використання Україною своїх конкурентних переваг і формування європейського рівня транскордонного вузла транспортних коридорів. Формуванням транспортно-логістичного комплексу також посилюється і регіональна складова усього народногосподарського комплексу.

Пріоритетними для транспортно-логістичного кластеру Закарпаття є наступні заходи:

- формування спільної інформаційної бази перевізників, вантажів, терміналів, складських приміщень тощо;
- узгодження тарифно-митної політики що перевезень всіма видами транспорту;
- розробка належних програм освіти та професійної підготовки, що відповідали б потребам кластера;
- планування кадрової політики; сприяння відкриттю факультетів та кафедр з підготовки логістів та інших фахівців за потребами;
- реалізація та розробка спільних маркетингових ініціатив;
- визначення проблем ринку логістичних послуг;
- надання стратегічної інформації фірмам;
- підтримка у належному стані базової інфраструктури;
- підвищення рівня обізнаності про переваги обміну знаннями та об'єднання у кластер;
- створення платформи для об'єднання у кластер (мережу) та обміну інформацією на регіональному, національному та транснаціональному рівнях.

На території транскордонного регіону можливим є формування транспортно-логістичного кластеру на основі урахування наступної сукупності факторів: показників перевезень, інноваційності рухомого складу, розвиненості транспортної інфраструктури і забезпеченості галузі трудовими ресурсами.

Механізм функціонування транспортних кластерів повинен включати в собі і підтримку місцевої влади. Розвиток транспортно-логістичних кластерів формується на принципах: постійного корегування перевізного процесу; пропорційного розвитку, гармонізації інтересів і стимулюванні учасників перевізного процесу; гнучкості; логічності; послідовності; узгодженості; надійності; адекватної якості; відкритості; прогресивності; відповідності державній транспортно-економічній політиці та ефективності.

Відповідно, формування логістичного кластеру у транскордонному регіоні, тобто у прикордонних територіях України та Угорщини сприятиме розвитку глобальної системи

міжнародних вантажоперевезень, включно і відродженню одного із найдавніших торгових маршрутів світу - Великого Шовкового шляху в контексті подальшого розвитку транспортного коридору Європа – Азія. Не останню роль в цьому контексті займає і реалізація євроатлантичної інтеграції України.

Особливо важливим вважаємо використання кластерного підходу у відношенні до прикордонних регіонів України, які безпосередньо межують з країнами Європейського Союзу. Це зумовлено наявністю відповідних факторів регіону – як сприятливе географічне положення, важливе геополітичне розташування, наявність традицій у розвитку транспортно-комунікаційних маршрутів, високий коефіцієнт транзитивності регіону як конкурентна перевага, яка в останній час за умов серйозної конкурентної боротьби з-поміж державами-транзитниками, все більше вимагає покращення транспортної привабливості, а отже і інвестицій.

Фактично, із створенням такої мережевої структури як логістичних кластерів, логістичних центрів, транспортно-логістичних комплексів, в регіонах України використовується, насамперед потенціал регіональних економік і вдосконалюється функціонування регіональної структури економічної системи держави. Застосування кластерного підходу і кластерних механізмів у формуванні транспортно-логістичних комплексів України слугуватиме економічному зростанню регіонів, а також і прикордонних територій включно. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні закордонного, європейського досвіду формування транспортно-логістичних кластерів.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Гонта С. В., аспірант

Чернігівський національний технологічний університет

Структура економіки України, яка складена на сьогодні є малоефективною, економічно та екологічно небезпечною. Основу її становлять енерго- та матеріаломісткі виробництва, що призводить до значних витрат природних та людських ресурсів. В численних дослідженнях вказується на необхідність структурних трансформацій національної економіки (праці В.М. Гейця, В.І. Захарченко, О.В. Коломицевої, Г.В. Балабанова, А.А. Чухно, В.П. Нагірної, О.М. Нижник, І.П. Булеєва та інших науковців).

Макроекономічна структура України ще не сформувала свої самоорганізуючі агрегати, які б забезпечували збалансованість сфери обігу капіталу та виробничої сфери, і на цій основі підтримували безперервність процесу суспільного відтворення. Україна проголосила

курс розвитку народного господарства за напрямом до зближення з економікою країн ЄС. Тому і має бути створена економічна структура, суміжна із західноєвропейською, яка б була здатна функціонувати з нею в одній системі координат.

Під структурною трансформацією національного господарства розуміється встановлення такого співвідношення галузей, за якого досягається максимальна економія суспільно необхідних затрат, тобто оптимальний обсяг виробленого національного доходу при мінімізації використання у виробництві ресурсів.

Економічна та фінансова кон'юнктура вимагають зосередити увагу на головних напрямках структурних трансформацій, які повинні сприяти кардинальному поліпшенню економічної ситуації в країні. Головними напрямками пріоритетами структурної перебудови доцільно традиційно (і справедливо) вважаються наступні:

- підвищення конкурентоспроможності виробництва і нарощування експортного потенціалу країни;

- посилення соціальної орієнтації економіки, освоєння випуску нових, конкурентоспроможних товарів широкого вжитку;

- реалізація безвідходної, ресурсо- та енергозберігаючої моделі розвитку економіки;

- технічне та технологічне оновлення виробництва;

- реструктуризація і санація підприємств та організацій;

- розробка і реалізація програми створення ефективних регіональних структур економіки.

Структурну перебудову національної економіки необхідно здійснювати одночасно на трьох рівнях: територіальному, міжгалузевому і галузевому.

На територіальному рівні передбачається найбільш повне врахування специфіки регіональних умов та факторів виробництва. Відтворювальний цикл має максимально наближати управління і організацію виробництва до потреб окремих територій країни, що відповідає фундаментальному принципу субсидіарності, який реалізується в межах політики ЄС.

На міжгалузевому рівні потрібно поступово збільшувати частку галузей виробництва товарів народного споживання, прогресивних видів матеріалів та засобів технічного переоснащення народного господарства, тобто забезпечити формування міжгалузевої структури економіки, яка б відповідала потребам регіону і держави в цілому.

На галузевому рівні пріоритетами трансформацій мають стати:

- науково-технічне оновлення виробництв, впровадження нових ефективніших і економічно безпечніших технологій, виготовлення продукції та матеріалів кращої якості та

вищого технологічного рівня, освоєння нових прогресивних їх видів, які б були конкурентоспроможними на зовнішньому ринку і замінювали імпортні товари і матеріали;

–формування ефективної структури виробництва в окремих комплексах і галузях шляхом обмеження розвитку сировинних та напівфабрикатних виробництв, збільшення частки виробництв, що мають використання власного природно-ресурсного потенціалу;

–розвиток виробництв для задоволення потреб в товарах населення, що проживає на даній території, забезпечення власної міжгалузевої кооперації, підвищення збалансованості економіки та зниження зовнішньоекономічної залежності України;

–підвищення соціальної орієнтації виробництва в кожній галузі, і завдяки цьому збільшення частки предметів споживання в загальному обсязі промислової продукції.

Підсумовуючи наведене, правомірно стверджувати, що стратегічною метою структурної трансформації національної економіки має бути створення багатогалузевого, високотехнологічного конкурентоспроможного народногосподарського комплексу, який повинен адаптуватися до ринкових умов. Такий комплекс повинен бути здатним оптимально задовольняти власні потреби економіки України і брати активну участь у міжнародному поділі праці і товарообміні на взаємовигідних засадах. Можливість формування вказаних якісних характеристик означеного комплексу підтверджує наявний економічний потенціал України, а також його природно-ресурсні та трудові ресурсні можливості.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Горбокоть В.Ю., аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В сучасних умовах розвитку транспорту надзвичайно мало уваги приділяється дослідженню питань підвищення ефективності організації праці персоналу автотранспортних підприємств (АТП). Зважаючи на важливість галузі автомобільних перевезень в структурі економіки регіону, автор вважає за доцільне виявити та проаналізувати основні особливості організації трудової діяльності персоналу таких стратегічно важливих для регіону підприємств.

З усіх робітничих спеціальностей праця водія є найбільш специфічною та чи не найвиснажливішою. Такий висновок можна зробити, виходячи з аналізу характерних особливостей їхньої праці:

1. Виконання трудових обов'язків водієм здійснюється за межами підприємства. Технологія перевезень передбачає, що водій більшу частину робочого часу проводить поза

колективом, через що він частково усунутий від процесу комунікацій в колективі та втрачається безпосередній контроль за його діяльністю з боку керівництва.

2. Залежність від об'єктивних факторів впливу, таких як метеорологічні (погодні умови, клімат, пора року), природно-географічні (рельєф місцевості), адміністративно-територіальні (розташування населених пунктів).

3. Необхідність володіння знаннями про конструкцію автомобіля. Йдеться про уміння виявляти та самостійно усувати несправності, які виникли під час виконання їздки, для оперативного продовження виконання маршруту.

4. Часті службові відрядження. Особливо це характерно для водіїв, що працюють на міжміських маршрутах, де тривалість пробігу на маршруті може бути більшою за нормативний час перебування на зміні.

5. Участь водія у технічному обслуговуванні та ремонті автомобіля. Така практика є неефективною для крупних, але прийнятною для дрібних АТП.

6. Суміщення посад. На практиці водій не лише керує автомобілем, але заміщує кондуктора, експедитора, частково автослюсаря, мийника тощо.

7. Особливий режим роботи, що важко піддається чіткій регламентації. Тривалість робочої зміни досягає 12-14 годин підряд.

8. Переважання нервово-психологічного навантаження перед фізичним, що зумовлено високою концентрацією процесів мислення, роботою у екстремальних погодних умовах, нічним режимом роботи, незадовільною організацією постачання тощо.

9. Індивідуальне робоче місце – автомобіль і його салон.

Підтримання автомобілів у справному стані – головне завдання ремонтного персоналу АТП. Характерними ознаками організації їхньої роботи є:

- розподіл та кооперація праці, що виявляється у виконанні окремих операцій у технологічному процесі фахівцями вузького профілю;

- велика частка ручної праці, попри застосування допоміжного обладнання;

- бригадний спосіб організації праці;

- наявність групового робочого місця;

- переважно одиничний спосіб виробництва у дрібних АТП і серійний – у крупних;

- наявність нормативних документів (галузеві стандарти, положення) щодо організації та нормування праці, технології виконання робіт;

- велике значення принципів наукової організації робочого місця щодо розташування обладнання, вибір робочої позиції працівником, ергономічності.

Регулювання руху транспортних засобів АТП відбувається диспетчерським персоналом. Характерними ознаками роботи диспетчера є оперативність у аналізі постійно і

безперервно отримуваної інформації, у прийнятті рішень, у контролі виробничої ситуації, що, як наслідок, вимагає підвищеної уваги і постійного нервово-психологічного навантаження. обов'язковими атрибутами робочого місця диспетчера є засоби оперативного моніторингу (табло, пульти, монітори, що відображають рух транспортних засобів), засоби зв'язку та контролю ситуації (телефони, радіозв'язок, мережа Інтернет).

Враховуючи сучасний стан автотранспорту, галузеву специфіку праці, НТП, автор визначає наступні напрямки вдосконалення організації праці на АТП: раціоналізація режиму роботи і відпочинку водії з акцентом на пошук додаткових перерв в робочому часі водія, вдосконалення режиму змінності та регламентації праці; розробка і запровадження системи психологічної підтримки; автоматизація і комп'ютеризація регулювання руху рухомого складу АТП; впровадження новітніх засобів безпеки праці і безпеки руху; автоматизація операцій з обробки деталей, робіт з технічного обслуговування, діагностики та контролю технічної справності автотранспорту; розробка нового та вдосконалення існуючого нормативно-правового забезпечення організації праці персоналу підприємств транспорту.

Отже, організація праці основного та обслуговуючого персоналу АТП в сучасних умовах спирається на застарілий досвід та потребує впровадження новітніх технік і технологій з метою полегшення виконання працівниками своїх трудових обов'язків.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Гордейчук М. О., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В економіці Закарпаття вагому частку займають такі види господарської діяльності як заготівля та переробка деревини, харчова та легка промисловість, машинобудування, санаторно-курортне обслуговування та туризм, сільськогосподарське виробництво. Водночас в регіоні працюють підприємства відомих світових фірм – ЗАТ «Єврокар», ТОВ «Гронклін-Карпати», ТОВ «Ядзакі Україна», ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед» та ін. [1].

На функціонування підприємництва регіону значний вплив мають такі специфічні наступні чинники:

- майже 80% території області займають гори, серед яких найвища точка України – гора Говерла (2061м);
- через територію Закарпаття протікає понад 9,5 тис. потоків і річок, в основному гірських;

- найбільше багатство регіону – ліси, які вкривають більше половини території області, щорічна заготівля становить понад 1 млн. м куб;
- мінерально-сировинна база області налічує понад 220 середовищ більш як 30 видів корисних копалин, серед яких камяна сіль, каолін, мармур, поліметали, алуніти, перліти, цеоліти, ліпарити, барити;
- виробнича інфраструктура Закарпаття представлена розгалуженою транспортною мережею, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт. Зокрема, територією області проходять дві автодороги державного значення – магістральна Київ - Чоп, і регіональна Мукачево - Рогатин, а також міжнародний транспортний коридор «Критський»: Лісабон – Трієста – Любляна – Будапешт – Київ – Волгоград. Через область зі сходу на захід протягнуто цілу мережу магістральних транснаціональних газо – та нафтопродуктопроводів;
- в області функціонує розвинена система зв'язку, міжнародна система телефонної комунікації, комп'ютерного, мобільного зв'язку, світова мережа Інтернет;
- Закарпаття є курортним регіоном. За висновками фахівців мінеральні та термальні води краю за своїм хімічним складом і лікувальними властивостям не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. В області вивчено понад 700 водопроявів у складі 67 основних родовищ мінеральних вод. Із 36 типів мінеральних вод країни 32 знаходяться в Закарпатті. В області діє 60 санаторно-курортних та оздоровчих закладів;
- Закарпаття має сприятливі умови і потенціал для подальшого розвитку туризму і рекреації Європейського рівня. Набуває розвитку сільський зелений туризм, який позитивно впливає на соціально економічне становища сільських населених пунктів;
- Область має умови для розвитку енергозабезпечення за рахунок гідроенергетичного потенціалу річок, експлуатуються Русько – Комарівське та газові родовища у Тячівському регіоні;
- На північному заході, заході і півдні кордони Закарпаття співпадають з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, у т. ч. з Польшою – 33,4 км, Словатчиною – 98,5, Угорщиною – 130,0 км та Румунією 205,4 км. В області є 19 пунктів переходу кордону сусідніх держав. Унікальне геополітичне розташування області на перехресті міжнародних транспортних економічних торговельних, культурних шляхів сприяє розвитку і подальшому поглибленні всебічного міждержавного співробітництва, відводить важливу роль регіону в інтеграцію України в Європейські структури.

Відмічені специфічні особливості регіону проявляються в підприємницькій діяльності, оскільки на її території функціонують в основному малі і середні підприємства.

Література:

1. Статистичний щорічник Закарпаття за 2013 рік / Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород 2014. – 511 с.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Готра В.В., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасну ринкову економіку неможливо уявити без іноземних інвестицій, які поширені як у промислово розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. Інвестиції є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому. Від уміння інвестувати залежить розквіт чи занепад власного виробництва, можливості вирішення соціальних й екологічних проблем, сучасний рівень і потенційний динамізм фізичного, фінансового та людського капіталів. Кардинальні інституціональні зміни в АПК України проходили одночасно зі становленням нових форм господарювання, спадом виробництва і соціальним запевом. Під час проведення економічних реформ у країні були деформовані господарські зв'язки, що привело сільське господарство до структуризації. Відсутність злагодженого механізму регулювання ринку, ефективної підтримки вітчизняних товаровиробників, стабільних кредитних ресурсів поставила багатьох сільськогосподарських підприємств на межу банкрутства [3].

Для переходу до стабільної господарської діяльності, переозброєння виробництва, а також поліпшення якості продукції підприємствам і організаціям потрібні інвестиції. За їх допомогою зміцнюється матеріально-технічна база підприємств, здійснюється розширене відтворення основних засобів. Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції вимагає відповідного розвитку матеріально-технічної бази галузі. Збільшення розмірів виробничих фондів здійснюється насамперед за рахунок додаткових вкладень матеріальних і грошових засобів, спрямованих на розширення виробничого потенціалу сільського господарства. Стійкий розвиток аграрної сфери в умовах становлення ринкових відносин потребує інвестиційної активності в аграрному секторі з надання підприємствам необхідних грошових і матеріальних ресурсів. Нинішнє становище сільськогосподарських підприємств на ринку інвестицій характеризується їх неготовністю до ефективного освоєння засобів, а також неготовністю потенційних інвесторів вкладати капітал в підприємства через високі ризики, пов'язані з незахищеністю права власності, з великою ймовірністю неповернення коштів через погане управління.

Загалом, в Україні діючий механізм інвестиційної діяльності є неповним і не має достатньої методологічної та методичної основи. У ньому відсутні такі складові, як фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу, фінансово-кредитний механізм інвестиційної діяльності, механізм формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві, механізм державного регулювання інвестиційної діяльності, формування ринку капіталу та ринку інвестицій та ін. [1; с.31].

Формування інвестицій у сільське господарство здійснюється на економічній основі з урахуванням швидкості повернення вкладених коштів. А це можливо лише за умови збільшення виробництва високоякісної продукції з одночасним зниженням її собівартості. Інвестиції прямо пов'язані з отриманням додаткового чистого прибутку зі скороченням терміну окупності вкладень. Чим менший термін окупності, тим більше стимулів до інвестицій. При тривалому поверненні засобів внаслідок інвестиційних процесів відбувається знецінення ресурсів, що витрачали. Крім того, отриманий чистий прибуток від виробництва продукції може бути вкладений у нове виробництво аграрної продукції.

При формуванні механізму інноваційно-інвестиційної політики мають бути враховані наступні принципи: послідовна децентралізація інвестиційного процесу на основі розвитку різноманітних форм власності; підвищення частки внутрішніх (власних) джерел накопичень підприємств для фінансування інвестиційних проектів; державна підтримка підприємств за рахунок централізованих інвестицій при зміні безповоротного бюджетного фінансування на конкурсне кредитування на зворотній і платній основі; розширення гарантії сумісного державно-комерційного фінансування інвестиційних проектів; збереження бюджетного фінансування переважно для соціально значущих об'єктів, що мають некомерційний (неприбутковий) характер із власними джерелами фінансування; розміщення обмежених централізованих капітальних вкладень і державне фінансування інвестиційних проектів виробничого призначення суворо відповідно до державних цільових програм [2;с.25].

Отже, аграрна політика Уряду в середньостроковій перспективі має бути спрямована на стійкий розвиток агропромислового комплексу на інноваційній основі, забезпечення продовольчої безпеки країни, формування повноцінного ринку землі, розвиток ринкової інфраструктури, нарощування експортного потенціалу, застосування узгоджених з нормами СОТ механізмів захисту національного аграрного ринку, створення умов для повноцінного розвитку села.

Література:

1. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят // Економіка АПК. - 2005. - № 4.- С. 31-32.

2. Коденська М.Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності / М.Ю. Коденська // Економіка АПК. - 2006. - № 6.- С. 24-31.

3. Міністерство аграрної політики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.minagro.kiev.ua/page/78638.

КРИЗИС-МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Данайканич О.В., старший викладач

Цицика М.Ю., старший викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На початку ХХІ ст. глобальні процеси значно прискорилися під впливом радикальних змін у сфері економіки, політики, виробництва, торгівлі, фінансів, транспорту, культури, інформації, комунікації та інших сферах суспільного життя, що визначає історичні долі багатьох держав на всіх континентах та направлене на посилення взаємозалежності інтернаціональної і національної діяльності.

У сучасному світі глобалізація справляє домінуючий вплив на розвиток будь-якої держави та кожного суб'єкта господарювання. Що відстежується, з однієї сторони, через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, активний обмін товарами, послугами, інвестиціями, тим самим вона сприяє підвищенню ефективності функціонування національних економік, а з іншої – посилюється нерівномірність, асинхронність та диспропорційність розвитку.

Управління та забезпечення діяльності суб'єктів господарювання пов'язане з появою низки негативних чинників впливу на функціонування підприємств, які, зазвичай, характеризують як ризики та загрози. Урахування цих чинників у процесі прийняття управлінських рішень знижує ймовірність недоотримання (втрати) доходу чи прибутку, погіршення економічного стану, виникнення кризової ситуації чи банкрутства підприємства.

Криза (crisis) – це виникнення ситуації, за якої суспільство (організація, місто, нація) відчуває гостру загрозу основним цінностям життєзберігаючих функцій, на яку воно має невідкладно реагувати, незважаючи на наявність певної невизначеності. На мікроекономічному рівні криза – це переломний етап у функціонуванні будь-якої системи, на якому вона піддається впливу з зовні або з середини, що вимагає від неї якісно нового реагування.

Причинами кризової ситуації на підприємстві є фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. До факторів зовнішнього середовища відносяться: зниження платоспроможного попиту, втрата налагоджених господарських зв'язків, ринків закупівлі та

збуту, суттєве збільшення цін на енергоносії, недосконале законодавчо-правове поле господарської діяльності тощо. До факторів внутрішнього середовища слід віднести неефективна та недієва система управління діяльністю суб'єкта господарювання, відсутність кваліфікованих кадрів, недостатнє фінансування (чи його повна відсутність) інноваційних технологій у виробничій діяльності та новітніх механізмів управлінської сфери тощо.

Кризовий стан призводить до ослаблення життєвих сил господарюючих суб'єктів, дисбалансу та неможливості досягнення раніше поставлених цілей. Крім того, руйнуються окремі елементи і підсистеми. Проте кризи не можна однозначно оцінити як негативний або навіть згубний явище. Природно, вони не можуть відбуватися без певної напруженості, викликані, наприклад, суперечностями між технологією і навколишнім середовищем, між рівнем технологій і кваліфікацією персоналу і т.п. Але в кінцевому підсумку при правильному виборі антикризової програми і послідовною та повною її реалізацією кризи призводять до стабілізації на новому етапі розвитку.

З точки зору антикризового управління дуже важливо класифікувати ознаки кризи, визначити їх оптимальний набір, що дозволить оцінити ситуацію, своєчасно індукувати наближення кризи, оцінити можливі наслідки і розробити програму виходу з кризи. При цьому слід враховувати, що небезпека кризи існує завжди, хоча б у силу існування випадкових непередбачуваних криз, і пам'ятати, що криза не тільки може чинити негативний вплив на розвиток суб'єкта, але і бути генератором якісної позитивної його трансформації, переходу на наступний, більш високий рівень розвитку.

При розгляді кризи як поліструктурного і поліфункціонального складного явища, що охоплює систему або підсистему, найважливішими її характеристиками є: масштаби кризи, ступінь охоплення об'єкта або процесу, області потенційного розвитку, характер впливу на систему, наслідки для соціально-економічної системи. Тому необхідно визначити конкретний набір ознак кризи і показників для якісної і кількісної оцінки моніторингу системи в її стабільному стані, в передкризовий період, під час кризи і після кризовий період.

На макроекономічному рівні до ознак кризи можна віднести падіння основних економічних показників системи (ВВП, ВРП, обсяги промислового виробництва, зростання інфляції, гіперінфляція, масові банкрутства і т.д.). На мікроекономічному рівні (в масштабах підприємства, організації) слід розглянути такі показники, як значення коефіцієнта покриття та коефіцієнта швидкої ліквідності, значення коефіцієнта забезпеченості власними коштами, наявність збитків за підсумками основної діяльності, наявність збитків за підсумками фінансово-господарської діяльності, значення коефіцієнта платоспроможності, оцінка динаміки показників рентабельності, оцінка тенденції розвитку виробничого потенціалу,

показники ділової активності, оцінка реальності планів стратегічного розвитку, якість облікової політики, наявність корпоративної культури.

Отже, виходячи з зазначеного, можна виділити етапи проведення аналізу кризової ситуації на підприємстві:

- 1) аналіз ймовірності появи та реалізації кризової ситуації, застосовуючи критерії Альтмана, Бівера; факторні моделі Альтмана, Ліса, Таффлера; коефіцієнтний, рейтинговий, факторний методи діагностики кризового стану підприємства;
- 2) аналіз причин виникнення кризи, що включає аналіз очікуваних витрат від наслідків кризи, аналіз ресурсних можливостей запобігання кризі;
- 3) вибір обґрунтованої антикризової стратегії підприємства, яка дозволяє визначити внутрішні резерви протидії банкрутству, наявні фінансові запаси для подолання кризових явищ тощо та контроль за її виконанням;
- 4) розробка та реалізація профілактичних заходів щодо запобігання повторенню кризи.

Для забезпечення ефективності антикризове управління повинно також застосовувати механізмами мінімізації ризиків, і в сукупності це дасть очікувані результати щодо якісних змін в організації та управлінні суб'єктом господарювання, зростанні обсягів виробництва та реалізації продукції, поліпшенні фінансового стану та конкурентоспроможності підприємства, виході на нові ринки збуту, розширенні існуючих ринкових сегментів, покращенні репутації тощо.

Література:

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.О. Василенко. – Центр навч. л-ри, 2005. – 208 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eclib.atwebpages.com>.
2. Гудзь Т.П. Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємств: Монографія. / Т.П. Гудзь. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. – 166 с.
3. Даніч В.М., Пархоменко Н.О. Визначення кризового стану підприємства / В.М. Даніч, Н.О. Пархоменко. // Маркетинг і менеджмент інновацій. – №4. – 2013. – с. 208-218. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_208_218.pdf.
4. Євтушенко Н.О. Покращення антикризового управління на підприємстві через механізми мінімізації економічного ризику / Н.О. Євтушенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Випуск 1, Том 1. – 2013. – с. 247-251 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/view/16010>.

5. Ткаченко А.М., Калюжна Ю.В. Криза: сутність, класифікація та причини виникнення / А.М. Ткаченко, Ю.В. Калюжна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5554/%D0%A1.%20122.pdf?sequence=1>.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЗАКАРПАТТЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Домище-Медяник А. М., к.е.н., доцент

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Стан та перспективи транскордонного співробітництва в Україні стає одним з важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні, і починає посідати провідне місце у процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонного співробітництва (ТКС) відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на прикордонних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Формування концепції політики регіонального розвитку в Україні має ґрунтуватися на основних досягненнях у цьому напрямку в країнах ЄС, для яких міжрегіональне співробітництво як механізм економічної співпраці, а відтак і економічного розвитку, останнім часом стало пріоритетним. З огляду на це для Закарпаття відкриваються нові можливості і перспективи, оскільки край є унікальним завдяки спільному кордону з Угорщиною, Румунією, Словаччиною та Польщею. Географічне розташування області підкреслює специфіку прикордонного регіону: по відношенню до: території всієї України; країн Центральної Європи; загальноєвропейських транспортних комунікацій; соціально-економічно-демографічного розташування народонаселення [1].

Перспективи розвитку транскордонного співробітництва визначаються загальноєвропейськими, національними та регіональними інтересами. Відповідно до Європейської політики сусідства (ENP), починаючи з 2007 р. ЄК змінює підходи до надання технічної допомоги. Замість програми TACIS допомога сусіднім країнам, надаватиметься в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI). Європейська Комісія планує такі заходи: прийняття стратегії з прикордонного співробітництва на 2015р.; прийняття регламенту для ENPI; прийняття правил впровадження; розробка нових спільних програм сусідства.

Транскордонне співробітництво буде спрямоване на досягнення таких цілей:

- 1) сприяння економічному та соціальному розвитку;
- 2) вирішення спільних проблем;

- 3) забезпечення «ефективними та безпечними кордонами»;
- 4) сприяння співробітництву між людьми (people to people).

Особливе місце в розвитку транскордонного співробітництва в Закарпатській області займає Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011-2015 роки (прийнята рішенням Закарпатської обласної ради, №71 від 16 грудня 2010 року.), основною метою якої є прискорення економічного та соціального розвитку Закарпатської області через використання її геоелектронічних та геополітичних переваг, а також рішення «Про напрацювання окремої операційної «Карпатської програми» для її фінансування Європейським Союзом на фінансову перспективу 2014 –2020 років» на 39-му засіданні Ради МА «Карпатський єврорегіон» (листопад 2011р.).

Поряд із запланованими заходами на регіональному рівні, що зазначені у Програмі розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області слід узагальнити існуючі проблеми у сфері транскордонного співробітництва, серед яких можна зазначити:

-- існуюче інституційне забезпечення ТКС не формує сьогодні цілісну багаторівневу систему управління (координації) транскордонним співробітництвом, окремі її елементи працюють не узгоджено, не мають спадковості у вирішенні завдань; це стосується організаційної структури єврорегіонів; участі у роботі структур ради Європи та міжнародних регіональних організацій; системи інформування населення, всіх зацікавлених та причетних до розвитку ТКС структур;

-- використання можливостей транскордонного співробітництва та природно-ресурсного потенціалу транскордонного регіону для вирішення спільних та ідентичних проблем неефективне; спостерігається недостатній рівень розвитку виробничої кооперації між підприємствами сусідніх держав, що зумовлює необхідність втілення нових моделей співпраці, серед яких - формування та підтримка транскордонних кластерів;

-- механізм державної фінансової підтримки програм та проектів ТКС, розвитку єврорегіонів потребує удосконалення;

-- брак досвіду з розробки конкретних проектів у сфері транскордонного співробітництва, їх подальшого просування у структури ЄС, міжнародні фінансові інституції, інституції з менеджменту на етапі реалізації цих проектів, незабезпеченість кваліфікованими кадрами, особливо районного та селищного рівнів;

-- недостатній рівень інформаційного забезпечення ТКС, відсутність за окремими винятками достовірної та порівняльної транскордонної статистичної інформації, у тому числі щодо діяльності єврорегіонів.

-- необхідна розробка макрорегіональної стратегії для Карпатського єврорегіону.

Існуючі розбіжності в системах прикордонного і митного контролю, оподаткування, ускладненість процедур взаємної сертифікації товарів і послуг можуть бути усунені при прискореному впровадженні комунікаційно-інформаційних технологій у діяльність прикордонних і митних служб та підприємств України.

Неадекватність повноважень органів місцевої влади та самоврядування зумовлює доцільність впровадження у регіональну політику принципу субсидіарності. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на державному та регіональному рівнях доцільно впровадити систему моніторингу транскордонного співробітництва.

Вирішення цих проблемних питань у системі реалізації регіональної політики в контексті європейського бачення визначає перспективи розвитку транскордонного співробітництва.

Література:

1. Долішній М.І., Ємець Г.С., Передрій О.С. Вигоди геополітичного і географічного розташування території. – Ужгород, 1995. – 41с.
2. Льопко В.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Закарпатті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/13_1_opko.doc.htm

ФІНАНСОВИЙ РИЗИК-КОНТРОЛІНГ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Дюгованець О.М., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У системі основних функцій фінансового ризик-менеджменту важлива роль належить здійсненню на підприємстві внутрішнього фінансового ризик-контролю, який представляє собою організований підприємством процес перевірки виконання і забезпечення реалізації в області управління фінансовими ризиками з метою реалізації фінансової стратегії і попередження кризових ситуацій у результаті нестабільних бізнес-процесів.

Концепція контролінгу була розроблена у 1980-ті роки як засіб активного подолання кризових ситуацій. Принципом цієї концепції, яка отримала назву «управління з відхиленням», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) і фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними і визначення взаємозв'язку і взаємозалежності цих відхилень на фірмі для впливу на вузлові фактори нормалізації діяльності. У загальній системі контролінгу, який організовується на підприємстві, виділяється один із центральних його блоків – фінансовий ризик-контролінг – управляюча система, яка координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, фінансовим ризик-аналізом, фінансовим ризик-плануванням

і внутрішнім ризик-контролем, забезпечуючи концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках управління фінансовими ризиками фірми, своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від передбачуваних і прийняття оперативних управлінських рішень, направлених на їх нормалізацію.

Основними функціями фінансового ризик-контролінгу є: нагляд за ходом реалізації ризикових рішень. встановлення системою планових фінансових показників і нормативів; виміри ступеня відхилення фактичних результатів фінансового ризик-менеджменту від передбачуваних; діагностика за розмірами відхилень серйозних погіршень у фінансовому стані фірми і суттєве зниження темпів його фінансового розвитку; розробка оперативних ризикових рішень з нормалізації фінансової діяльності фірми у відповідності передбачених цілей і показників; корегування за необхідності окремих цілей і показників ризик-менеджменту у зв'язку зі змінами зовнішнього фінансового середовища, кон'юнктури фінансового ринку і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності фірми.

Традиційно фінансовий ризик-контролінг на підприємстві будується за такими основними етапами:

По-перше, визначення об'єкту контролінгу. Це загальна вимога побудови будь-яких видів контролінгу на фірмі з позицій цільової орієнтації. Об'єктом фінансового ризик-контролінгу є ризикові рішення за основними аспектами фінансової діяльності фірми.

По-друге, визначення видів і сфери контролінгу. У відповідності з концепцією побудови системи контролінгу від поділяється на такі основні види: стратегічний контролінг; поточний контролінг; оперативний контролінг. Кожному з перерахованих видів контролінгу повинна відповідати певна сфера і періодичність здійснення його функцій.

По-третє, формування системи пріоритетів контролюючих показників. Вся система показників ризик-контролінгу, які входять у сферу кожного виду фінансового ризик-контролінгу, ранжується за значущістю. У процесі такого ранжування спочатку в систему пріоритетів першого рівня відбираються найбільш важливі із контролюючих показників даного виду контролінгу. Потім формується система пріоритетів другого рівня, показники якого знаходяться у факторному зв'язку з показниками пріоритетів першого рівня. Аналогічним чином формується система пріоритетів третього рівня і наступних рівнів. Такий підхід до формування системи контролюючих показників полегшує підхід до їх розкладання під час наступного пояснення причин відхилення фактичних величин від передбачуваних завданнями.

По-четверте, розробка системи кількісних стандартів контролю. Після того, як визначений і ранжований перелік контролюючих показників, виникає необхідність встановлення кількісних стандартів по кожному з них. такі стандарти можуть бути

встановлені як в абсолютних, так і у відносних показниках. Стандартами слугують цільові стратегічні нормативи, показники поточних планів і бюджетів, система державних чи розроблених фірмою норм і нормативів і т.п.

По-п'яте, побудова системи моніторингу показників, які включають фінансовий ризик-контролінг. Система моніторингу складає основу фінансового ризик-контролінгу – найактивнішу частину його механізму. Система фінансового моніторингу представляє собою розроблений на фірмі механізм постійного нагляду за важливими показниками фінансової діяльності, схильних факторам ризику, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачуваних і виявлення причин цих відхилень.

По-шосте, формування системи алгоритмів дій з усунення відхилень є заключним етапом побудови фінансового ризик-контролінгу на підприємстві. Принципова система дій менеджерів фірми у даному випадку полягає у трьох алгоритмах: «нічого не вживати»; «усунути відхилення»; «змінити систему планових чи нормативних показників».

Впровадження на підприємстві системи фінансового ризик-контролінгу дозволить суттєво підвищити ефективність усього процесу управління його фінансовими ризиками, тим більше в сучасних умовах нестабільного бізнес-середовища.

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ТА БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО

**Жуков С.А., к.е.н., старший науковий співробітник, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

Ситуація в Україні в 2014-2015 роках – це не просто лише важкий період, або навіть криза – країна опинилася перед доленосним вибором: або остаточно перетворитися на маргінала і, при цьому найімовірніше за все, бути розділеною на частини; або почати реально реалізовувати своє успішне інноваційне майбутнє. Про перший варіант розвитку подій ми не будемо згадувати взагалі. А ось другим шляхом, яким розвивалися багато країн, які змогли вийти з відсталого стану і стали технологічно розвинутими (наприклад Фінляндія, Південна Корея, Сінгапур, Китай тощо), безальтернативно необхідно йти й Україні.

Однак, на відміну від згаданих країн, Україна позбавляє себе доступу до новітніх високотехнологічних інновацій і катастрофічно обмежує приплив іноземних інвестицій. Причинами цього є беззаконня, тотальна корупція, нестійкість влади та невизначеність подальшої долі країни. Іноземні інвестиції майже не надходять під стратегічні проекти в

Україні, натомість значна їх частка традиційно вкладається в сфери з короткочасним циклом окупності: торгівля, фінансові угоди, операції з нерухомістю тощо. Про внутрішні інвестиції у виробництво в Україні взагалі можна не згадувати – їх практично немає.

За останні майже 20 років капітальні вкладення в основні фонди склали лише біля 30% від обсягу річних капіталовкладень в 1990 році. І це при тому, що тоді основні фонди були в кращому стані. Характерно, що навіть за наявності фінансів однією з серйозних перепон на шляху довгострокового інвестування в Україну є недостатній за розмірами, а значить, позбавлений ефекту масштабу український внутрішній ринок [2, с. 19].

Ускладнює можливість теперішній Україні самостійно інноваційно відбутися і те, що вона знаходиться в стані не оголошеної війни з Російською Федерацією. Як наслідок українці позбавлені віри в завтрашній день, одержимі страхами, захлеснуті побутовим безладом тощо. Здавалося, Україна «ляже» перед «старшим братом» – Росією, однак країна обрала інший шлях – шлях героїчної боротьби.

Для теперішньої української ситуації необхідно продемонструвати силу духу, віру в майбутнє, волю до успіху, споживчу стриманість. Обов'язково має бути правовий порядок, мінімальний розрив між доходами багатих і бідних, а найголовніше – поборена корупція. «Масштабна корупція й інноваційний успіх несумісні між собою», – зазначав Пахомов Ю.М. [2, с. 20]. Іноземцев В. акцентував увагу на тому, що «серйозну промислову державу не можна побудувати без мобілізації зусиль, як народу, так і влади. А мобілізація завжди потребує порядку і відповідальності, яких не можна вимагати від «низів», якщо їх немає «нагорі»» [1, с. 63]. Чи зможе українська «верхівка», потопаючи в розкоші, звиклі до всездозволеності піти на такі жертви? Як бачимо, навіть після Євромайдану – ні! Населення, малий і середній бізнес, спостерігаючи за діями «верхів», – як правило, власників великого бізнесу в теперішній ситуації не намагатимуться інноваційно розвиватися, а поступово перетворюватимуться на натовп, який очікує або подачок, або найкращих часів. Тепер не на часі робити ризиковані вкладення в майбутнє, і тому підприємницькі структури багатьох галузей економіки країни спільно з населенням значно стримують перспективний розвиток. Ще Конфуцій говорив: «Суспільство, яке живе лише сьогоднішнім, знищує майбутнє».

Безальтернативним шляхом виходу української економіки зі скрутного становища може бути тільки інноваційна модель її розвитку. Перехід до неї ускладнюється необхідністю подолання корупційних схем і сил, які обслуговують панівні в країні чиновницько-олігархічні та кланово-політичні інтереси, що приводить до їх збагачення. Добровільно відмовитись від цього вони не захочуть, тим більше, що за майже кожним багатством криється злочин. Така тіньова економіка несумісна з інноваціями, які, як відомо, ґрунтуються на індикативному плануванні, тривалій окупності проектів і вибудовуванні

довгих грошей та існуючому ризику. І справді, навіщо бізнес ділкам вкладати гроші в далеке й ризиковане майбутнє і роками чекати віддачі, коли є можливість (саме у великого бізнесу, здатного на інновації капіталу) присмоктатися до держбюджету; дешево скупити землю, яка з часом тільки дорожчає; збагатитися за рахунок спекуляцій з нерухомістю, рейдерства і перерозподілу власності, в тому числі і державної [2, с. 22-23]. Однак таким бізнесменам слід пам'ятати, що «багаті женуться за багатством, бідні – за багатими» – сказав Томас Фуллер.

Саме тому власників «заводів, паракордів» державі необхідно поставити в рамки легального простору, де єдиним способом виживання є тільки конкурентоспроможність, а відтак і модернізація, оптимізація тощо. Але нині власники великого бізнесу знають, що цього у ближній час не буде. Отже, в Україні, на відміну успішного Заходу та Сходу, де великий бізнес «вирощує» інноваційний малий і середній бізнес, великий бізнес є ворожим інноваціям [2, с. 23].

Література:

1. Иноземцев В. Призыв к порядку / Иноземцев В. // Свободная мысль. – М.: Медиа-Пресс, 2008. – №10. – С. 57-70.
2. Пахомов Ю.М. Украина и Россия: эффекты взаимодополняемости и риски отторжения / Пахомов Ю.М. // Збірник наукових праць. Вип. 60 [Відп. ред. В.Є. Новицький] К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. – С. 3-25.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

ПІДПРИЄМСТВ

Завадяк Р.І., к.е.н., доцент

Молнар О.С., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Венесаар У., Ph.D.

Таллінський технологічний університет

Багато помилок в управлінні підприємством є типовими і пов'язані зі станом їх підприємства на певному етапі його розвитку. Це обумовлює необхідність розробки моделей організаційного розвитку, які дозволяють вичленити історичні етапи дієздатності підприємства з метою діагностики проблем, що виникають на окремих стадіях.

Найбільш поширеною можливо назвати модель Айзедиса, яка виділяє наступні етапи: зародження, дитинство, зрілість, розцвіт, стабільність, аристократію, ранню бюрократію, бюрократію та смерть. Позитивним в цій теорії є те, що типологізація можливих проблем та помилок управлінців зроблена в залежності від стадії розвитку.

Другою загально визнаною моделлю розвитку організації є модель Грейнера, в якій автор запропонував опис розвитку компанії через проходження певних кризових моментів, які відділяють один етап від іншого.

Перша стадія за моделлю Грейнера заснована на творчості і проходить на основі використання творчого потенціалу засновників. Головна увага на цій стадії надається питанням розробки продукту та маркетинговим аспектам його просування на ринок. Ця стадія закінчується кризою лідерства.

Друга стадія організаційного розвитку заснована на керівництві. Вона настає після подолання кризи лідерства і передбачає організаційне зростання, яке залежить від чіткого планування діяльності підприємства та застосування високопрофесійного менеджменту. Головною загрозою цій стадії, яка приводить до кризи автономії, виступає бюрократизація менеджменту та обмеженість творчості у прийнятті рішень на рівні середньої ланки управління. Система менеджменту викликає кризу, суть якої полягає у відсутності взаєморозуміння про ступінь свободи та креативності на різних рівнях менеджменту.

Третя стадія розвитку заснована на делегуванні повноважень. Виникає вона внаслідок подолання попередньої кризи і містить перебудову організаційної структури, передбачає децентралізацію функцій та демократизацією управління. Ці перебудови збільшують потенційні можливості підприємства, активізують ініціативність, але з часом призводять до кризи контролю, яка означає погіршення виконання функції контролю вищим керівництвом підприємства.

Наступна стадія заснована на координації функціонування підрозділів підприємства. В структурі підприємства виникають стратегічні одиниці, які наділені високою оперативною самостійністю, але суворо контролюються з верхнього рівня управління. Доведено, що при проходженні даної стадії виникають своєрідні кордони між центром та функціональними підрозділами, що й отримало назву кризи кордонів.

Останнім виділено етап розвитку організації, яка базується на співпраці. Розвиток організації на цьому етапі стає можливим за умови формування загальних цінностей, які поділяють її члени. Значення формальної структури зменшується, зростає роль наявності єдиної команди. Ця стадія може завершитися кризою психологічної втоми, або кризою довіри, коли члени команди втомлюються від взаємодії та співпраці.

Ю.Мироненко та А.Тереханов запропонували модель організаційного розвитку, яка включає наступні етапи: 1. Ідея створення компанії. 2. Реалізована бізнес-ідея. 3. Структуризація організації. 4. Раціональне управління бізнесовими процесами.

5. Раціональне керування потенціалом компанії. 6. Раціональне управління нематеріальними активами³.

Основним недоліком вказаних моделей розвитку виступає те, що вони відображають внутрішні протиріччя розвитку організації і не пов'язані з впливом змін зовнішнього оточення. Не викликає сумніву, що кожний тип організаційної структури менеджменту відповідає певним внутрішнім потенційним можливостям, які визначають можливості застосування конкретної стратегії розвитку підприємства. Впровадження стратегії, досягнення стратегічних цілей забезпечуються спеціалізованими функціональними підрозділами з певною системою взаємовідносин. Але наголос на конкретному функціональному навантаженні в межах функціональних департаментів та взаємозв'язки між ними залежать від конкретного впливу змін в зовнішньому оточенні. Внаслідок змін навколишнього оточення в ході організаційного розвитку відбувається перебудова функціональних служб, перерозподіл їх лідируючого положення у процесі реалізації стратегії компанії. Відсутність реакції організаційної конструкції компанії на виклики зовнішнього оточення призводять, як правило, до втрати контролю за реальністю ситуації. Це безумовно викликає зниження ефективності ділової активності підприємства, а, відповідно, і зниження його конкурентоспроможності.

Зміни зовнішнього оточення обумовлюють реконструкцію завдань стратегічного управління, яка призводить до адаптації потенційних внутрішніх можливостей до умов зовнішнього середовища. Зміна завдань стратегічного управління підприємством призводить до реформування організаційної структури управління.

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кабак О.О., к.е.н.

Миколаївський національний аграрний університет

Інноваційний шлях розвитку є одним із головних факторів формування конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, забезпечення економічного зростання і соціального прогресу нашої країни. В умовах економічних трансформацій аграрної сфери України зростає значення інноваційної діяльності, яка охоплює наукові дослідження й розробки та використання нововведень у господарській сфері. Сільськогосподарські підприємства України перебувають у кризовому стані, що

---

³ Мироненко Ю.Д., Тереханов А.К. Управление изменениями. – Корпоративные стратегии, 2004, №5.

характеризується низькою продуктивністю праці, скороченням посівних площ і збитковістю виробництва сільськогосподарської продукції, тому необхідна активізація їх інноваційної діяльності. Науково-дослідні роботи в галузі мають переважно прикладний характер, їх результатом є нові сорти сільськогосподарських культур та технології виробництва сільськогосподарської продукції. Проте освоєння виконаних розробок у виробництві гальмується відсутністю чіткого механізму передачі технологій від наукових установ до сільськогосподарських підприємств, що знижує ефективність використання наукового потенціалу.

Незважаючи на значне поширення інноваційної теорії в світі, особливо в країнах із розвинутою ринковою економікою, розуміння інновації неоднозначне. Інноваціями називають процес розробки нових рішень; зміни, що відбуваються на практиці; якісні результати змін; сприйняття товару як нового тощо. В українській мові термін „інновація” вживають, як правило, в речовому значенні, а процес створення й поширення інновацій називають інноваційним процесом.

Таким чином, інновація – це нове технічне чи організаційне рішення, реалізоване у сфері господарської діяльності. Інновація є результатом інноваційного процесу. Інноваційний процес – це процес дослідження, розробки та освоєння нових продуктів і технологій у господарській діяльності. Інноваційна діяльність – це діяльність суб’єктів господарювання, направлена на використання нових технічних чи організаційних рішень, яка охоплює всі стадії життєвого циклу інновації, починаючи від зародження ідеї, включаючи дослідження, розробки, освоєння у виробництві і закінчуючи реалізацією на ринку нових товарів.

Специфікою інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах, як і в цілому в сільському господарстві, є те, що перші стадії інноваційного процесу – дослідження й розробки – виконуються в спеціалізованих наукових установах, а освоєння інновацій здійснюється безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах. Для забезпечення ринкової орієнтації інноваційних розробок, тобто відповідності їх вимогам ринку, необхідно:

- виконувати маркетингові дослідження, результати яких використовувати для формування тематики науково-дослідної роботи;
- концентрувати зусилля на пріоритетних напрямках досліджень чи окремих породах;
- завершувати виконання розробки підготовкою технологічної документації;
- виконувати комплексні розробки – відпрацьовувати всі елементи технології, включаючи сорт, утримання ґрунту, захист від шкідників і хвороб;
- виконувати інноваційні проекти нових технологій;

- давати економічну оцінку нових сортів і технологій для обґрунтування їх використання сільськогосподарськими підприємствами.

Рівень розвитку сільськогосподарських підприємств, нині, значною мірою залежить від їх інноваційного забезпечення. Вітчизняними вченими виведені сорти і гібриди, розроблені сучасні вітчизняні технології, що можуть забезпечити високі врожаї сільськогосподарських культур: зернових на рівні 8,0-10,0 т/га, кукурудзи – 10,0 і більше, цукрових буряків – 60,0-70,0, соняшнику – 3,5 – 4,5, картоплі – 45,0-50,0 т/га. Виведено 4 породи та 7 внутрішньопородних типів сільськогосподарських тварин, а також 2 кроси птиці, які демонструють високі показники продуктивності. Однією з вирішальних структурних проблем сільськогосподарських підприємств вважається технологічна багатоукладність сільськогосподарського виробництва.

Для стимулювання інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах необхідно на державному рівні створити сприятливі організаційно-економічні умови функціонування інноваційної економіки та реалізувати низку заходів, зокрема, по підтримці аграрної науки, її лідируючого положення в розробці нових технологій та законодавчо врегулювати ліцензійну діяльність у сфері передачі прав на сорти; вести гарантовані компенсації за впровадження інноваційних технологій; забезпечити пільгове інноваційне кредитування сільськогосподарських підприємств. Прискорений перехід на нові інтенсивні технології сільськогосподарського виробництва має здійснюватись на основі програми розвитку агросфери, підготовки і реалізації інноваційних проектів у сільськогосподарських підприємствах, що дозволить забезпечити ефективне використання наявного наукового потенціалу галузі, тісну взаємодію й співпрацю органів державної влади, науки і сільськогосподарських підприємств.

Література:

1. Амоша О. І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О. І. Амоша // Економіка промисловості. – 2006. – № 5. – С. 15–21.
2. Гаца О. О. Інновації і їх роль у розвитку продуктивних сил / О. О. Гаца, О. Ф. Савченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 22. – С. 27–30.
3. Гудзь Е. Е. Необходимость и предпосылки формирования и развития инновационной экономики аграрной сферы Украины / Е. Е. Гудзь // Формирование и развитие инновационной экономики: Материалы международной научно-практической конференции / Нижегородская государственная с.-х. академия.- Нижний Новгород, 2010. - с. 253-255.
4. Данилишин Б. М. Регулювання розвитку інноваційного потенціалу в економіці : [монографія] / Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Дацій О. І. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 220 с.

ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

**Калиніч В.Є., директор
Фермерське господарство "Світ м'яса"**

Публічно-приватне партнерство (ППП) представляє собою один з інструментів вирішення соціально-економічних завдань регіону або країни, базується на консенсусі інтересів влади та бізнесу, що виникає в кризових ситуацій та в процесі подальшого виходу з них.

Джерела виникнення приватно-публічного партнерства знаходяться історично у часи світової кризи 70 –80-х років минулого сторіччя. Одним з засновників PPP вважається британський уряд, якій очолювала М.Тетчер. «Залізна леді» проводила політику наступу на соціальну солідарність, на профспілки і одночасно на залучення приватного бізнесу до вирішення соціальних завдань, які були тягарем для публічних фінансів. До таких галузей відносилися інфраструктурні об'єкти, телекомунікації, охорона навколишнього середовища та ін.

Уряд відкрив можливості для співпраці між державою та приватним сектором у вирішенні проблем у вказаних сферах діяльності, це призвело до притоку інвестицій як внутрішніх, так й іноземних, що почали функціонувати в межах приватно-публічного партнерства. Даний механізм вирішив три завдання: 1. Збільшилися приватні інвестиції в економіку Великобританії. Для бізнесу виникли нові можливості розширення діяльності та отримання прибутку. Інвестиції у проекти спільно з публічним сектором мають довготривалий, стратегічний характер. При цьому ризики діяльності приватного бізнесу зменшуються внаслідок їх ділення з державою. З іншого боку, держава, маючи за партнера певну корпорацію або приватну особу, сприяє їх ефективній діяльності. 2.Зменшивши витрати державного бюджету на дані сфери діяльності, уряд збільшив ефективність публічних коштів. Зменшується витратна частина бюджету, що надає можливість більш раціонального для даних економічних та політичних умов витрачання публічних коштів. Крім цього, бізнес-компетенції ефективного управління поширюються у сферу публічного менеджменту, що також приносить уряду певні преференції. Збільшується транспарентність публічних фінансів, що підвищує довіру до уряду. 3. Регіон або країна в цілому отримує додаткові імпульси для розвитку, змінюється якість життя населення, що формує платформу підтримки даного уряду в майбутньому.

Таким чином, механізм ППП поєднує спрямованість приватного бізнесу на забезпечення необхідного рівня прибутковості власної діяльності та націленості уряду на вирішення соціальних завдань.

Розвиток ППП в західних країнах обумовив інтерес науковців до даного явища.

Сьогодні панують наступні підходи до визначення сутності ППП:

- інституційний, якій визначає ППП як сукупність норм та правил взаємодії держави та приватного бізнесу у спільній діяльності для досягнення певних завдань. Це також спільні інституційні заходи між акторами публічної та приватної сфер. В Україні правила функціонування ППП окреслені Законом «Про державно-приватне партнерство». Цей закон до ознак ППП відносить: забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством.

- управлінський підхід полягає в тому, що ППП – є новим управлінським механізмом, якій спрямований на усунення традиційного способу надання публічних послуг за допомогою тендерів.

Вказані підходи не дозволяють повністю розкрити сутність та зміст ППП. Управління та інституціональні норми є лише окремими складовими ППП, ефективність яких залежить від узгодженості їх взаємодії між собою та іншими компонентами.

Сутність ППП доцільно визначати як систему, що поєднує владну та приватну діяльність на принципах конвергентності, оптимальності та ефективності, спрямовану на вирішення регіональних соціально-економічних завдань на основі залучення публічних та приватних фінансів.

Конвергентність походить від лат. *con* разом і *vergere* – зближуватися. Принцип конвергентності нами розглядається як схильність влади та приватного бізнесу до зближення у сферах діяльності, цілях, завданнях, методах їх досягнення. Конвергентність як принцип діяльності ППП також передбачає поступове наближення результатів діяльності до спільно визначеного критерію.

Принцип ефективності базується на категорії ефективності. Ефективність – це співвідношення результатів діяльності до витрат, що залучені в процесі діяльності. В межах ППП принцип ефективності складається з принципу економічної ефективності та принципу соціальної ефективності. Принцип економічної ефективності функціонування ППП полягає в тому, що при мінімальних витратах повинен бути отриманий максимальний результат. Цей

принцип є основним в діяльності бізнесу і відповідно переходить у сферу приватно-публічного партнерства як імперативне положення дії останнього. Принцип соціальної ефективності полягає у вирішенні соціальних завдань з мінімальними економічними ресурсами. Принцип соціальної ефективності забезпечує перехід регіону на якісно новий рівень соціального розвитку та формування високої якості життя. Цей принцип надає можливість оцінити результати дії системи ППП у вирішенні соціальних завдань країни або регіону.

Принцип оптимальності. Оптимальність – це найкращий в даних умовах спосіб поведінки. Оптимальність визначається за встановленими критеріями, серед яких може бути покращення навколишнього середовища або посилення людського потенціалу.

Структуру ППП рекомендовано сформувавши з наступних компонентів: соціальна складова, економічна частина, фінансова сфера, маркетинговий елемент, інституціональна складова, управлінська підсистема.

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Кіш Г.В., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Національна економіка, як і будь-який суб'єкт управління, потребує складання довгострокових планів, програм, стратегій управління нею. Адже шлях яким розвивається та чи інша країна, визначає її місцезнаходження на світовій арені, рівень її конкурентоспроможності успіху й багатства. Сучасна організація економіки України і система управління нею не забезпечують ефективного розвитку народного господарства. На сьогодні у практиці управління національним господарством розвинених країн методики формування стратегій розвитку вже добре відпрацьовані і успішно використовуються.

Основним завданням є дослідження методик формування стратегій розвитку, що дозволяє виокремити різноманітні методичні підходи, що знаходять застосування у процесі розроблення стратегій розвитку і засобів їх реалізації, а також на основі узагальнення виділити типові алгоритми побудови.

Стратегічне планування, як інструмент прогнозування та підготовки національної економіки до майбутнього, трактується досить широко: як інтеграційний процес напрацювання та прийняття рішень певного типу, формулювання цілей і визначення шляхів їх досягнення, забезпечення готовності суб'єктів національної економіки до конкурентної боротьби в умовах глобалізації та суспільного життя тощо. Стратегічне планування – це

процес, завдяки якому здійснюються регулярне розроблення та коригування системи формалізованих планів, перегляд формування переліку та змісту заходів щодо їх виконання на основі безперервного контролю та оцінки змін, які відбуваються зовні та всередині.

Стратегії розвитку розробляються на різних ієрархічних рівнях: місто, регіон, економічний район, національна економіка. В узагальненому вигляді процес стратегічного планування можна представити у вигляді таких послідовних етапів:

стратегічний аналіз – передбачає аналіз потенціалу, внутрішніх чинників, властивих території, і зовнішніх умов розвитку, визначення бачення, місії, цілей і пріоритетів розвитку;

вибір стратегії – передбачає розгляд альтернативних сценаріїв та схвалення стратегії;

реалізація стратегії – передбачає проведення підготовчих заходів (об'єднання сил і ресурсів) та впровадження стратегії;

моніторинг та оцінювання стратегії – забезпечує контроль за перебігом реалізації та визначення результативності й ефективності стратегії, а також подальше коригування її.

При наявності загальної схеми стратегічного планування, етапи його проведення залежать від наступних моделей планування:

Перша, базисна, модель характерна для об'єктів управління, які мають невеликий розмір і тільки починають впроваджувати стратегічне планування. Технологія здійснення стратегічного планування включає ідентифікацію місії, вибір цілей для досягнення місії, визначення стратегічних напрямків (стратегій) для досягнення кожної цілі, планування конкретних дій для імплементації кожного стратегічного напрямку, визначення моніторингу та коригування планів.

Друга модель, яка має назву «Goal-Based Planning» тобто така, що заснована на цілях, є більш ефективною моделлю планування.

Третя модель «Alignment model», яка в перекладі означає модель вирівнювання, за задумом її автора, націлена на спрямування місії, ресурсів господарської системи на підвищення її ефективності і повинна включати чотири процедури: виведення контурів місії, програм, ресурсів та необхідної підтримки розвитку господарської системи; ідентифікація того, що працює добре і що потребує регулювання; ідентифікація того, яким чином це регулювання буде здійснене; оформити ці регулювання як стратегії в стратегічний план.

Модель сценарного планування охоплює наступні кроки. По-перше, це відбір зовнішніх сил і можливих зовнішніх змін, які можуть вплинути в майбутньому на дану господарську систему. Це можуть бути зміни державної регуляторної політики, демографічні відхилення від існуючих тенденцій, принципово нові технології і т.д. Другий крок: для кожного фактора, що змінюється, визначити три сценарії поведінки (оптимістичний, песимістичний та реалістичний), кожний з яких може бути використаний при виникненні виявлених змін.

Третій крок полягає у розробці стратегії для кожного сценарію при зміні кожного фактора навколишнього середовища. На четвертому етапі рекомендовано дослідити можливість впровадження спільних стратегій при різних змінах факторів зовнішнього оточення. Останній етап доцільно присвятити вибору зовнішніх змін, які найбільш ймовірно вплинуть на дану господарську систему, а відповідно і найбільш резонну стратегію в умовах майбутніх змін.

Органічна модель більше підходить до застосування на макрорівні, але деякі етапи можливо застосувати при плануванні розвитку регіону. Вона отримала таку назву внаслідок того, що схожа на модель розвитку організму, або його саморозвитку.

Крім розглянутих національних особливостей моделей стратегічного планування можливо виділити наступні моделі, які найчастіше застосовуються при розробці стратегічних планів різних соціально-економічних систем – від підприємства до країни.

Модель стратегічного планування на основі «стратегічної прогалини» передбачає розрахунок поля стратегічних рішень, які повинні бути реалізовані для того, щоб перетворити існуючі тенденції у напрямку досягнення потрібних, що впливають з мети розвитку господарської системи та її параметрів.

Модель, яка враховує ринкові переваги, головним чином пов'язана з результатами SWOT-аналізу.

Модель, що орієнтована на підтримку конкурентоспроможності. При застосуванні даної моделі проводиться аналіз існуючого рівня конкурентоспроможності та планування заходів, які забезпечують його зростання.

Модель, яка спрямована на створення позитивного іміджу, передбачає формування довгострокової програми інвестування економічно та соціально значимих проєктів, формування надійної репутації, отримання довгострокових кредитів тощо

Аналіз методичних підходів до формування інноваційних стратегій розвитку національних економік, економік регіонів та міст дає підстави стверджувати, що:

- формування стратегій має схожу методичну основу: на першому етапі проводиться загальний аналіз можливостей та загроз розвитку, який є основою для формулювання місії, цілей та завдань розвитку; на наступних етапах зазначаються механізми та інструменти реалізації визначених цілей та завдань; наступним етапом є встановлення системи моніторингу за реалізацією стратегії; у деяких стратегіях останнім етапом зазначається аналіз результатів, отриманих при реалізації стратегії розвитку;
- методичні підходи до формування стратегій розвитку часто спираються на відповідні методичні підходи формування стратегій економічного та соціального розвитку, що призводить до ігнорування, наприклад, екологічних факторів розвитку;

- відсутність системи планування та прогнозування розвитку, чітко вимірюваних цілей, загроз, можливостей, системи показників (моделей) та індикаторів, ігнорування обмежень та потреб розвитку в кінцевому документі призводить до формування стратегій, які мають швидше декларативний характер. Такі недоліки, зокрема, характерні для українських стратегій розвитку.

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ (ПОЧ. XXI СТ.)

Корсак Р. В., д.істор.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

1. Протягом 2010 – 2012 рр. українсько-чеській економічній співпраці перешкоджали внутрішні проблеми в Україні: відсутність реформ та часті зміни у законодавстві, узурпація влади окремими політичними силами, придушення опозиційних сил, соціальна нерівність і радянська світоглядна спадщина. Чехія офіційно розділила позицію Євросоюзу, що антидемократичні процеси, які відбувалися в Україні у 2010 – 2012 рр., негативно впливали на перспективи підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Керівництво Чеської Республіки окреслило майбутнє торговельно-економічних і політичних відносин з Україною як таких, що будуть інтенсивно розвиватися у рамках Європейського Союзу через укладену Угоду про асоціацію, або ж які знову гальмуватимуться через її відсутність.

2. Правовою базою співробітництва Чехії з Євросоюзом стала „Європейська Угода”, яка забезпечила інтеграцію країни до Євросоюзу. Правовою основою співробітництва України з Євросоюзом була „Угода про співробітництво з ЄС”, яка тільки декларувала бажання вступу нашої країни до цієї організації. Співробітництво між двома країнами відбувалося у форматі „Україна – Чехія – Євросоюз”. Незважаючи на те, що Україна не є членом ЄС, Чехія, так само як і Польща, Словаччина та Угорщина намагалися перебудувати міждержавне співробітництво відповідно до вимог ЄС.

3. Протягом 2000 – 2012 рр. економічно-консультативний діалог між Україною та Чеською Республікою здійснювала українсько-чеська Комісія з питань торговельно-економічного співробітництва, Робоча група з питань лібералізації взаємної торгівлі, Змішана українсько-чеська Комісія з питань міжнародного автомобільного транспорту. Щорічно проводилися експертні консультації про співробітництво у галузі атомної енергетики та атомної промисловості, державного регулювання та нагляду за безпекою при використанні ядерної енергії, сільського господарства, банківської справи, у сферах сертифікації, державної статистики, соціального забезпечення, тощо. Кожного року у Чехії перебувало понад 50 делегацій українських міністерств, відомств, регіонів та міст,

діяльність яких спрямовувалась Міністерством економіки України, Міністерством закордонних справ України, іншими галузевими міністерствами і відомствами України. Координацію, ініціювання проведення міждержавних заходів здійснювали Посольство України у Чеській Республіці та Торговельно-економічна місія. Результатом позитивного економічного діалогу стали підписані 34 міждержавні, міжурядові та міжвідомчі договірно-правові акти. Найактивніше робота у цьому напрямі проводилася напередодні та у перші роки членства Чехії в Євросоюзі. Незважаючи на проведену роботу щодо укладення нових договорів, Україна неодноразово зволікала з ратифікацією підписаних угод. Покращення торгового режиму України з ЧР лежить у площині домовленостей і напрацювання необхідної договірно-правової бази з ЄС.

4. Основними галузями українсько-чеського торговельно-економічного співробітництва були машинобудування, важка, хімічна, легка і харчова промисловість, будівельний комплекс, транспортні комунікації. Вирішальним фактором розширення масштабів і удосконалення товарної структури торгівлі Чехії з Євросоюзом виступав західний капітал, інвестований у промислове виробництво країни. Підприємства з іноземним капіталом у зовнішньоторговельному обігу забезпечували більшість сукупного експорту Чехії. Після вступу країни до Євросоюзу для України було важливим розширити зовнішньоекономічні зв'язки з Чехією, утримати і зміцнити позиції українських експортерів на чеському ринку. Тому, українсько-чеське торговельно-економічне співробітництво мало тенденцію до посилення інвестиційно-виробничого співробітництва двох країн, поглиблення промислової кооперації та створення спільних підприємств.

5. У двосторонніх відносинах, які впливали на торговельно-економічну співпрацю України і Чехії існували суперечності і невирішені проблеми. Серед них не вдалося вирішити розбіжності у статистичних показниках та запропонувати з боку української сторони конкретні дії по виконанню зобов'язань передбачених „Ямбурзькими угодами”. Ускладнювали співпрацю також: несвоєчасні розрахунки та довготривалі борги українських підприємств за поставлену з Чехії продукцію і обладнання; невиконання українськими суб'єктами господарювання зобов'язань з погашення кредитів, наданих чеською стороною; невизначеність української сторони щодо використання, відповідно з міжурядовою угодою, чеських кредитів для фінансування експорту товарів та послуг із Чеської Республіки в Україну; порушення чеською стороною авторських прав щодо обслуговування авіаційної техніки українського виробництва; невирішеність соціальних питань з українськими громадянами, що працюють у Чехії, тощо.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Костьов'ят Г.І., аспірантка

Науковий керівник: Сержанов В.В., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Конкурентоспроможність національної економіки перебуває наразі в центрі уваги багатьох економістів, що пояснюється – тенденціями в напрямку глобалізації світової економіки, відкритістю національних економік і їх зближення. У світовій економічній системі Україні доцільно посісти місце економічно розвинутої країни з високим рівнем технологічного розвитку, міцними фінансовими інститутами, розвинутою інфраструктурою та інформаційним сектором. Для цього необхідним є забезпечення стійких конкурентних переваг з метою збереження національної економічної безпеки та підвищення рівня добробуту населення.

Конкурентоспроможність національної економіки – багатозначний термін, який найчастіше означає: здатність країни домогтися високих темпів економічного зростання, які були б стійкими в середньостроковій перспективі; або рівень продуктивності факторів виробництва в даній країні; або здатність компаній даної країни успішно конкурувати на тих чи інших міжнародних ринках.

Головний показник конкурентоспроможності країни на світовому ринку – рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і насамперед праці. Сьогодні головними конкурентними перевагами України є:

- високий освітній рівень працездатного населення;
- розвинена мережа наукових установ, що в низці галузей мають наукові розробки світового рівня;
- наявність великих і водночас близько розташованих одні від одних запасів різноманітних природних ресурсів [3, с. 61-62].

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки потребує створення потужної рушійної сили, яка б їх спрямовувала і підтримувала нарощування високоефективного експортного потенціалу. Роль цієї рушійної сили повинен відігравати інноваційно-інвестиційний процес, що тісно поєднується, синхронізується з розвитком інтеграційних та соціальних перетворень.

Завдання підвищення конкурентоспроможності національної економіки України не може бути вирішене без мобілізації внутрішніх чинників розвитку національної інноваційної системи.

З метою реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності України було розроблено концепцію Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007 – 2015 роки. Метою розроблення концепції Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки України є формування концептуальних засад нового інструмента реалізації економічної політики Уряду України – довгострокової Програми на 2007-2015 роки, яка складається з трьох груп: - фундаментальні; - підвищення ефективності; - посилення інновативності та забезпечення сталого розвитку [1]. Але наразі спостерігається, що програма не може бути повністю виконаною, тому що на даний період в економіці є складності.

Спостерігаючи стан економіки є надзвичайно енерго- та ресурсозатратною, структуру національного продукту визначають виробництва з низьким рівнем доданої вартості, невисоким залишається інноваційний потенціал. Такий стан економіки суттєво впливає на всі сфери життя держави і суспільства. Очевидно, що у своєму нинішньому не реформованому вигляді економіка не може дати країні ресурси необхідні для прискореної модернізації, наближення до європейських економічних, соціальних і гуманітарних стандартів [2].

Отже, держава повинна відігравати роль своєрідного каталізатора конкурентоспроможності. Держава за допомогою своєї політики може впливати на всі компоненти національної конкурентоспроможності, але цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Тому надзвичайно важливо чітко сформулювати пріоритети державної політики. А також рекомендаціями можуть слугувати: заохочення різноманітного розвитку, посилення конкуренції на внутрішньому ринку, стимулювання виробництва інновацій.

Література:

1. ЗУ «Про затвердження Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки».
2. Експертна доповідь «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>
3. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / За ред.. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Т. 3. Конкурентоспроможність української економіки. – К.: Фенікс, 2007.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ НА МІСЦЯХ

Курей О.А., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Створення сучасної, демократичної та ефективної системи місцевого (регіонального) управління залишається одним із наріжних каменів побудови успішного суспільства з орієнтацією на результативне задоволення раціональних соціальних потреб місцевого населення. При цьому в умовах реформування суспільного, а отже, в обов'язковому порядку, й економічного устрою, на перший план виходить реалізація процесу децентралізації управління.

Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, публічні повноваження, як правило, реалізуються переважно тими органами влади, які знаходяться найближче до громадян. Делегація відповідальності іншому органу влади повинна проводитися із урахуванням обсягів та характеру конкретної задачі, а також вимог ефективності та економії. Економічна теорія припускає, що багато видів державних послуг пов'язані зі зменшенням середніх витрат із зростанням обсягів їх надання, принаймні, в деякій мірі, через краще використання основних засобів (Стігліц, 1989). При цьому, децентралізацією досягається певне скорочення прямих і непрямих витрат на надання публічних послуг, а отже, економія бюджетних коштів, що поряд із тіснішим взаємозв'язком між замовниками суспільних послуг та їх виконавцями свідчить на користь делегування повноважень центральним урядом на нижчі рівні. Проте, в даному випадку можуть спостерігатися й певні негативні моменти. Серед них: недостатність місцевого потенціалу – занадто маленькі територіальні одиниці будуть потерпати від нестачі компетенції й досвіду; значна диференціація в ресурсозабезпеченні окремих регіонів, що змушує шукати унікальні саме для даної визначеної місцевої громади підходи до децентралізації. Крім цього, існує й зворотний зв'язок між зростанням відповідальності місцевої (регіональної) влади перед громадою та ступенем контролю, який накладає певні функціональні обов'язки у сфері управління також і на членів місцевої громади – бізнесменів і громадян.

Розподіл повноважень та фактична передача основної їх частини на рівень місцевого управління має розглядатися в якості засобу надання суспільних послуг членам місцевих громад. При цьому ступінь наближення до споживачі послуг (у даному випадку – максимальний) повинен забезпечити ефективність і якість цих послуг, без збільшення їхньої

вартості для населення та бюджету в цілому, принаймні, уникаючи створення для населення доданої вартості.

Передача центральним урядом фінансової влади (елементів економічної влади) та відповідальності на нижчі рівні здатна, серед іншого, підвищити економічну ефективність використання ресурсів і забезпечення соціальних потреб, оскільки місцева влада має інформаційні переваги перед центральним урядом стосовно розташування та залучення необхідних ресурсів для розвитку місцевих громад. Інакше кажучи, місцеві уряди займають кращі позиції у системі забезпечення товарами й послугами, яких потребує місцева громада. Більше того, якщо місцева влада несе відповідальність за забезпеченість суспільних потреб громади, підвищується рівень контролю з боку самої громади за діями місцевої влади і, як результат, за рівнем виконання зобов'язань перед членами суспільства.

Фінансова децентралізація викликає виникнення ряду завдань, серед яких найважливішими є такі, як: 1) необхідність встановлення ефективного зв'язку між масштабом відповідальності місцевих органів влади та їх фінансовим забезпеченням; 2) надання переваги фінансуванню місцевих потреб місцевими ресурсами, а не за рахунок трансфертів; 3) визначення міри відповідальності центральної влади у процесі встановлення обумовлених стандартів суспільних послуг, які надає влада на місцях тощо. При втіленні цих завдань не варто наголошувати тільки на відповідальності владних структур перед членами місцевих громад. Останні є замовниками послуг, а отже, й повинні контролювати їх якість, співвідношення «ціна-якість», співрозмірність витрачених ресурсів та отриманого ефекту. Місцевий бізнес при цьому відіграє особливу функціональну роль у процесах децентралізації, оскільки на нього покладається відповідальність у сфері забезпечення ефективної зайнятості та наповнення місцевих бюджетів. У цьому розумінні на бізнес покладається також і неабияка соціальна відповідальність перед громадою, оскільки делегування повноважень на нижчі рівні управління при руйнуванні старої схеми централізованої влади викликає потребу в перерозподілі ресурсів, які є у власності місцевих громад, та у перегляді результатів їх використання на користь громади. У цьому розумінні якщо трактувати поняття соціальної відповідальності як «зобов'язання бізнесу сприяти усталеному економічному розвитку, працюючи з робітниками, їхніми сім'ями, місцевою громадою та суспільством у цілому для поліпшення якості їхнього життя» (WBCSD), децентралізація повинна стати ще одним поштовхом до налагодження ефективного взаємозв'язку «влада-громада-бізнес» та сприяти утвердженню загальноетичних норм поведінки й раціональності використання наявного ресурсного потенціалу територіальних одиниць із одночасним задоволенням основних суспільних потреб місцевих громад.

ОСОБЛИВОСТІ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ І УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ

Лукша О.В., к.фіз-мат.наук, доцент, директор

Міжнародний інститут людини і глобалістики «Ноосфера»

Ефективне стратегічне планування і управління регіональним розвитком (СПУРР) в багатьох європейських країнах розглядається в якості платформи для державної підтримки регіонального розвитку загалом. В Україні аналіз процесів СПУРР впродовж планувального періоду 2006-2015 рр. продемонстрував наявність серйозних прорахунків і помилок [1], викликаних як системними кризовими суспільними і економічними явищами, так і стримуванням системних реформ, у т.ч. реформ державної регіональної політики, децентралізації територіальної влади і місцевого самоврядування, що проаналізовано нами ще у 2011 році [2]. В новому планувальному періоді 2015-2020 рр. для якісного підвищення ефективності СПУРР з'явилися як внутрішні політичні і законодавчо-нормативні можливості [1], так і зовнішні безпекові загрози для реалізації СПУРР в якості одного з найважливіших напрямків системних реформ в Україні.

Метою роботи ставилось методологічне і науково-обгрунтоване вдосконалення всього процесу СПУРР як з позицій забезпечення неперервного процесу стратегічного планування, так і науково-обгрунтованого його вдосконалення і врахування того, що воно відбувається в умовах уже здійснюваних реформних змін.

Стрижневою основою якісного вдосконалення процесу СПУРР обраний раніше розроблений нами у співавторстві «системно-оптимізаційний метод аналізу конкурентоспроможності регіону» (СОМАКР), який бере початок із застосування у 2007-2008 рр. європейських підходів до аналізу конкурентоспроможності Закарпатської області [3] та специфіки державної політики регіонального розвитку для гірського і прикордонного регіону [4]. Відтак і був розвинений СОМАКР [5,6], в основу якого покладена класична схема системної оптимізації: формування координованих цілей розвитку регіону та вибудовування відповідних їм концептуальних функціональних просторів, кожен з яких містить перелік найбільш впливових груп факторів (чинників) системної конкурентоспроможності регіону. З метою вдосконалення процесу СПУРР нами запропонована така схема послідовної трансформації змісту і застосування СОМАКР, яка була використана при розробці Стратегії розвитку словацько-українського ТКС до 2020 [7] та Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [8].

1. На етапі розробки регіональної Стратегії поняття конкурентоспроможності регіону набуває значно ширшого значення, яке включає і економічні, і соціальні, і

екологічні та ресурсні аспекти розвитку. Координованими цілями СОМАКР відтак виступають стратегічні пріоритети (цілі) регіональної стратегії.

2. Вибудовування функціональних просторів здійснюється в рамках кожної із стратегічних цілей через визначені «набори» Операційних цілей і Операційних завдань.
3. Для кожного з Операційних завдань визначаються індикатори (показники) їх досягнення чи реалізації.
4. Після легітимізації (схвалення) Стратегії процес СПУРР переходить із стадії розробки у стадію моніторингу і стратегічного управління розвитком регіону з використанням можливостей та індикаторів трансформованого СОМАКР.

Література:

1. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан та перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт.-К.: Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», 2014. – 452 с.
2. Лукша О.В. Стратегії і бар'єри системних реформ в Україні. Політичні студії//Пряшів-Ужгород: RCSFRA, 2011.–82 с.
3. Конкурентоздатність українських регіонів на прикладі Закарпатської області// Аналітичний збірник по проекту «Підтримка конкурентоздатності українських прикордонних регіонів в умовах ринкової економіки», SAMRS/2007/03/02 – Братіслава-Ужгород. – М.Е.С.А. 10 – 2009. – 97 с.
4. Лукша О.В. Європейський досвід державної політики для гірських регіонів: стан та можливості використання в Україні// Сталій розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи: зб. матеріалів міжнар. конф. – Ужгород, 2010. – с.71-75.
5. Лукша О.В., Гаврилко П.П., Мкртумян А.В., Черленяк І.І. Системно-оптимізаційний метод аналізу конкурентоспроможності регіону// В зб. «Агроінком». Науково-практичне видання. – К.: Вид-во «Лазурит-поліграф». – 2012, № 1-3, с. 116-119.
6. Мкртумян А.В., Лукша О.В. Системно-оптимізаційний аналіз конкурентоспроможності регіонів Карпат: вимір міжнародного співробітництва з питань сталого розвитку// Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2013.- с. 232 – 236.
7. Стратегія розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року (зі спрямуванням на розвиток співробітництва між Пряшівським і Кошицьким самоврядними краями СР та Закарпатською областю України). О. Лукша, О. Станкевич, І. Гевці, Н. Носа-Пилипенко (Україна), В. Бенч, А. Дулеба, М. Ангелович, К.Сіра, Т. Чаварга (Словаччина)// Кошице-Пряшів-Ужгород, 2014. – 88 с.

8. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року / Рішення Закарпатської обласної ради від 6 березня 2015 р., № 1220.

УДК: 338.43:005.35

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

Лункіна Т.І., к.е.н., доцент

Бурковська А.В., к.е.н.,

Миколаївський національний аграрний університет

Українська економіка має великий ресурсний і економічний потенціал для ефективного розвитку. Проте, нерациональна структура природокористування, ресурсо- та енергомісткість технологій, низька економічна ефективність, великі фінансові витрати, низький рівень конкурентоздатності підприємств не дають змоги ефективно розвиватися соціально-орієнтованому ринковому господарству. Для того, щоб визначити місце і роль країни в світі є загальноприйняті індикатори сталого розвитку, до них належать:

1. Соціальні: життєвий рівень населення; якість людських ресурсів; захищеність життєдіяльності.
2. Екологічні: якість атмосфери, гідросфери та літосфери.
3. Економічні: економічний розвиток; характеристики споживання; фінансові ресурси та механізми, тощо [2].

Одним із основних індикаторів сталого розвитку країни є валовий внутрішній продукт. За даними сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі в Україні ВВП України за IV квартал 2014 року порівняно з IV кварталом 2013 року скоротився на 15,2%. ВВП у розрахунку на одну особу у III кварталі 2014 року склав 9952 грн, що на 5,0% менше, ніж у III кварталі 2013 року. Скорочення валової доданої вартості у III кварталі 2014 року порівняно з III кварталом 2013 року зафіксовано за такими видами економічної діяльності як: будівництво (на 26,1%), добувна промисловість (на 21,9%), торгівля (на 17,8%), переробна промисловість (на 15,2%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 14,0%), професійна, наукова та технічна діяльність (на 13,7%), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 13,2%), операції з нерухомим майном (на 8,9%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (на 7,1%), тимчасове розміщування й організація харчування (на 6,9%), інформація та комунікації (1,8%), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (на 0,9%). Проте, варто відмітити позитивне зростання виробництва валової доданої вартості у сільському, лісовому та

рибному господарстві (на 25,9%), а також у сферах державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (на 8,3%), фінансової та страхової діяльності (на 1,2%), освіти (на 1,1%), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (на 0,7%) [1].

Фахівці Єльського університету (США) визначають індекс якості довкілля (Environmental Performance Index), що характеризує ефективність державної політики щодо збереження екосистем. Цей показник розраховується з використанням 22 індикаторів, розподілених за десятьма категоріями, що характеризують як якість навколишнього середовища, так і життєздатність екосистем. За значенням цього показника у 2012 році Україна зайняла 102 позицію серед 132 країн світу, що підтверджує низький рівень дієвості державної політики в екологічній сфері.

В регіональному розрізі по Україні варто провести аналіз індексу сталого розвитку, нами обрано Миколаївську область. Так, дана область у 2014 році знаходиться на 25 позиції. Компонента якості життя – 14 позиція, «Базові потреби» – 18 позиція, «Підприємницька діяльність» – 12, «Ринок праці» — 12 та «Інноваційні та інвестиційні можливості» – 13 позиція. Індекс конкурентоспроможності на 15 позиції, Індекс інноваційно-кадрового потенціалу на 14 позиції. Слід відзначити, що область посідає 13 місце за валовим регіональним продуктом на одну особу. Для регіону компонента безпеки життя за економічним виміром на середній позиції — інтегрально це 18 позиція в Україні. Відповідно, рівень загроз економічного характеру для адміністративно-територіальної одиниці у зрізі рівня безробіття середній — 17 позиція, технологічна відсталість на високому рівні по країні — 5 позиція, загроза зниження добробуту населення посередня — 19 позиція.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, варто відмітити, що сталий розвиток України, насамперед, визначається на основі загальноприйнятих індикаторів розвитку, характеристика яких протягом останніх років в Україні є негативною. Низька частка доданої вартості, низький показник індексу якості довкілля та індексу сталого розвитку, все це негативно позначилося на темпах розширеного відтворення соціально-економічного потенціалу України.

Література:

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua> : 12.04.2015 р.
2. Проект Постанови про Концепцію переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua> . — Дата останнього доступу : 16.04.2015 р.
3. Світовий центр даних [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/reports> : Дата останнього доступу : 12.04.2015 р.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І

СУПЕРЕЧЛИВІ НАСЛІДКИ

Маляр Р.О., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Згідно з традиційними положеннями, глобалізація (від англ. “globe” – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем [1]. Основною рисою процесу глобалізації є формування глобально функціонуючого виробничого процесу, серцевиною якого є сформовані інтернаціоналізовані відтворювальні цикли, які виступають своєрідним локомотивом світового господарства. В межах цих циклів формується світовий дохід, перерозподіл якого є головним стратегічним орієнтиром і основою зовнішньоекономічної політики будь-якої держави.

У сучасному світі глобалізація справляє домінуючий вплив на розвиток будь-якої держави. З одного боку, через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, активний обмін товарами, послугами, інвестиціями, вона сприяє підвищенню ефективності функціонування національних економік, а з іншого – посилює нерівномірність, асинхронність та диспропорційність розвитку.

На одному полюсі сучасної світової економіки концентруються країни – глобальні лідери з домінуванням США. На основі вдалої багаторічної експансії у всіх сегментах світового ринку накопиченого у безпрецедентних масштабах капіталу ключовими детермінантами їх успіху стають інтелектуалізація, соціалізація, екологізація, деіндустріалізація економіки, пріоритетність знань та інформації, розвиток „людського капіталу”.

На іншому полюсі світової економіки – більшість країн, для котрих економічна глобалізація проявляється як якісно нові умови розвитку, на які практично неможливо впливати, але обов'язково треба враховувати. Особливо важливо враховувати масштаби і динаміку процесу становлення системи глобального управління ресурсами планети і перерозподілом світового доходу, який не є еквівалентним.

Досліджуючи процеси глобальної стратифікації, яка проявляється в швидкому розростанні „провалля” між високорозвиненими країнами і країнами слаборозвиненими, академік Ю.М.Пахомов сформулював і структурував т.зв. феномен „глобальної сепарації”, в рамках якого відбувається прискорення розриву світів за рахунок взаємного накладання механізмів, які диференціюють і стратифікують світове співтовариство. Він вказує, що глобалізація додала до обезкровлення третього світу багато нових механізмів і сил, серед яких виділяє наступні:

- націлені на вилучення багатства глобально діючі витончені фінансові інструменти, які односторонньо обслуговують переважно західний капітал;

- тотально-монопольне володіння світовим авангардом – високими технологіями, які забезпечують отримання надміру великої додаткової вартості;

- викачування коштів транснаціональними корпораціями, які базуються, як правило, в країнах золотого мільярду і мають здатність руйнувати будь-які перепони, в т. ч. підім'яти уряди на шляху до безеквівалентного присвоєння прибутку [2, с.8-9].

Втім, механізми сепарації вартісних потоків, які обслуговують нееквівалентність в обміні двох світів, набирають в умовах глобалізації не лише кількісних, але і структурних, а значить, якісних характеристик. Як українські, так і зарубіжні критики не заперечують об'єктивного характеру глобалізації.

Глобалізація тісно пов'язана з регіоналізацією світового господарства. З одного боку, це дві суперечливі, різнонаправлені за характером дії та практичними наслідками тенденції, а з іншого – консолідація глобального ринку посилюється діяльністю потужних регіональних коаліцій країн, які, маючи, перш за все, спільні економічні інтереси, об'єднують свої зусилля з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для реалізації міжнародного співробітництва в регіональному масштабі, що дозволяє їм досягати мультиплікативного ефекту від співробітництва з іншими членами угруповання та ефективно реалізовувати на міжнародній арені широкий спектр стратегічних інтересів. Найбільш інтенсивна господарська взаємодія спостерігається в межах таких потужних інтеграційних угруповань, як: ЄС, НАФТА, АТЕС, АСЕАН, МЕРКОСУР. Так, на долю НАФТА, ЄС і АТЕС приходить приблизно 80% світового ВВП, 82% всіх державних бюджетів країн світу і 85% експорту.

Регіоналізація виступає своєрідним проявом і формою реалізації глобалізації, загострюючи суперечності глобального розвитку. Зняття бар'єрів у русі товарів, послуг, капіталів, робочої сили в межах інтеграційних об'єднань виступає каталізатором зростання міжнародного співробітництва у глобальному масштабі. Але позитивний ефект від впровадження подібної лібералізації обмежується спільними кордонами регіонального інтеграційного об'єднання та супроводжується введенням обмежувальних заходів у відносинах з країнами, які не є членами даного регіонального інтеграційного угруповання. Регіональна інтеграція розвивається на сучасному етапі більш динамічно, ніж процеси глобальної інтеграції. Втім, академік Ю.М.Пахомов розглядає регіоналізацію, зокрема, як реакцію на глобалізацію.

З точки зору внутрішньої та зовнішньої політики, регіоналізація світу, – це дві протилежні діалектичні закономірності:

- на мета- та мегарівнях відбувається формування великих незалежних міжнародних об'єднань, які конкурують одне з одним (ЄС, НАФТА, АСЕАН та інші) – вони забезпечують певні переваги на макрорівні, однак досягти повної єдності при цьому досить важко;
- на мезорівні має місце інша тенденція – розвинуті регіони не хочуть утримувати слабкі в економічному відношенні території, однак вимушені з цим погоджуватись через національну ідею єдності та регіональну політику країн щодо вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів [3, с.56].

Для України інтеграція до глобальної економіки, є також досить суперечливою за своїми наслідками: з однієї сторони, це – інтенсифікація зовнішньоекономічних зв'язків, а з іншого боку, – певні ризики для функціонування у глобальному середовищі через недостатню конкурентоспроможність української економіки та її окремих галузей.

Література:

1. Глобалізація та економічний розвиток. Електронний ресурс.-Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/614/46/>
2. Антологія творчих досягнень. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. –Вип.1. – 319 с.
3. Convergence and Divergence in Europe: Polish and Ukrainian Cases Monograph / scientific editors Dmytro Lukianenko, Viktor Chuzhykov, Machal Gabriel Woznaniak. – Kiev: KNEU, 2013. – 687 p.

ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ

Мазур А.М, асистент

Національний університет Державної податкової служби України

На сучасному етапі становлення економіки нашої країни важливу роль відіграють державні запозичення. Державне запозичення - операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету[1].

Державні запозичення поділяються на внутрішні та зовнішні. З точки зору фінансової безпеки держави доцільніше використовувати внутрішні запозичення. Але за умов, що виникли в нашій державі Україна залучає більше зовнішніх кредитів.

В наслідок державних запозичень виникає державний борг.

Одним із найважливіших показників фінансової безпеки держави є співвідношення державний борг/ВВП. Оскільки Україна в перспективі прагне до вступу в Європейський союз,

то відповідно до Маастрихтських критеріїв рівень державного боргу у країні не може перевищувати 60% від ВВП. У разі перевищення це загрожує національній безпеці країни.

На кінець 2014 року державний та гарантований державою борг України склав 1 100,8 млрд. грн, з них 55,6% (611,9 млрд. грн) припадає на державний та гарантований державою зовнішній борг, а 44,4% (486,0 млрд. грн) – на внутрішній.

Таким чином, за підсумками 2014 року співвідношення державного боргу до ВВП України зросло з 40% до 72%. При цьому, в доларовому еквіваленті співвідношення держборг/ВВП зросло в 2014 році з 40% до 55%. Існує велика ймовірність, що в 2015 році показник співвідношення держборг/ВВП збільшуватиметься. Поточний дефіцит бюджету на 2015 рік передбачено в розмірі 177 млрд. грн. або 10,3% від ВВП[2].

За даними НБУ [3] до основних зовнішніх кредиторів України у 2014 році належать:

- Європейський союз (1.6 млрд. євро),
- Світовий банк (1.3 млрд. дол. США),
- Канада (0.2 млрд. дол. США),
- Японія (0.1 млрд. дол. США),
- Міжнародний валютний фонд (4,6 млрд. дол. США).

Найбільший вплив на економіку країни, на нашу думку, має Міжнародний валютний фонд, оскільки надає кредити тільки за певними програмами. Наприклад у березні 2015 року Рада Директорів МВФ прийняла рішення про надання Україні кредиту у рамках механізму розширеного кредитування у розмірі 17,5 млрд. дол. США. (на протязі чотирьох років). Але для отримання позик нашій державі потрібно будувати економіку відповідно до програми МВФ. Так, для отримання позики уже в березні, уряд прийняв «не дуже популярне» рішення про підвищення тарифів на комунальні послуги для населення.

До інших напрямів нової програми співпраці України з МВФ належать:

- сильна монетарна політика, спрямована на відновлення цінової стабільності,
- гнучкий офіційний курс,
- скорочення втрат з Державного бюджету,
- реструктуризація державного боргу,
- реформа енергетичного сектору,
- реформа державного апарату(у тому числі антикорупційна та судова),
- податкова реформа, тощо.

Попри високу загрозу національній фінансовій безпеці Україна змушена просити допомоги в інших країн та міжнародних фінансових організацій. Причиною цього є безперечно війна на Сході країни, анексія Автономної Республіки Крим, криза влади.

На нашу думку, такий вагомий вплив Міжнародного валютного фонду на Україну (який МВФ реалізовує через державні запозичення) має лише два варіанти розвитку:

Перший – негативний ефект – повна залежність країни від зовнішніх кредиторів, які диктуватимуть не вигідні для країни умови, що призведуть до перетворення країни до вигідного ринку збуту, країни із дешевою робочою силою в якій панує хаос, бідність та корупція. Другий – позитивний ефект – здійснивши всі структурні перебудови, подолавши кризу влади, військовий конфлікт, Україна стане економічно сильною, соціально спрямованою незалежною Європейською державою, яка нарешті вийшла у світі зі статусу «країни, що розвивається».

Література:

1. Бюджетний кодекс [Електронний ресурс] /Законодавство України / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran241#n241>
2. За підсумками 2014 року співвідношення держборгу до ВВП перевищило 50% [Електронний ресурс] /Національна асоціація банків України / Режим доступу: http://www.nabu.com.ua/ukr/press_centр/news/107560/
3. Зовнішній борг України на кінець 2014 року [Електронний ресурс] /Національний банк України / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71174>
4. Павловська Є.О. Складові внутрішніх та зовнішніх запозичень України [Текст] // Є.О. Павловська//Економічний аналіз. 2013 рік. Том 14. № 1. С. 308-312

ПЕРЕДУМОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Мазур О.А., аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зростання тіньового сектору є одним із основних системних викликів розвитку економічної системи. На державному рівні тіньова економіка зумовлює появу негативних процесів, які ведуть до поглиблення деструктивних та кризових явищ. Не останню роль у їх поширенні відіграють малоефективні симптоматичні заходи протидії: наприклад, звернення до адміністративних методів призводить до поширення корупції, створення штучних перешкод для діяльності легального бізнесу та гальмування економічного розвитку.

З огляду на важливість цієї проблеми для України, її вивченню присвячено праці багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, необхідно відмітити ґрунтовні дослідження З. Варналія, В. Засанського, Ю. Кіржецького, І. Мазур, В. Мамотова В. Мандибури, В. Поповича, В. Предборського, В. Турчинова та інших.

Так, на думку З. Варналія, пріоритетом у стратегії детінізації України є прискорення її економічного розвитку, зокрема, через підвищення інтенсивності інноваційних процесів, збільшення питомої ваги наукомістких галузей економіки, підвищення до рівня ЄС якості продукції, а також консолідації українського суспільства навколо ідеї прискореної модернізації вітчизняного виробництва [1, с. 51].

О. Іваницька вважає, що детінізація полягає в удосконаленні інституційного та правового середовища господарської діяльності, у т.ч. через активну участь держави у функціонуванні ринку праці; посиленні боротьби з відмиванням грошей; вдосконаленні монетарної політики; спрощенні податкової системи та посиленні контролю за витратами підприємств; посиленні контролю за використання бюджетних коштів, кредитних ресурсів та іноземних інвестицій; боротьбу з корупцією [2, с. 55-57].

В свою чергу І. Приварникова та К. Степанюк вважають за доцільне впровадження окремих заходів на основі іноземного досвіду. Із запропонованого дослідниками варто виділити такі заходи як заборону ведення господарської діяльності особами, що вчинили серйозне податкове порушення; обмеження можливостей для резидентів із проведення господарських операцій із компаніями, що знаходяться в «офшорних» зонах; підвищення рівня довіри громадян до влади, зокрема, шляхом судової реформи [3, с. 164-166].

Правові методи детінізації економіки пропонує І. Маслій, на думку якого вони мають реалізовуватися на політичному (формування високого рівня правосвідомості), законотворчому (проведення кримінологічних експертиз законопроектів), управлінському рівнях (посилення контролю за господарською діяльністю та обмін інформацією між контролюючими органами), а також на рівні підзаконної нормотворчості [4, с. 124].

Узагальнюючи вищенаведене, відзначимо, що представлені рекомендації мають галузевий, або загальний характер, в той час як не втрачає своєї актуальності проблема обґрунтування та узгодження окремих заходів у системі детінізації. У цьому контексті подальше вивчення теорії та практики дозволяє закласти основу для добору заходів детінізації у вітчизняних умовах.

На нашу думку, для планування заходів детінізації важливим є розуміння передумов участі суб'єктів господарювання у тінювих відносинах. До числа основних мотивів відносяться прагнення: уникнути оподаткування доходів з метою отримання надприбутків, або ж забезпечити виживання бізнесу за рахунок зниження надмірного податкового навантаження; отримати доступ до дешевших ресурсів, або скоротити витрати на оплату найманої праці, тощо. Сприятливими факторами для тінізації господарських відносин є низький рівень ризику викриття та низькі штрафи в порівнянні з вигодами від роботи у «тіні»; недосконале податкове та митне законодавство; надмірне податкове навантаження та

тиск регулятивних органів, корумпованість у структурі органів державної влади; відсутність нечистої совісті (в результаті безкарності корумпованих чиновників, криміналітету, бізнес-еліти за їх протиправні вчинки), невдоволення якістю соціальних послуг та соціального захисту, переважання готівкових розрахунків.

Важливим для розуміння природи неофіційної економіки є те, що некримінальний тіньовий бізнес Україні користується, переважно, нейтрально-позитивним ставленням. В окремих випадках він є чинником стабілізації соціально-економічної ситуації. Тож детінізація – це, насамперед, заходи із приведення тіньового сектору до мінімального (природного) рівня, який не становить загрозу економічній безпеці державі чи окремих її регіонів. Її стратегічна мета – створення сприятливих умов для повернення капіталів у легальний сектор.

Література:

1. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – №1. – С. 46-53.
2. Іваницька О.М. Засади державного регулювання детінізації фінансових потоків в Україні // Стратегія розвитку України. – 2014. – №1. – С. 53-58.
3. Тіньова економіка України: причини, обсяги та шляхи їх зменшення / І. Ю. Приварникова, К. В. Степанюк // Держава та регіони. – 2010. – № 2. – С. 163-167.
4. Маслій І.В. Про систему заходів протидії тіньовій економіці // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – №2. – С. 118-125.

ІННОВАЦІЇ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Максимчук Я.С., викладач

ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права»

Реалізація стратегічних цілей розвитку національної економіки базується на побудові системи інститутів, які забезпечують інтеграцію учасників економічних процесів у вирішення довгострокових завдань формування національних конкурентних переваг.

Забезпечує стратегічний випереджувальний розвиток національної економіки інтелектуальний потенціал країни, який формується внаслідок реалізації потреб в інтелектуальному вдосконаленні і відповідно – функціонуванні соціальних інститутів.

На інституалізацію інноваційного попиту, який є похідним від потреби у інноваційному розвитку, істотний вплив справляє низка факторів [6]:

1. Вибір стратегії інноваційного розвитку національної економіки.

2. Політика держави у сфері інноваційної діяльності.
3. Наступною групою факторів, що обумовлюють напрями інституалізації попиту на інновації, є інноваційна чи абсорбційна здатність національної економіки.
4. Ступінь державної участі в управлінні інноваційними процесами.
5. Рівень розвитку інфраструктури національної економіки.
6. Ступінь інтеграції науки, освіти і виробництва.
7. Рівень конкурентоспроможності на світових ринках.

Головними цілями активізації інноваційного фактора розвитку України визначені такі.[3]

По-перше, системний розвиток та ефективне використання науково-технічного потенціалу, включаючи як академічний сектор, так й університети та бізнес з метою посилення впливу науки на вирішення економічних та соціальних завдань розвитку української економіки.

По-друге, підвищення якості механізмів імплантації нових знань, наукових ідей та розробок у практичну діяльність, що забезпечить підвищення віддачі на інвестиції в науку та інноваційну діяльність;

По-третє, формування економічної моделі розвитку, яка базується на інноваціях і одночасно забезпечує дотримання принципів охорони навколишнього середовища з перспективою створення такої моделі, яка буде сприяти не лише збереженню екологічних цінностей, а й поліпшенню екологічного стану країни.

Формування та активізація інноваційного стратегічного фактора мають наступне значення в процесі формування національних конкурентних переваг [1]:

- підвищується роль наукової та технологічної складових у функціонуванні національного механізму, що викликає посилення уваги держави до інтелектуального та креативного людського потенціалу, який формується в межах адекватної світовим викликам системи освіти;
- формуються умови для технічного та технологічного переозброєння реального сектора економіки, в межах якого виробляються матеріальні цінності, що являють собою інноваційні продукти, а це, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність вітчизняних підприємств;
- збільшується експортний потенціал за рахунок зростання можливостей наукоємних галузей виробництва, зменшення залежності економіки України від імпорту;

- створюються умови для формування нової якості життя, що зменшує відтік інтелекту з країни і підвищує її привабливість для посилення імміграційних потоків інтелігенції.

Інноваційна здатність країни визначає її спроможність у якості політичного та економічного організму виробляти та доводити до комерційного використання нові технології на тривалому відрізку часу [5].

Література:

1. Алімов О.М. Економічний розвиток України : інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія / О.М.Алімов, А.І.Даниленко, В.В.Микитенко та ін.; [під ред. акад. НАНУ С.І.Пиріжкова, акад. УААН В.М.Трегобчука]. – К. : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.
2. Антонюк В. Кадри для інноваційної діяльності в Україні : проблеми формування та використання / В.Антонюк // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 4. – С. 39 – 42.
3. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України : монографія / В.М.Геєць, В.П.Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.semynozhenko.net/content/files/innov.pdf>.
4. Грига В.Ю. Оцінка інноваційної діяльності в контексті технологічного розвитку промисловості України / В.Ю.Грига // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 5 (132). – С. 82 – 86.
5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
6. Кубіній В.В. Стратегічне управління інноваційним потенціалом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03/ В.В.Кубіній // ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2013. – 20 с.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО СЕКТОРУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Марина О.-М.В., аспірантка,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В сучасному світі туризм став могутньою індустрією, величезним потужним комплексом, який поєднує економічну, екологічну та соціальну сферу. На сьогоднішній день туристична галузь є однією з найбільших галузей світової економіки, на частку якої припадає 12% світового валового продукту, понад 30% обсягів послуг світової торгівлі, 11% світових

споживчих витрат, 7% загального обсягу інвестицій та 5% усіх податкових надходжень, а також, безумовно, є складовою світових інтеграційних процесів.

Сільський туризм, як різновид туризму, розвивається настільки швидкими темпами, що замінив усі інші види, так як на зміну концепції трьох «S» (Sun-Sea-Sand) - сонце, море, пісок прийшла концепція пізнавальних подорожей у сільську місцевість з ознайомленням з місцевими традиціями та вживанням екологічно чистих продуктів (концепція трьох «L» (Landscape-Lore-Leisure) - пейзажі, традиції, дозвілля.

У наші дні дедалі більшу кількість «міських» туристів приваблює екзотика сільського побуту та праці. Мешканці міст прагнуть показати своїм дітям звідки береться хліб, молоко, інші продукти, ознайомитися з побутовими умовами і зникаючими народними промислами. Крім того, гості Українських Карпат хочуть побачити карпатську полонину, посидіти біля ватри пастухів у колі гостинних гуцулів чи бойків, освоїти ази виготовлення овечого сиру чи секрети лозоплетіння, спробувати навчитися вишивати, різьбити, опанувати процес роботи з бджолиними вуликами[1,ст.76].

У більшості регіонів України розвитку туризму приділяється пильна увага. Лідером в розвитку сільського туризму є Карпатський регіон, який представлений Чернівецькою, Львівською, Закарпатською та Івано-Франківською областями.

Популярність Карпатському регіону принесли його природні та історико-культурні особливості. Найцікавішим в організації сільського туризму виступають:

- Природознавчий туризм (чарівна та самобутня природа приваюлюють туристів найбільше);
- кінний туризм;
- водний туризм (рафтинг, що являє собою спуск по гірських річках на човнах);
- фольклорний туризм(участь в різноманітних святкуваннях:фестивалях, обрядах і т.д.);
- винно-дегустаційний туризм(закарпатські вина є візитівкою краю);
- велотуризм;
- історико-етнографічний туризм(багатовікова історія та культура краю завжди цікавила туристів та привертала їхню увагу).

На жаль, в Україні існує чимало проблем, які гальмують розвиток СЗТ. Однією з основних є власне трактування даного терміну, яке залишається поза межами правового врегулювання, так як до цього часу немає окремого закону « Про сільський зелений туризм», проект якого знаходиться на розгляді з 2004 року.

Згідно з Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 р. «сільський туризм» – це самостійний вид туризму, який не ототожнюється з «зеленим», а «зелений туризм» – є синонімом екологічного туризму [2]. Водночас у інших нормативних актах, а саме: Законі

України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р., Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 р., Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» від 29.04.2002 р., Указі Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20.12.2000 р., Указі Президента України «Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р.» від 10.08.1999 р. тощо – вживається термін «сільський зелений туризм» [3].

Серед інших проблем, які перешкоджають успішному розвитку сільського туризму є:

- політико-економічна нестабільність;
- наявність тіньової сфери діяльності;
- неефективне податкове регулювання;
- неналежна освітня та організаційна підготовка сільських господарів;
- відсутність маркетингової та рекламної стратегії;
- не висока привабливість іміджу України в очах іноземців;
- недостатньо розвинута інфраструктура.

Зовсім інша ситуація спостерігається у світі. Так, у країнах ЄС близько 35 відсотків жителів надають перевагу саме такому туризму. Там кількість агросадиб сягає десятків тисяч. Європейські туроператори не припиняють повторювати: туристу доволі сильно приїли морські пляжі, рибні ресторани і шум. Доволі сильно набридли йому й фешенебельні лижні курорти. Зате змінити пильний мегаполіс на майже незайману природу, „поспілкуватися” з сільською живністю, проїнятися колоритом іноземної глибинки і спробувати свої сили в народних ремеслах – якраз те, що треба. За це в Європі готові платити і „так званий, сільський або зелений туризм вважається сьогодні одним із найбільш „рейтингових”. Тому країни, які можуть похизуватися красивими й екологічно чистими селами, не втратили можливості поповнити бюджет і створити нові робочі місця. Наприклад, у Польщі сільських мешканців простимулювали до виходу на „туристичну арену”. Влада вирішила, що на них не поширюватиметься закон, який регулює підприємницьку діяльність. Простіше кажучи, селяни звільняються від ПДВ. В Угорщині господарів турсадиб повністю звільнено від податків, що дозволило країні буквально за декілька років голосно заявити про себе на ринку сільського туризму [6].

Значний внесок, який справляє сільський туризм на економічний, екологічний та соціальний розвиток регіону проявляється у функціях, які він виконує:

- Розширює сферу зайнятості сільського населення;
- стимулює розвиток сфери послуг та інфраструктури;
- здійснює наповненість бюджетів різних рівнів валютними надходженнями;

- покращує культурно-освітній рівень населення;
- сприяє розширенню міжнародних зв'язків та створенню позитивного іміджу держави ;
- відроджує та зберігає історико-культурну спадщину села;
- забезпечує туристів екологічно чистими продуктами харчування;
- сприяє охороні навколишнього середовища.

Задля активізації розвитку сільського туризму в Україні потрібне вирішення наступних питань:

- Упорядкувати нормативно-правову базу, зокрема прийняти окремий Закон «Про сільський зелений туризм»;
- розробити ефективну стратегію розвитку сільського туризму;
- реформувати та ефективно регулювати податкову систему;
- стимулювати розвиток сільського туризму через надання різних пільг та стимулів;
- покращити рівень інфраструктури в державі;
- створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення сфери туризму та проводити ефективну маркетингову кампанію;

Сприяє поширенню зеленого туризму у різних регіонах нашої держави можуть, на думку фахівців, і громадські організації. Зокрема, постійним партнером господарів є громадська організація Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, яка, спромоглася відкрити свої представництва в 19 областях. Її мета – популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. Представники Спілки займаються проведенням конференцій, виставок, фестивалів, круглих столів, тренінгів в регіонах України, виданням журналу, посібників та іншої рекламно-інформаційної продукції [5].

Отже, на нашу думку, сільський туризм є каталізатором розвитку сільської місцевості та регіону в цілому, який є дуже важливим видом діяльності. Тож, безперечно, йому має приділятися особлива увага з боку державних органів влади, дії яких повинні бути спрямовані на розв'язання чисельних прогалин, які існують в цій сфері.

Література:

1. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм : [навч.посіб.] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2006.- 271 с.
2. Про туризм [Електронний ресурс] // [Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР]/ Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>

3. Про сільський аграрний туризм [Електронний ресурс] // [Проект Закону України від 20.07.2009 р.] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>
4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року [Електронний ресурс] // [Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. №1158] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
5. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/history>
6. Омельченко О. Вас вітає готель "Мазанка"... Як реалізувати потенціал сільського туризму [Електронний ресурс] / О.Омельченко.- Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/138588/>

УДК 331.526.2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Машика Ю.В., к.е.н.,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Відомо, що характерним критерієм переходу країни до постіндустріальної стадії розвитку виступає швидкий розвиток сфери послуг та її перевищення за питомою вагою у валовому національному продукті. Зайнятість (її кількісні та якісні характеристики) виступають одним з ключових індикаторів стану економічного розвитку (в тому рахунку переходу до постіндустріальної зайнятості). Вказана тенденція відзначається й в структурі зайнятих, прирості нових робочих місць. Зайнятість у виробничому секторі більшої частини розвинених та багатьох країн, що розвиваються, починаючи з середини 90-х років, стабільно знижувалась, а нові робочі місця створювались переважно у сфері послуг [1].

Зростання сфери послуг, зумовлюючи розповсюдження нематеріальних форм виробництва, виправдано з економічної точки зору: наявність розвинутої та розгалуженої сфери послуг створює для економіки низку переваг, пов'язаних із трансакційним характером цієї сфери, спрямованістю сектора послуг на поліпшення інституціональної структури, визначення та захист прав власності, і у результаті забезпечує полегшення роботи ринку та інших організаційних механізмів, поглиблюючи суспільний розподіл праці, можливості економічного зростання. Сфера послуг характеризується тим, що на перших етапах свого розвитку вона створювала робочі місця з нижчим рівнем кваліфікації та рівнем заробітної

плати, так як капіталоінтенсивні підприємства мають високі витрати. Сучасний сектор послуг складається з галузей, безпосередньо пов'язаних із інноваціями, заснований на відкритих монополіях, які носять тимчасовий характер, але можуть приносити дохід постійно, якщо потік інноваційних перетворень носить безупинний характер. Сфера послуг виступає простором, який обробляє інформаційні потоки сучасного суспільства, безпосередньо орієнтуючись на потреби інтелектуального виробництва. Питома вага інформаційних послуг в загальному обсязі послуг постійно збільшується [2, с.93].

Зростання сфери послуг та зайнятості в цьому секторі характеризується неоднорідністю, особливо якщо порівнювати зрілі та перехідні економіки. Для зрілих економік характерним є стабільне положення в цьому секторі таких видів послуг, як загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку, операції з нерухомим майном, інформаційне обслуговування, зв'язок, фінанси, кредит, страхування. Для перехідних економік характерно превалювання зайнятості в послугах, які є енерго- або капіталомісткими, мають низький експортний потенціал: торгівлі, ремонту, транспорту. Крім гетерогенності, для сфери послуг характерна нестійкість робочих місць – тут як створюється, так і скорочується більше робочих місць, ніж у промисловості, так як підприємства сфери послуг більш нестійкі. Однак в цілому сфера послуг створює більше робочих місць, ніж втрачає, що одночасно зумовлює більшу мобільність та вищий ступінь адаптивності сфери послуг. Зазначені особливості здійснюють вплив на загальний характер зайнятості, її рухливість та вимоги до працівників [3, с.265].

Технологічні новації та посилення сервісного характеру економіки змінюють характер виробничих відносин у сфері зайнятості. Переміщення трудових ресурсів до сфери послуг приводить до превалювання виробничих відносин, заснованих на прямому контакті між тим, хто надає послугу та тим, хто її одержує. Відносини за типом «людина-людина» починають витісняти відносини за типом «людина-капітал».

Процеси формування інтелектуального капіталу свідчать, що перехід системи зайнятості до розкриття його потенціалу в постіндустріальній економіці виступає як тенденція, для реалізації якої необхідна наявність певних чинників, таких як комплексна державна політика регулювання зайнятості; інтеграція в глобальне інформаційне суспільство та інтелектуальний простір; розвиток національної інноваційної системи [1].

У постіндустріальній економіці не тільки зайнятість, але й безробіття набуває нових рис: 1) превалювання якісної сторони безробіття; 2) розмивання меж безробіття та зайнятості; 3) прискорене зростання рівня безробіття серед низькокваліфікованої робочої сили; 4) зміна співвідношення між традиційними складовими безробіття; 5) урізноманітнення безробіття, поява його нових типологічних видів; 6) неможливість

вирішення проблем безробіття через нездатність задоволення потреби в робочих місцях, яка актуалізує загальне рішення не тільки через створення нових робочих місць, але і через зниження економічної активності населення, участь в альтернативних зайнятості сферах життєдіяльності [2, с.138].

Отже, практика доводить, що для мінімізації безробіття по мірі поширення функціонування постіндустріального сектору та інтелектуальної праці необхідні заходи, що націлені на підвищення рівня рухливості робочої сили (він особливо низький у бюджетному секторі економіки), створення адекватної змінам кон'юнктури попиту на робочу силу системи підготовки та перепідготовки кадрів, забезпечення інформаційної прозорості ринку праці. В іншому випадку довгострокові зміни в структурі попиту можуть привести при високому безробітті до браку кваліфікованих кадрів для перспективних виробництв, що виступить перешкодою на шляху до можливого економічного зростання.

Література:

1. Кондратьев В. Сфера услуг в постиндустриальной экономике [Электронный ресурс] / В. Кондратьев. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/rus/ekob/sfera_uslug_v_postindustrialnoj_ekonomike_2010-12-21.htm.
2. Старовойтова Л.И. Занятость населения и ее регулирование: учеб. пособие / Л.И. Старовойтова, Т.Ф.Золотарева. – М.: Академия, 2001. – 192с.
3. Тоффлер О. Будущее труда /О.Тоффлер//Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – С.250-275.
4. Begin J. Dynamic Human Resource Systems: Cross-National Comparisons / J.Begin.–Berlin: de Gruyter, 1997.

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМТЦВАХ

Мінькович І.М., викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Організація маркетингової діяльності туристичного підприємства охоплює не лише побудову організаційних структур управління, але й організаційну культуру і створення умов для ефективної роботи працівників маркетингових служб та організацію ефективної взаємодії маркетингової служби з іншими службами туристичних підприємств. Простоту маркетингової структури можна віднести до одного з основних принципів організації маркетингу, поряд з яким не менш важливим виступають наступні: забезпечення ефективної

системи зв'язків між підрозділами, невелике число ланок маркетингової структури, а також гнучкість і пристосованість до змін маркетингового середовища існування.

В останні роки все більше уваги стало приділятися питанню управління маркетингом на підприємстві та організації маркетингової діяльності. [1; с.39] Розглядаючи це питання, необхідно враховувати відмінності між суттю маркетингу та особливостями його застосування в залежності від характеру товару, який задовольняє ті чи інші потреби покупців. Як правило, до таких потреб належать задоволення потреб кінцевого споживача товарів особистого споживання, споживача продукції виробничого призначення, споживача послуг особистого і виробничого характеру.

Правильна організація маркетингової діяльності спрямована на розвиток туристичних підприємств, який реалізується через стратегічне планування і проектування [3; с.89].

Дослідники виокремлюють п'ять основних видів організаційної структури служби маркетингу [2; с.128]:

- функціональна (розподіл елементів маркетингової діяльності між службами за функціями);
- географічна/регіональна (об'єднання маркетингових дій у службах, утворених відповідно до територій, яку вони обслуговують, тобто тут фахівці згруповані за окремими географічними районами);
- товарна/продуктова (відповідальність за розробку та реалізацію стратегічних і поточних планів несе керівник, якому підпорядковуються працівники, виконуючи функції маркетингу, реалізації товару та надання послуг);
- ринкова (при даній структурі керівники відповідальні за розробку та реалізацію стратегій і планів маркетингової діяльності на певних ринках);
- матрична (дана структура заснована на системному підході і характеризується структурною гнучкістю для пристосування в нових умовах функціонування).

Географічна організація маркетингової діяльності туристичного підприємства є доцільною при умовах, що територіальний радіус дуже великий, а також коли територіальні ринки відрізняються між собою. Перевагами даної організації є знання місцевості та ефективне використання коштів і часу. До недоліків можна віднести дублювання одних робіт та проблеми координації.

До переваг товарної організації служби маркетингу належать: висока пристосованість до ринкової ситуації, полегшення керівництву стимулювання ринку конкретних товарів, а також дана організація є хорошою школою для молодих підприємців. Щодо недоліків, то варто звернути увагу на ускладненій координації маркетингових дій та порівняно великих витратах.

Аналогічними до товарної організації є недоліки ринкової організації маркетингової діяльності. Основна перевага тут полягає в тому, що робота побудована відповідно до потреб споживачів.

Згідно матричної організації поряд з функціональними відділами для розв'язання конкретних проблем створюються тимчасові проектні групи. Основною перевагою тут виступає матричний підхід, що є адаптивним гнучким способом досягнення проектної мети. Тут залучаються висококваліфіковані фахівці з інших структур без жорсткого функціонального розподілу повноважень. Складність цієї організації виникає через велику кількість зв'язків між працівниками та можливі незгоди між ними.

Для ефективної роботи служб маркетингу передбачається організація робочих місць, надання необхідної інформації, створення комунікаційних систем та підключення до комп'ютерних мереж і формування програмного забезпечення.

В умовах ринкових відносин організація маркетингової діяльності на підприємствах туристичної індустрії повинна базуватись на таких принципах:

- ✓ розробляти плани повинен той, хто втілюватиме їх в життя;
- ✓ рівень компетенції в плануванні повинен відповідати рівню компетенції в розпорядженні ресурсами підприємства;
- ✓ при плануванні необхідно враховувати зміни в маркетинговому середовищі.

Дотримання даних принципів дасть змогу вибрати найбільш прийнятну організаційну структуру управління маркетингом та забезпечити ефективність її подальшої роботи.

Основне завдання служби маркетингу полягає в тому, щоб постійно стежити за споживачем, за тим, що йому потрібно. А також стежити за діяльністю конкурентів, визначати їх сильні і слабкі сторони та можливі ринкові дії, визначати напрями вдосконалення маркетингової діяльності, розробляти і домагатися виконання планів і програм маркетингової діяльності, доводити маркетингову інформацію до всіх інших підрозділів підприємства. Крім цього, служба маркетингу повинна точно представляти можливості організації, щоб, займаючись його розвитком, не відірватися від реальної діяльності.

Література:

1. Моїсеєва Н.К., Аніскін Ю.П. Сучасне підприємство: конкурентоспроможність, маркетинг, оновлення. - М: Зовнішторгвидав, 2003.
2. Примак Т.О. Маркетинг: Навч.посіб. – К.: МАУП, 2004. – 228 с.
3. Єфремов В.С. [Стратегічне планування](#) в бізнес-системах. - М.: Финпресс, 2006.

ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРТСВА

Мельман В.О., к.т.н., доцент

Молодченко Т.Г., к.е.н., доцент

Харківський національний університет міського господарства імені

О.М. Бекетова

В сучасних умовах ринкових трансформацій особливого значення набувають рішення, що пов'язані з пошуком новітніх підходів до створення умов для формування, ефективного використання та розвитку персоналу підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ), від якого залежить не тільки поточний стан галузі, що забезпечує життєздатність міст, а також майбутнє зростання результативності та забезпечення конкурентоспроможності. У зв'язку з цим, визначення прикладного потенціалу теорії управління персоналом, що втілюється в оцінці персоналу, висувається до рангу першочергових завдань в структурі економічних досліджень, а саме на підприємствах ЖКГ України.

Метою роботи є розробка методичних рекомендацій із застосуванням проектного підходу щодо оцінки персоналу підприємств ЖКГ.

Розглядаючи підприємство ЖКГ як майновий комплекс та сукупність ресурсів організації, необхідно відмітити, що поняття «ділова активність» може бути застосовне тільки до людських ресурсів, тобто до персоналу підприємства.

Ділову активність підприємства необхідно розглядати як активність його персоналу. Таким чином, управляти активністю персоналу можна за допомогою чинників, що впливають на неї. Оцінка таких чинників дозволить менеджерам визначити в якому підрозділі і на який чинник необхідно впливати з метою підвищення ділової активності підприємства в цілому. Важливо оцінити всі чинники, що впливають на ділову активність, а це не тільки особистісні та професійні якості фахівців. Причому найбільшу значущість представляє оцінка активності не кожного окремого співробітника, а підрозділу, тому важливою є оцінка відповідних чинники виробничої, техніко-економічної і фінансово-господарської активності.

Для цього на першому етапі необхідно визначити основні фактори стану сукупного персоналу підприємства, які розподілені на три групи, а саме соціальні фактори (здоров'я, вікова структура з урахуванням продуктивного віку, безпека праці, екологія), кваліфікаційні фактори (освітній рівень, прогнозовані витрати на освіту, рівень відповідальності, показники якості праці, інноваційна активність, інтенсивність використання робочого часу,

продуктивність управлінського персоналу), поведінкові фактори (рівень задоволення працею, сприятливий соціально-психологічний клімат, рівень лояльності, гендерна структура, ступінь залучення персоналу до проектної діяльності).

На наступному етапі проекту оцінки стану персоналу на підприємстві необхідно провести розрахунок одиничних показників, що входять до складу кожного структурного фактору людського капіталу підприємства.

Далі слід провести нормування індикаторів, яке забезпечує порівнянність та співставність сформованої інформаційної бази за формулою:

$$C_i = \frac{A_i}{A_n}, \quad (1)$$

де C_i – результативне значення індикатору, A_i – фактичне значення показника, A_n – нормативне значення показника.

На наступному етапі необхідно провести розрахунок індексу кожного фактору стану персоналу підприємства за формулою:

$$I_j = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n C_i}, \quad (2)$$

де I_j – індекс j -го фактору, C_i – результативне значення i -го індикатору, n – кількість індикаторів, що входять до складу фактору.

Останній етап являє собою розрахунок інтегрального показника стану персоналу підприємства за формулою:

$$I_{\text{лк}} = \sum_{j=1}^m q_j I_j, \quad (3)$$

де $I_{\text{лк}}$ – інтегральний індекс стану персоналу підприємства, q_j – наданий кожному фактору індивідуальний ваговий коефіцієнт, I_j – індекс j -го фактору.

Встановлено, що оцінка якісного стану сукупного персоналу визначається як характеристика, що відображає відношення між досягнутим фактично та прогнозним результатом.

Крім того, запропонований інтегральний показник якісного стану персоналу підприємства об'єднує досить різноманітні характеристики персоналу та враховує сукупний вплив інтегральних оцінок елементів кожного структурного компоненту. Результати оцінки дозволяють зробити висновки про досягнутий рівень персоналу в цілому, а інтегральні показники за компонентами – про досягнутий рівень за його функціональним складом.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мошак С.М., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Конкурентоспроможність представляє собою певний стан економічної системи, якій дозволяє її елементам функціонувати у більш ефективному та оптимальному режимі, ніж елементам конкуруючим систем.

Конкурентоспроможність запропоновано визначати як системне позиціонування учасника конкурентної боротьби відносно інших економічних гравців. Відповідно стратегічне управління конкурентоспроможністю регіональної економіки можливо розглядати як вид системної управлінської діяльності, якій відбувається в умовах конкуренції з іншими регіонами і передбачає певну модель поведінки регіональних суб'єктів як боротьбу за гроші споживачів шляхом задоволення їх потреб; проходить в процесі формування та використання структури пропонованої продукції і структури ринка, здійснюється в процесі суперництва нового зі старим.

Конкурентоспроможність проявляється в процесі розвитку економічної системи, коли виникають ситуації, що порушують її сталий стан. Іншими словами при системному підході конкурентоспроможність може виникати в системах, які змінюються. Зміни призводять до появи точки біфуркації, здатної призвести як до нових якостей системи, які ми можемо назвати конкурентними перевагами, так й до розпаду системи.

Факторами, що сприяють формуванню конкурентоспроможності економічної системи виділені:

1. Організаційно-управлінські.
2. Ресурсні.
3. Політичні.
4. Інноваційні.

Активізація вказаних факторів проходить під дією стратегічного управління.

Відповідно стратегічне управління конкурентоспроможністю регіональної економіки можливо розглядати як вид системної управлінської діяльності, якій відбувається в умовах конкуренції з іншими регіонами і передбачає певну модель поведінки регіональних суб'єктів як боротьбу за гроші споживачів шляхом задоволення їх потреб; проходить в процесі формування та використання структури пропонованої продукції і структури ринка, здійснюється в процесі суперництва нового зі старим.

Стратегічне управління як системна діяльність здійснює вплив на складові економічної системи, її компоненти, їх навантаження та взаємодію. Крім цього, стратегічне управління економічною системою може спрямовувати зміни, що відбуваються в мегасистемі. Так,

побудова інноваційного кластера в одному регіоні може не лише підвищити рівень розвитку даної території, але й слугувати імпульсом якісних перетворень національної економіки.

Стратегічне управління передбачає наявність «класу» людей, для яких отримання нових знань є потребою та умовою подальшого людського розвитку. Стратегічне управління конкурентоспроможністю регіону викликає вдосконалення як регіональної, так й національної системи освіти. Відомо, що цілями освіти в поточному столітті визначено: вміти жити; вміти працювати; вміти жити разом; вміти вчитися.

При цьому в знанієвій економіці доцільно розвивати два напрямки освіти:

- А) Спрямованість на підвищення загального рівня освіти та культури регіональної громади.
- Б) Спрямованість на підвищення працюючим населенням кваліфікації та опанування новими компетенціями.

Стратегічне управління конкурентоспроможністю спрямовано на перехід регіональної економіки, а у подальшому – економіки країни на інноваційний тип розвитку. Наприклад, стратегія на інноваційний розвиток дозволила отримати переваги регіональній економіці Каліфорнії та США в цілому:

- Залучення інтелектуальної світової еліти.
- Прискорення комерціалізації наукових ідей.
- Працевлаштування випускників регіональних та національних навчальних закладів.
- Високі оклади і відповідний стиль життя.

Активізація стратегічного управління конкурентоспроможністю на засадах інноваційності в регіонах України дозволить крім вказаних забезпечити наступні плюси для територіального розвитку:

- Залучення значного обсягу приватного капіталу в науково-технічну сферу.
- Формування ефективної системи залучення в господарський обіг інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності.
- Модернізація регіональної промисловості зі створенням нових виробництв, що базовані на високих технологіях.
- Мобілізація значного обсягу коштів населення для розвитку науково-технічної сфери.
- Залучення цільових іноземних інвестицій у розвиток технологічної сфери.
- Організація нових спеціалізованих і високоприбуткових ринків цінних паперів малих високотехнологічних компаній.

ВІЙСЬКОВІ ОБОРОННІ ОБ'ЄКТИ ЗАКАРПАТТЯ ЯК РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ

Носа Б. М., зав. лабораторії

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Важливим чинником розвитку західноукраїнського регіонального туризму є наявність на його території культурних, історичних, природних та ін. пам'яток. Роль історичних, зокрема військових, об'єктів у системі функціонування регіональної туристичної індустрії залишається невизначеною.

Історичні процеси державотворення та глобальні світові катаклізми, учасником яких стала Україна, залишили по собі численні оборонні споруди, фортифікації, елементи колишньої військової інфраструктури, місця поховань та битв. Всі ці об'єкти історично-військової спадщини можуть стати чинником розвитку регіонального туризму, зокрема військового (мілітарі, військово-пізнавального, військово-історичного).

На туристський інтерес до таких об'єктів вказує достатньо активний розвиток військового туризму у світі. Зацікавлення «традиційно викликають події сучасної історії – масштабні бойові дії 20 ст. (1-ша та 2-га світові війни)» [2]. Це, передусім, стосується країн Західної Європи, на території яких під час світових війн відбувались вирішальні та загальновідомі битви [1, с. 46].

Станом на 2013 рік в Україні нараховувалось 53456 пам'яток історії, найчисельнішу групу якої становлять пам'ятки воєнної історії [2]. Значна частина з них розташована на території Західної України, яка в період Другої світової війни тісно ввійшла у контекст глобальних оборонних військових систем. Саме тут було розгорнуто кілька ліній оборони, наймасштабніші з яких: лінія Молотова (СРСР), так званий Бастіон Полісся (оборонна лінія Польщі) та лінія Арпада (збудована на території Закарпаття Угорщиною з метою захисту від нападу СРСР). Кожна з цих ліній складалась із ДЗОТів, ДОТів, протитанкових надоб'їв, дротяних загороджень, військової інфраструктури тощо. В результаті воєнних протистоянь значна частина елементів оборонних ліній була зруйнована. Збережені об'єкти перебувають у занедбаному стані і лише частково використовуються у туристських та інших цілях.

Значний потенціал для розвитку військового туризму має Закарпатська обл., на території якої, окрім фортифікаційних споруд, знаходяться військові об'єкти періоду Другої світової війни: 4 угорські лінії оборони (лінії Арпада, Гуняді, Ласла, Св. Іштвана) та 2 чехословацькі (лінії Бенеша та Масарика). Наймасштабнішою з них є лінія Арпада.

Військові пам'ятки Закарпаття цього періоду дедалі частіше стають об'єктами мілітарі туризму, який, за відсутності належної підтримки регіональної влади, розвивається

зусиллями зацікавлених турпідприємств, громадських організацій та активістів. Актуальні пропозиції організованого військового туризму області представлені 3-ма туристичними маршрутами: 1) «Лінія Арпада» (розроблений Ф. Шандором): Свалява-Уклин-Верхня Грабівниця-Підполоззя-Гукливе-Міжгір'я-Синевир, – включає відвідування військових ліній Закарпаття на маршруті протяжністю 190 км. 2) «Лінія Арпада», розроблений працівниками Національного природного парку «Синевир»: поблизу сіл Синевир та Синевирська Поляна, – включає відвідування споруд лінії помаркованим пішохідним маршрутом протяжністю 1,5 км. 3) «Лінія Арпада»: с. Колочава, – включає відвідування однойменного музею (командий бункер, бункер-шпиталь, бункер-їдальня та протитанкові залізобетонні споруди). Військовий туризм, як і згадані маршрути, зорієнтовані та користуються популярністю як серед вітчизняних, так і закордонних (з Угорщини, Чехії) шанувальників історії, військової архітектури, техніки.

Розробка згаданих пропозицій зумовлена туристським попитом до таких пам'яток та позитивно позначилась на розвитку туристичної інфраструктури: впорядковано окремі об'єкти (напр., бункер у с. Верхня Грабівниця), помарковано стежки, створено спеціалізовані заклади розміщення (напр., мілітарі-готель «Грінгоф»), музеї («Лінія Арпада» у с. Колочава).

Незважаючи на таку позитивну динаміку впливу, належної уваги до розвитку військового туризму немає. За даними О. Поліщука [2], у 2010 р. Київським національним університетом ім. Т. Шевченка було запропоновано Міністерству оборони України розробити наукову програму розвитку військового туризму, проте така пропозиція була відхилена. Поняття військового туризму не включено до ЗУ «Про туризм», не згадується про нього й у «Програмі розвитку туризму і курортів Закарпатської обл. на 2011-2015 рр.».

Отже, військові оборонні споруди можуть стати повноцінним регіональним туристичним продуктом, що сприятиме збереженню історичної пам'яті, розвитку туристичної індустрії краю та формуванню привабливого іміджу області, що можливо втілити шляхом розробки дієвої концепції розвитку військового туризму Закарпаття шляхом залучення провідних науковців (істориків, туризмознавців, економістів) та практиків краю.

Література:

1. Голиборода І. Перспективи розвитку військово-історичного туризму на Львівщині / І. Голиборода // Вісник Львівського національного університету. Серія міжнародні відносини. – Випуск 29. – Ч. 2. – 2012. – С. 45-50.
2. Поліщук О. Особливості та складові мілітарі-туризму. Об'єкти військово-пізнавального туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2014>

РОЗВИТОК ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ ЕФЕКТИВНЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Носа-Пилипенко Н.О., здобувач, президент

Міжнародна Асоціація Інституцій регіонального розвитку «МАІРР»

Враховуючи сучасні виклики та складні умови розвитку суспільства, на теперішній час велике значення має стратегічне планування та соціальне прогнозування соціально-економічного розвитку територій. Саме зараз держава потребує професійного підходу до здійснення стратегічного планування та управління прикордонними регіонами, які в першу чергу зустрічаються з великим рівнем диспропорції соціально-економічного розвитку в західних регіонах України та проявами агресії, російською пропагандою та військовими подіями у Східних регіонах України. Якщо до 2014 року уряд України приділяв увагу розвитку передусім промислових регіонів та мегаполісів, то на теперішній час ситуація вимагає зміщення центру уваги до прикордонних регіонів, які мають характер периферійного розвитку та знаходяться під впливом політичних та економічних умов розвитку по іншу сторону кордону. Українським регіонам потрібна нова перспектива та нові інструментарії досягнення конкурентоспроможності. Така перспектива визначена та є привабливою – це інтеграція в ЄС і впровадження концепції регіоналізації, а щодо інструментів - то вони очевидні з аналізу успішності окремих індустрій на світовому ринку. У цьому контексті прикордонні регіони, що межують з країнами ЄС, відіграють важливу роль в акумулюванні кращого європейського досвіду, апробації європейських практик в умовах законодавчого поля України з подальшим забезпеченням мультиплікаційного ефекту в інші регіони України.

Закарпатська область має статус прикордонного регіону, який межує з 4 країнами Європейського Союзу, що безпосередньо впливає на процес стратегічного планування та соціально-економічний розвиток області. З 2004 року в області запроваджуються стратегічні ініціативи, які сприяють підвищенню прогнозованості розвитку території та мінімізації негативних наслідків різного рівня соціально-економічного розвитку по обидві сторони кордону. Стратегічні ініціативи області тісно пов'язані з ініціативами прикордонних регіонів Європейського Союзу, що реалізуються в рамках операційних програм та програм технічної допомоги Європейського Союзу. Важливим етапом стратегічного планування прикордонних регіонів є створення спільних транскордонних стратегій та програм розвитку, комунікаційних стратегій, направлених на зміцнення співпраці та підвищення конкурентоспроможності територій. Вперше новітні методи стратегічного планування були

використані у 2003 році під час розробки Стратегії розвитку транскордонного співробітництва «Карпати 2004 – 2011», в подальшому у розробленні Польсько-української стратегії транскордонного співробітництва на період 2007 – 2015 р. [5], а також Стратегії розвитку українсько-словацького транскордонного співробітництва до 2020 рр [3].

Існують три основні сценарії продовження процесу європейської інтеграції України в середньостроковій перспективі на найближчі 10-15 років: позитивний сценарій, нейтральний сценарій і негативний сценарій. Ідея найбільш позитивного сценарію – це повноправне членство України в Європейському Союзі [4,103]. Лише повна імплементація Угоди про асоціацію, тобто прийняття усього комплексу законодавства ЄС і завершення перехідного періоду його запозичення і реалізації на практиці, означатиме інтеграцію України до внутрішнього простору чотирьох свобод ЄС. Угода про асоціацію заснована на симетричній логіці: внутрішній простір ЄС буде відкриватися Україні пропорційно її прогресу в наближенні законодавства.

На теперішній час, незважаючи на кризу та виклики в Україні, ми рухаємось у напрямку позитивного сценарію, який буде здійснений у разі реалізації запланованих реформ. Одним із визначальних напрямків ринкового реформування в Україні є розроблення збалансованої регіональної політики, здійснення адміністративної реформи та децентралізації.

Стратегічне планування – непроста справа, яка вимагає глибоких знань в сфері економіки, статистики, соціології та ін. На сьогоднішній день, враховуючи сучасні виклики та ризики, стратегічне планування стає життєвою необхідністю кожного регіону України. Від професійності здійснення стратегічного управління на регіональному рівні залежить те, наскільки ми будемо готові до вирішення тих проблем, які виникнуть у майбутньому, яким чином ми зможемо мінімізувати ризики, що виникатимуть під час здійснення економічного моделювання та стратегічного планування, оптимізувати наші рішення щодо подальшого розвитку в умовах глобалізації та територіального розвитку. У процесі стратегічного планування на етапі аналізу зовнішніх факторів, відповідно до ступеня достовірності прогнозів, можна отримати не тільки відповіді на питання, але й часові рамки очікуваних подій, а це означає, що до викликів можна відповідним чином підготуватися та мінімізувати втрати і негативний їх вплив у майбутньому.

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Огородник В.О., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Економічне зростання та інвестиційний процес - явища взаємопов'язані, проблеми в одній сфері породжують проблеми в іншій, і навпаки, рішення одних проблем позначається позитивно на стані інших. Поступальність інвестиційного процесу сприяє стимулюванню переходу до стійкої стабілізації економіки, на основі чого стає можливим економічне зростання. Це також, в свою чергу, пов'язано з формуванням джерел доходу бюджетів за рахунок стимулювання виробництва і збільшення його рентабельності. В результаті проявляється мультиплікаційний ефект від зростання інвестицій, оскільки збільшення обсягу інвестицій призводить до досягнення стійкої стабілізації виробництва, збільшення доходів реального сектора, що впливають, у свою чергу, на зростання інвестицій.

В процесі розвитку загальної фінансово-економічної кризи в країні спад у інвестиційній діяльності регіонів виявився нерівнозначним. У певному сенсі ситуація в регіонах стала географічною калькою економічного стану галузей і виробництв; поза залежністю від їх виробничо-технологічного потенціалу і ємності інвестиційного ринку.

Для одних регіонів головною причиною кризи стала втрата традиційних споживачів продукції, для інших – втрата традиційних постачальників (сировини, матеріалів, комплектуючих виробів). З цієї причини найбільша глибина кризових явищ проявилася в регіонах, віддалених від центрів ділової активності в Україні.

У результаті цього інвестиційні процеси однієї частини регіонів (більшої) опинилися в стані деградації, а в іншій (меншій) частині акумулюється головна маса інвестицій і відбувається основний інвестиційний оборот.

Найбільшу кількість інвестицій в 2013 році було освоєно в м. Київ, а лідируючим регіоном за обсягом освоєних капітальних інвестицій був Донецький. Слід також відмітити, що більшість освоєних в Україні капітальних інвестицій концентрується в 6 регіонах України, а решта нерівномірно розподілена по всій території країни.

Відмінність між регіонами України в освоєні капітальних інвестицій можна простежити, розрахувавши, у скільки разів максимальне значення цього показника перевищує показник по кожному регіону за 2013 рік. До регіонів, в яких відмінність є найменша, належать Київська та Дніпропетровська області. До регіонів, в яких відмінність є найбільша, належать Херсонська та Чернівецька області. Річні інвестиції в основний капітал на одну особу понад 10000 грн. є досить високим показником, якщо середнє значення по Україні становить 9842,3 грн. Слід відмітити, що лише 6 областей України перевищили це

значення. У розрізі регіонів України проявляються суттєві територіальні диспропорції в обсягах освоєних капітальних інвестиціях в основний капітал на 1 особу: від 27912,4 грн. до 2645,8 грн. на одну особу.

Більше половини обсягу капітальних інвестицій фінансувалося за рахунок власних коштів підприємств та організацій. Основне місце серед джерел фінансування належить власним фінансовим ресурсам господарюючих суб'єктів. Слід відзначити тенденцію поступового підвищення централізованих капіталовкладень до 2013 року. Так, обсяг бюджетних коштів зріс з 21494 млн. грн. в 2008 році до 26290 млн. грн. В 2012 році. Слід також відзначити, що в 2013 році зріс обсяг коштів населення порівняно з 2012 роком (з 25626 млн. грн. В 2012 році до 27686,2 млн. грн. в 2013 році).

За останні 5 років (2009–2013рр.) в економіку України залучено 195,3 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій (ПІІ). В країні в розрахунку на одну особу на 1 січня 2013 р. залучено 1217,6 дол. США проти 773 дол. США у 2009 р.

Не зважаючи на щорічну позитивну динаміку обсягу ПІІ в Україні, різниця в питомій вазі регіонів в загальному обсязі по Україні вражаюча. Так, частка Дніпропетровської області становить 15,6 %, а Чернівецької — 0,12 % та Тернопільської – 0,11 %. Основна частка прямих іноземних інвестицій припала на Дніпропетровську, Харківську та Донецьку області.

Капітал нерезидентів в Україні на 01.01.2013 року становив 51774,5 млн. дол. США, основна частка якого – з країн Європи. Найбільшими країнами-інвесторами в Україну є Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Російська Федерація.

Проведене дослідження дозволило виокремити проблеми, які гальмують інвестиційні процеси в економіці України:

- дефіцит фінансових ресурсів;
- недостатньою є частка інвестицій у ВВП;
- недостатній рівень бюджетних коштів в джерелах фінансування капітальних інвестицій;
- низька частка іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій.

Література:

1. [Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: стат. збірник — Київ](#) :Державна служба статистики України, 2014. — 47 с.
2. Капітальні інвестиції в Україні за 2013 року: стат. бюл. — Київ :Державна служба статистики України, 2014. — 43 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пап В. В., д. е. н., доцент, професор кафедри

Бошота Н. В., к. е. н., старший викладач

Мукачівський державний університет

Повноцінне ведення інноваційної діяльності неможливо без продуманої інвестиційної політики та забезпечення необхідної фінансової підтримки. Амбітні цілі уряду України з прискореного переходу до інноваційної економіки і випереджаючого розвитку науки і техніки неможливо реалізувати без створення сприятливого інвестиційного клімату. Для розвитку інноваційної економіки потрібні збільшення державного фінансування наукових досліджень і розробок, підтримка малих інноваційних підприємств, розвиток венчурного інвестування, поліпшення законодавчої бази.

Лімітований обсяг фінансування не дає можливості вченим і розробникам своєчасно доводити свої розробки до стадії впровадження та кінцевої реалізації. Кількість спеціалізованих організацій, що надають послуги з маркетингу інноваційних розробок в Україні, невелика. При цьому багатьом дослідницьким колективам і розробникам про них або нічого не відомо, чи їхні послуги для них занадто дорогі, а кредити під завершальні стадії інноваційних проектів поширення поки не отримали [1].

Джерелами фінансування інноваційних проектів, які здійснювали підприємства та організації, є: власні кошти компанії; залучені кошти; позикові кошти. Проте у діяльності інноваційних підприємств рідко використовують одну форму фінансування, в багатьох випадках вищезазначені форми оптимально поєднуються. Підприємства формують власну індивідуальну модель фінансового забезпечення, за допомогою якої визначається склад і структура джерел фінансування.

Рівень інноваційної активності тісно пов'язаний з розміром фірми і зростає пропорційно йому. Інноваційна діяльність включає витрати на нові розробки і дослідження, придбання зовнішніх знань, підготовку виробництва для впровадження інновацій, купівлю машин, обладнання та програмного забезпечення.

Проте фінансування інноваційної діяльності з власних коштів обмежує реалізацію потенціалу підприємств, оскільки для широкомасштабних інвестицій та реструктуризації підприємства потрібні значні фінансові вкладення, якими самі підприємства не володіють. Тому під усьому світі в ролі таких інвесторів найчастіше виступають венчурні фонди, здатні йти на ризик заради високого прибутку вдалих проектів, що компенсує невдалі вкладення.

На додаток до цього, інноваційна діяльність на ранніх етапах має високу частку ризику, що вимагає кредитування за ставкою вище прийнятною для підприємств та організацій. Такий поширений метод фінансування інноваційної діяльності як банківський кредит на сьогоднішній день не є актуальним. Тому потрібно розглядати можливості застосування нетрадиційних методів фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств до яких належать форфейтинг, франчайзинг, венчурне фінансування та інші. Доведено, що ці форми фінансування інновацій здатні значно активувати інноваційний розвиток малого підприємництва.

Важлива умова для розвитку форфейтинга - довгий горизонт планування [2]. Коли бізнес буде здатний уявити, що буде через п'ять років або хоча б через три роки, - тоді форфейтинг і стане цікавий. В умовах же політичної та економічної нестабільності бізнес не в змозі будувати довгострокові плани. Коли влада створить спокійні умови для роботи підприємств експортерів і банків, тоді інструменти для тих, хто дивиться далеко вперед, будуть цікаві ринку. Тому згідно думки багатьох аналітиків та експертів продаж форфейтингових боргів на вторинному ринку - далеке майбутнє.

Фінансове забезпечення розвитку інноваційної сфери повинно стати пріоритетним завданням інноваційної політики, що має ґрунтуватися на системі стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку зі скороченням їхньої кількості та збереженням тих, в яких Україна має суттєвий науковий здобуток і перспективи.

Такі заходи сприятимуть стимулюванню збільшення інвестицій у наукові установи, технологічні парки та інші науково орієнтовані галузі і від інших недержавних джерел. Застосування інновацій надасть змогу підприємствам зміцнити конкурентні переваги як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. А державі зміцнити свої позиції порівняно з економіками розвинених держав.

Література:

1. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: моногр. / О.М. Алимов, А.І. Даниленко, В.М. Трегобчук та ін. –К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 540 с.
2. Федулова Л. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87–100.
3. Яшкіна О.І. Інноваційна діяльність підприємств України : тенденції розвитку та чинники впливу / О.І. Яшкіна // Маркетинг і менеджмент інновацій – 2013 - №4 – С. 181-189.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ СИРУ В УКРАЇНІ

Парій Л.В., аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Вивчення ринку є провідною технікою маркетингу, його основою. Інформація про ринок підприємства та його споживачах збирається і аналізується з метою визначення, хто купує товари підприємства, чому, коли і при яких обставинах. Таким чином, виявлення швидкоплинних потреб споживачів зумовлює необхідність систематичного вивчення ринків не лише тих, які вже склалися, але і нових потенційних ринкових ніш. В цьому заключається роль маркетингового дослідження, яке є основою обґрунтування ринкової стратегії і пов'язаною з нею тактикою.

Міжнародний кодекс маркетингових досліджень (прийнятий Міжнародною Торговою палатою та Європейським товариством з вивчення суспільної думки і маркетингу, 1976р.) тлумачить, що під терміном « маркетингові дослідження» розуміють систематичний збір і об'єктивний запис, класифікація, аналіз і подання даних щодо поведінки, потреб, відносин, думок, мотивацій тощо окремих особистостей, підприємств, державних установ у контексті їх підприємницької, економічної, суспільної, щоденної діяльності [4, с. 220-221]. Отже, маркетингові дослідження базуються на інформації. Остання має дві загальні класифікації, які обумовлюють план дослідження, а саме:

- первинна інформація, яку збирають уперше для аналізу і оцінки конкретних виробничо-збутових проблем підприємства ;
- вторинна інформація - дані, які були зібрані раніше і навіть для іншої мети.

Методи збору первинних даних («польові дослідження») можуть здійснюватися наступним чином:

- експеримент - спосіб, завдяки якому можна з'ясувати реакцію споживачів щодо певних характеристик товару, організації торговельного обслуговування і його якості тощо;
- спостереження - аналітичний метод, який дозволяє оцінити поведінку споживачів при здійсненні покупки, а також поведінку торговельного персоналу;
- імітація – метод, який ґрунтується на моделюванні певних причинно-наслідкових зв'язків і комп'ютерній обробці скінченної кількості варіантів;
- опитування - спосіб, який передбачає з'ясування поглядів, смаків, вподобань, відношення споживачів щодо товарів (послуг), підприємства тощо. Цей метод є найпоширенішим і використовується приблизно у 90% маркетингових досліджень.

Деякі підприємства вводять в штатний розпис спеціаліста з акумулювання «маркетингового інтелекту», у функціональні обов'язки якого входять, зокрема, вивчення діяльності конкурентів за допомогою відвідування спеціалізованих виставок, «днів відчинених дверей», зборів акціонерів, проведення бесід із персоналом підприємства-конкурента, усебічне дослідження придбаного товару, ознайомлення зі звітами про роботу конкурентів.

Маркетингове дослідження зазвичай починається із збирання вторинної інформації, яке ще називається «кабінетним дослідженням». Складові елементи маркетингових досліджень подані на рис. 1

Рис. 1. Структура маркетингових досліджень [3, с. 66]

Отже, з наведеного рисунка видно, що сфера маркетингових досліджень досить широка і охоплює як оцінку та аналіз ринку в масштабі національного господарства, так і вивчення середовища споживачів, а також дослідження ринкових можливостей підприємства.

Важливим об'єктом маркетингових досліджень є ринок, який формується і функціонує в національному господарстві. Адже, за твердженням всесвітньо відомого класика в науці і

практиці маркетингу Філіпа Котлера, «аналіз і визначення ринку дає сферу, в якій буде розвиватися конкуренція» [2, с. 34].

Для цілеспрямованого і ефективного проведення маркетингових досліджень менеджмент молокопереробних підприємств має усвідомлено знайти відповідь на наступні питання:

- що думають споживачі про ваші продукти? Які нові можливості хочуть в них бачити? Вирішення яких проблем чекають від вас?

- з якими проблемами зіштовхуються ваші посередники в процесі збуту вашої продукції або під час роботи з вашим підприємством?

- в яких областях вашого бізнесу ви поступаєтеся конкурентам і чому?

- якщо потреби ваших споживачів зміняться, чи станете ви розробляти нові можливості?

- на які нові ринки вам потрібно зайти? [1, с. 24].

Для того, щоб отримати об'єктивну відповідь на зазначені питання, потрібно провести "польові дослідження" або вивчення ринку на місці.

Переваги цього методу полягають, в першу чергу, в тому, що він дає можливість швидко і всебічно ознайомитися з вимогами ринку, торговельною реальною ситуацією, методами збуту, цінами і низкою інших умов впливу на ринок молокопродуктів загалом і ринок сиру зокрема.

Вивчення ринку сиру на місці дозволяє отримувати і обробляти первинну інформацію, яка хоч і обходиться дорого, проте дає можливість реально оцінювати ринковий попит і вимоги споживачів до продукції молокопереробного підприємства і врахувати результати досліджень для розробки менеджментом цього підприємства тактики діяльності щодо асортименту і якості продукту, його ціни і методів збуту.

Проведення маркетингових досліджень ринку сиру на місці передбачає збір первинної інформації методом опитування. У зв'язку з чим необхідна обробка опитувальних анкет як засобу отримання інформації від респондентів, котрі є покупцями сиру. Процес обробки опитувальної анкети є доволі складним і вимагає не тільки науково - практичного, але і творчого підходу. Не професійно розроблена анкета буде основним джерелом отримання недостовірної інформації і помилкових результатів досліджень.

Обробка та аналіз первинної інформації маркетингових досліджень ринку сиру може здійснюватися різними методами. Але найбільш практично доцільним може бути статистичні і факторний методи аналізу. Статистичні методи обробки даних дозволяють визначити ступінь узгодженості респондентів-споживачів, середні величини, тренди тощо. Факторний аналіз дозволяє визначити суттєвість впливу окремих чинників впливу на

споживчу поведінку респондента. Наприклад, визначити, які з факторів - вік, грошові доходи чи життєвий цикл сім'ї – найбільше впливає на споживання різних типів сирів.

Література:

1. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли/ Б. Гейтс. Перевод с англ. – М.: Изд-во Эксмо, 2003 – 480с.
2. Котлер Ф. Новые маркетинговые технологии. Методология создания гениальных идей/ Филип Котлер, Фернандо Триас де Без: Пер. с англ. под ред. Т.Р. Таор. – СПб. Издт. Дом «Нева», 2004. – 192с.
3. Маркетинг: Підручник, практикум та навчально-методичний комплекс з маркетингу/ [С.І. Чеботар, Я.С. Ларіна, О.П. Луцій та ін.]. – К.: Наш час, 2007. – 503с.
4. Основи маркетингу: Навчальний посібник/[С.І. Чеботар, М.Г. Шевчик, І.В. Рябчик та ін.]; за ред. Є.В. Савельєва, С.І. Чеботаря. – К.: Наш час, 2004. – 240с.

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІРМИ: ВИКОРИСТАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ

Питьовка М. В., магістр з обліку і аудиту, старший лаборант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На сьогоднішній день практика господарювання свідчить про те, що все більшого значення набувають не матеріальні, а кадрові ресурси підприємства. Відбувається інтенсивне зростання ролі знань, кваліфікації фахівців підприємства у процесах розвитку бізнесу та його результативності. В процесі господарської діяльності на підприємстві виникають різні проблеми.

Часто вони пов'язані з недостатньою кваліфікацією персоналу, який не здатний швидко і оперативно приймати найбільш вигідні рішення для підприємства у випадку виникнення загроз з боку зовнішнього та внутрішнього середовища.

Вкладення капіталу в людські ресурси і кадрову роботу перетворюються на довгостроковий чинник конкурентоздатності і виживання фірми. Будь-яке майно організації, крім людей є бездіяльним, це пасивні ресурси, які вимагають втручання людини для виробництва вартості. Засіб для підтримки прибутковості фірми – продуктивність робочої сили, людський капітал.

Підприємство зацікавлене в підвищенні конкурентоздатності, що вимагає відбору як високоефективних технологій, техніки, так і найбільш здібних працівників. Чим вищий рівень розвитку працівника, його професійні знання, вміння, тим більш продуктивно використовується речовий фактор виробництва. Досвід показує, що успіх притаманний тим

фірмам, які зорієнтовані на перспективу інноваційного управління кадрами. Провідні фірми пропонують працівникам створення умов для поглиблення знань, підвищення кваліфікації, самовдосконалення, розширення повноважень в прийнятті виробничих рішень. Підприємство змушене активно вивчати попит і пропозицію кваліфікованої робочої сили, вести пошук нових кадрів і одночасно пристосовувати власні кадрові ресурси до підвищених вимог виробництва.

Все більшого значення набувають професіоналізм, творчий потенціал, підприємницькі здібності працівників. Умови діяльності кожної фірми диктуються ринком, його кон'юнктура ставить перед персоналом багато нових вимог: швидка реакція на попит, боротьба за споживача, вміння пристосовуватися до частих змін структури виробництва. Суттєво ускладнюється система мотивації і стимулювання працівників, перш за все у зв'язку з прийняттям на роботу за короткостроковими контрактами, висування попередніх умов, тісний зв'язок матеріального заохочення з отриманим прибутком та іншими чинниками.

В умовах гостроконкурентного ринку ствердилася думка, що визначальною передумовою конкурентноздатності стає людський потенціал. Це викликало рух до створення нової моделі розвитку та використання людських ресурсів. Основними її рисами є орієнтація на висококваліфіковану робочу силу, що інтегрована в процес виробництва, безперервний процес підвищення кваліфікації, гнучкість організації праці. На більшості підприємств у працівників відсутня глибинна мотивація до ефективної діяльності.

На сучасні тенденції розвитку кадрового потенціалу промислових підприємств впливають дві групи чинників: 1) зовнішні (тенденції в економіці держави, демографії, технології, конкурентній боротьбі); 2) внутрішні (планування, потреби в кадрах, набір потрібних кандидатів, підготовка кадрів).

Основною проблемою залишається складність у формуванні професійного кваліфікованого кадрового ресурсу для забезпечення ефективної діяльності підприємства. Становлення ринкових відносин привело в рух найбільш кваліфікованих робітників та спеціалістів з метою пошуку більш вигідних умов праці, перехід на інші підприємства.

Для українських фірм ця діяльність заслуговує особливої уваги, оскільки фірми функціонують в умовах нерозвинутого ринку та надлишку робочої сили. До негативних проявів сьогодення слід віднести відтік кадрів, старіння знань і кваліфікації, фізичне старіння кадрів. Це призводить до падіння продуктивності праці робітників, послаблення інтелектуального потенціалу, відповідно, погіршення фінансового становища підприємства. До комплексу психологічних заходів по збереженню кадрового потенціалу на підприємствах належить розробка заходів по одержанню інформації щодо психологічного комфорту в колективі, бачення кожним працівником свого місця і інших колективів, бачення команди,

ступення задоволеністю роботою, колективом, умовами відпочинку, праці, задоволеності рівнем заробітної плати.

Основні завдання підвищення кваліфікації персоналу на підприємстві – навчити працівників: 1) вирішувати комплексні проблеми реалізації стратегічних цілей; 2) гнучкості управління; 3) більш ефективного виконанню поставлених завдань.

Періодичність підвищення кваліфікації в Україні становить в середньому близько 15 років, такий тривалий час без кваліфікаційної підготовки веде до відставання фахового рівня працівників від потреб сучасного виробництва.

Важливим фактором підвищення конкурентоспроможності фірми є постійне впровадження інноваційних технологій, що потребує здобуття робітниками нових навичок, високої кваліфікації. Сьогодні має місце:

- недостатня зацікавленість роботодавців вкладати кошти у професійне навчання через відсутність механізму їх повернення в разі звільнення працівника;
- незацікавленість працівників вкладати кошти в свою професійну підготовку через відсутність достатніх матеріальним стимулів.

Враховуючи сучасні тенденції в економіці, Україна має переходити до економіки знань, посилення взаємозв'язків між ринком праці та ринком освітніх послуг.

Література:

1. Крамаренко В.І., Холод Б.І. Управління персоналом фірми : Навч.посібник. – К. ЦУЛ, 2003.- 272 с.
2. Кошулько О.П. Удосконалення системи управління людським капіталом на підприємствах засобами впровадження сучасних організаційно-економічних механізмів // Економіка, фінанси, право. – 2008. - №10.- с. 7-10.
3. Мица В.П. Кадрова політика на підприємстві: проблеми і перспективи // Актуальні проблеми економіки.- 2008.- №6.- с. 165-168.
4. Стахів О.М. Формування мотиваційного потенціалу вітчизняних підприємств в рамках реалізації європейської моделі якості // Економіка та держава.- 2006.- №4.- с. 89-91.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Підлипна Р.П., к.е.н., доцент

**Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного
торговельно-економічного університету**

В умовах глобальних збурень роль держави як регулятора актуалізується, хоча форми, способи регулювання, а також його межі різняться у різних економічних системах. У

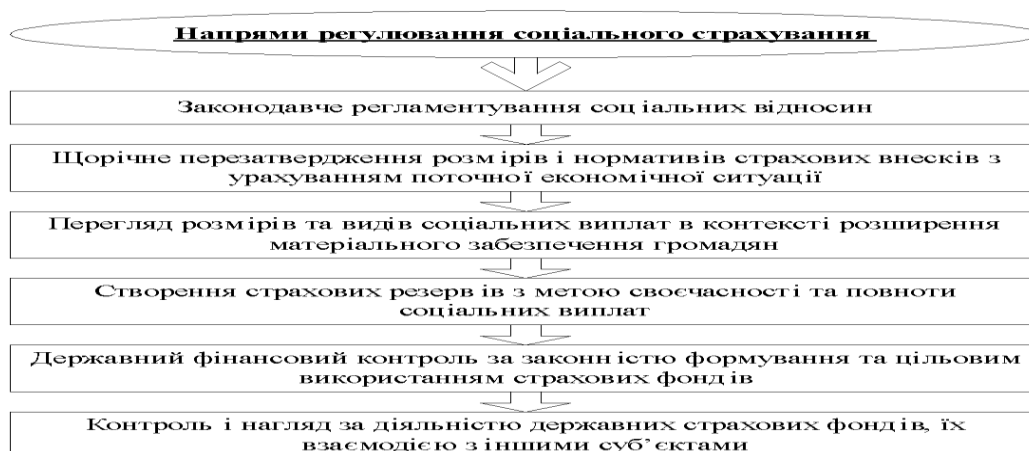
економічній науці макроекономічна проблема державного регулювання посідає чільне місце та отримала широкий розвиток та зустрічається у працях представників зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема таких як Л. Вітте[1], Т. Ганслі[2], Дж.М. Кейнс[3], В.В. Леонт'єв [4] та інших. Їхні наукові здобутки спрями формування теоретичних підвалин державного регулювання та сприяли реалізації практичних аспектів в умовах функціонування постіндустріального суспільства на ринкових засадах господарювання із збереженням вектора підтримки стратегічної розбудови соціальної держави.

Загалом узагальнюючі їхні дослідження можна зробити висновки, що державне регулювання соціального страхування також виступає важливим елементом управління соціальним страхуванням, зокрема з позицій формування та використання державних цільових фондів.

Державне регулювання соціального страхування передбачає реалізацію низки завдань:

- 1) проведення єдиної, узгодженої та несуперечливої політики у сфері соціальних відносин;
- 2) реалізація прав громадян на державне соціальне страхування, закріплених законодавчо, як вітчизняними нормативно-правовими актами, так і міжнародними законами;
- 3) створення умов ефективного функціонування системи соціального страхування відповідно до економічних умов сьогодення, а також у стратегічній перспективі;
- 4) забезпечення дотримання суб'єктами соціального страхування чинного законодавства;
- 5) адаптація соціального страхування до світових вимог та стандартів, міжнародних рекомендацій тощо.

Основні напрями державного регулювання соціального страхування, закріплені законодавством України (рис. 1):

Джерело: узагальнено автором на основі [5].

Рис. 1. Напрями державного регулювання соціального страхування

В умовах глобальної нестійкості першочергово значення набуває розмежування цілей державного регулювання на стратегічні та тактичні, адже різновекторність та неузгодженість тактики і стратегії загрожують суттєвими ускладненнями у довгостроковій перспективі. Тактичні цілі покликані вирішити локальні, обмежені у часі та просторі завдання, що згодом може суперечити глобальній стратегії. Разом з тим в кризових умовах тактичні цілі суттєво актуалізуються. Уся сукупність цілей державного регулювання соціального страхування повинна розглядатись як цілісна система, що має ієрархічну структуру та безпосередньо пов'язана із методами та способами їх досягнення.

Державне регулювання виступає засобом досягнення не лише вказаних цілей на рівні соціального страхування, а й загалом на рівні соціальної безпеки.

Загалом державне регулювання соціального страхування безпосередньо пов'язане із державним регулюванням економіки загалом, адже вони переслідують однакову мету – забезпечення ефективності функціонування ринкової економічної системи, добробуту у суспільстві та захист національних інтересів.

Література:

1. Вітте Л. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Л. Вітте / Фонд ім. Фрідріха Берта. Регіональне представництво в Україні та Білорусі. – К. : Заповіт, 2006. – 44 с.
2. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / М. Ганслі Теренс. – К. : Наукова думка, 1996. – 237 с.
3. Кейнс Дж.М. Избранные произведения / Дж.М. Кейнс: пер. с англ. – М. : Экономика, 1993. – 543 с.
4. Леонтьев В.В. Экономические эссе. Теории, исследования, факты и политика / В.В. Леонтьев: пер. с англ. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
5. Україна. Закон. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : від 14.01.1998 р. №16/98-ВР ; за станом на 01.01.2011 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – (Сторінка «Законодавство України» сайту Верховної Ради). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=16%2F98-%E2%F0http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=16%2F98-%E2%F0>

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРЖИНАЛЬНОЇ СОБІВАРТОСТІ
ПРОДУКЦІЇ ТА МАРЖИНАЛЬНОГО ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ЛІСОПИЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Повідайчик М.М., к.е.н., доцент

Повідайчик М.М., магістрант

Шулла Р.С., викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Технологічний процес на підприємствах лісопильного та стругального виробництва відноситься до типу комплексних виробництв, які характеризуються одночасним виходом із єдиного технологічного процесу двох та більше видів цільової, супутньої продукції та відходів [1, 2]. При цьому за критерієм «можливості впливу на структуру виходу технологічного процесу» технологічний процес лісопильних підприємств можна віднести до класу виробництв із змінною структурою виходу, що має визначальний вплив на вибір методичних підходів до обліку, планування затрат та калькулювання собівартості продукції зазначених підприємств [1, 2].

Технологічний процес лісопильного виробництва як система послідовних дій над предметами праці складається з наступних елементів: сортування лісу, підготовка розсортованої пиловочної сировини до подачі в лісопильний цех (ліквідація прикореневи́х напливів, кряжування, окорювання), розкрій лісу на пиломатеріали, сортування пиломатеріалів, їх пакування та відвантаження покупцям [1]. Для цілей локалізації затратоутворюючих факторів та залежних від них груп маржинальних затрат доцільно технологічний процес лісопильного виробництва розділити на три складові елементи:

- 1) до першої групи включаються логістичні операції на складі сировини та операції з сортування лісу, спрямовані на формування відповідних розмірно-якісних груп пиловочної сировини;
- 2) до другої групи включається всі операції транспортно-технологічного процесу, починаючи із подачі розсортованого лісу на розкрій і закінчуючи сортуванням пиломатеріалів;
- 3) до третьої групи включаються операції пакування пиломатеріалів та логістичні операції на складі, пов'язані з відвантаженням пакетів пиломатеріалів покупцям.

В кожній з операцій технологічного процесу використовуються фактори виробництва (сировина, ОЗ, праця, ріжучий інструмент тощо), споживання яких призводить до виникнення технологічних затрат. При цьому змінні затрати конкретної операції залежать від обсягу її виконання, а постійні – ні.

В умовах комплексного виробництва як матеріальні, так і конверсійні затрати, які виникають у транспортно-технологічному ланцюжку, не можуть бути розподілені між окремими видами продукції у відповідності із принципами «причинності» або «ідентичності» [2]. Об'єктом калькулювання собівартості в цьому випадку може виступати не «вихід», а «вхід» технологічного процесу. Зокрема для підприємств лісопильного виробництва в якості об'єкту калькулювання собівартості пропонується використовувати такий технологічний параметр як розмірно-якісну групу пиловочної сировини, розкровою альтернативним поставом (схемою). При цьому пропонуємо розраховувати показник не повної собівартості, а нормативної маржинальної собівартості, оскільки останній дозволяє уникнути ефекту фіктивного розподілу постійних затрат на об'єкт калькулювання (формула 1).

$$g_{ij} = V_i \cdot K_{Mi} + V_i \cdot K_c + T_{ij} \cdot K_p + P_{ij} \cdot K_n, \quad (i=1, \dots, n; j=1, \dots, m), \quad (1)$$

де: g_{ij} – нормативна маржинальна собівартість для j -тої схеми розкрою колоди i -тої розмірно-якісної групи (грн./колоду);

K_{Mj} – нормативна собівартість придбання 1 м³ пиловочної сировини i -тої розмірно-якісної групи (грн./ м³);

V_i – об'єм однієї колоди i -тої розмірно-якісної групи (м³/колоду);

K_c – ставка маржинальних конверсійних затрат на 1 м³ розсортованого круглого лісу (грн./ м³);

T_{ij} – нормативний час розкрою однієї колоди i -тої розмірно-якісної групи j -тим поставом (машино-годин/ колоду);

K_p – ставка маржинальних конверсійних затрат на машино-годину роботи головного технологічного устаткування лісопильного потоку (грн./машино-годину);

P_{ij} – нормативний об'ємний вихід пиломатеріалів при розкрої колоди i -тої розмірно-якісної групи j -тим поставом (м³/колоду);

K_n – ставка маржинальних конверсійних затрат на 1 м³ сформованих пакетів пиломатеріалів (грн./ м³).

Якщо ставка маржинальних конверсійних затрат на машино-годину роботи головного технологічного устаткування лісопотоку суттєво відрізняється при розкрої на ньому пиловочної сировини різних розмірно-якісних груп відповідними поставами, то показник K_p у формулі 1 повинен мати також індекси розмірно-якісних груп пиловочної сировини та альтернативних схем розкрою ($K_{p_{ij}}$).

Для такого технологічного параметру як розмірно-якісна група пиловочної сировини, розкровою альтернативним поставом (схемою), можна нормувати не тільки технологічні затрати (інпут технологічного процесу), але і вихід (оутпут технологічного процесу).

Нормування об'ємного виходу лісопильної продукції для зазначеного технологічного параметру дозволяє по ньому нормувати і показник доходу (виручки за мінусом непрямих податків та інших утримань).

Пропонується використання наступної формули для розрахунку показника нормативного доходу (r_{ij}) для окремої схеми розкрою пиловочної сировини відповідної розмірно-якісної групи (формула 2):

$$r_{ij} = \sum v_{ijk} D_k \quad (i=1, \dots, n; j=1, \dots, m), \quad (2)$$

де: v_{ijk} – нормативний обсяг виходу k -го виду продукції, при виробництві останньої з колоди i -тої розмірно-якісної групи j -м поставом ($\text{м}^3/\text{колоду}$);

D_k – дохід від реалізації k -того виду продукції.

Необхідно зазначити, що до показника нормативного обсяг виходу лісопильної продукції з окремої схеми розкрою пиловочної сировини відповідної розмірно-якісної групи (v_{ijk}) необхідно включати не тільки специфікаційні пиломатеріали, але і відходи тирси або тверді кускові відходи. При цьому нормування кількісної компоненти як затрат, так і виходу технологічного процесу повинно базуватись на науково обґрунтованих методах.

На основі формул 1 та 2 можна розрахувати нормативний маржинальний прибуток, який генерується в результаті розкрою колоди i -тої розмірно-якісної групи j -м поставом (формула 3):

$$d_{ij} = r_{ij} - g_{ij} \quad (i=1, \dots, n; j=1, \dots, m), \quad (3)$$

де: d_{ij} – плановий маржинальний прибуток, що генерується в результаті розкрою колоди i -тої розмірно-якісної групи j -м поставом (грн./колоду).

Запропоновані для підприємств лісопильного виробництва нормативні показники в свою чергу є основою для планування та оптимізації технологічних затрат і маржинального прибутку зазначених підприємств, які, на відміну від показників повної собівартості, більш точно дозволяють спрогнозувати майбутній економічний ефект від прийняття тих чи інших управлінських рішень.

Література:

1. Калитеевский Р.Е. Лесопиление в XXI веке: технология, оборудование, менеджмент / Р.Е. Калитеевский. – Профи-Информ. – Санкт-петербург, 2005. – 474 с.
2. Hahn D., Lassmann G. Produktionswirtschaft Controlling industrieller Produktion / D. Hahn, G. Lassmann. – Band 1. – Heidelberg, 1990. – 370 S.

ПІДПРИЄМСТВО ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Пулянович О.В., к.е.н., доцент

Херсонська філія Національного університету кораблебудування

Підприємство представляє собою суб'єкта соціально-економічної діяльності, суть та зміст якого визначається в залежності від певного підходу:

а) з інституціональних позицій – це суб'єкт економічної діяльності, гравець за інституціональними нормами та в певному інституціональному середовищі. Будучи частиною інституту підприємство само формує систему норм та правил, які визначають його внутрішню інституціональну архітектуру. В даному підході на перший план виходить мета створення та функціонування бізнесу, цінності, політика взаємовідносин з персоналом, контрагентами, покупцями, навколишнім оточенням; б) з економічних позицій – це автономний суб'єкт, що створюється для реалізації економічних задач і представляє собою єдність процесів залучення ресурсів, їх перетворення на товар та реалізації продукції. З економічних позицій основними, утворюючими підприємство компонентами є ресурси, внутрішні бізнес-процеси, взаємозв'язок з різноманітними ринками; в) з системних позицій - це обмежений розмірами та часовими рамками комплекс взаємопов'язаних елементів, дія яких спрямована на перехід системи на більш високий рівень розвитку. З системних позицій ключову роль у визначенні сутності та змісту підприємства відіграє структура, управлінська та комунікаційна мережі, взаємодія з системою більш високого порядку.

Конкурентоспроможність підприємства розглядається в широкому колі підходів, які представлені [1]:

- як сукупність властивостей, що відрізняють підприємство від інших господарюючих суб'єктів більш високим ступенем задоволення своїми товарами (роботами, послугами) потреб населення, ефективністю діяльності, можливістю і динамікою адаптації до умов ринкової кон'юнктури, здатністю до економічного розвитку на основі розробки і реалізації стратегій конкурентоспроможності;

- як сукупність особливостей і можливостей підприємства, що забезпечують йому перемогу в конкурентній боротьбі з іншими агентами;

- як сукупність властивостей суб'єкта, що має певну частку відповідного динамічного ринку, яка характеризує ступінь відповідності вироблюваних їм об'єктів вимогам споживачів в умовах конкуренції на вільному ринку;

- як здатність фірми, компанії конкурувати на ринках з виробниками та продавцями аналогічних товарів за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін. створення зручності для покупців, споживачів;

- як здатність протистояти на ринку іншим виробникам і постачальникам аналогічної продукції (конкурентам) як за ступенем задоволення своїми товарами або послугами конкретної суспільної потреби, так і по ефективності виробничої діяльності;

- як можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку. Це узагальнюючий показник життєстійкості підприємства, його вміння ефективно використовувати свій фінансовий, виробничий, науково-технічний і трудовий потенціали;

- інші.

На наш погляд, поняття конкурентоспроможності підприємства потрібно узгоджувати з підходом, який закладено при визначенні сутності та змісту підприємства.

Конкурентоспроможність в широкому сенсі представляє собою здатність суб'єкта створювати та реалізовувати конкурентні переваги.

При визначенні підприємства з інституціональних позицій конкурентоспроможність розглядаємо як сукупність конкурентних переваг, які побудовані підприємством на основі більш ефективного у порівнянні з іншими підприємствами використання можливостей, наданих визначеними правилами, нормами та культурними цінностями суспільства. Конкурентні переваги полягають у гудвілі, іміджі, брендів підприємства, які є кращими та більш ціннішими визначеними, ніж у конкурентів.

В межах економічного підходу конкурентоспроможність підприємства запропоновано визначати як сукупність переваг, що отримані внаслідок раціонального залучення ресурсів, оптимальної будови бізнес-процесів та використанні ринкових переваг. Конкурентні переваги полягають у економічній ефективності, що дозволяє активно застосовувати цінові важелі боротьби з конкурентами.

З позиції системного підходу конкурентоспроможність підприємства представлена як сукупність конкурентних переваг, які сформовані раціональною, узгодженою системною взаємодією підрозділів підприємства та його взаємовідносинами з системою національної економіки. Конкурентні переваги створюються у сфері управління та організації бізнесу, застосування провідних методів кадрового, фінансового, виробничого менеджменту, раціональній комунікаційній мережі.

Література:

1. Конкурентоспособность предприятия. – [Електроний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/konkurentosposobnost-organizacii.html>

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ПДВ ТА ЄДИНОГО ПОДАТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ

Рябенко Г.М., к.е.н., доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Відповідно до чинного законодавства сільськогосподарські товаровиробники є платниками ПДВ та єдиного податку сільськогосподарського товаровиробника.

Сільськогосподарське підприємство підлягає обов'язковій реєстрації, як платник ПДВ у разі якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів (послуг), що підлягають оподаткуванню, нарахована протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 1000000 гривень (без урахування ПДВ), до 2015 року – 300000 грн.

Сільськогосподарські підприємства мають право зареєструватися платником спеціального режиму оподаткування сум ПДВ, якщо його основною діяльністю є постачання вироблених ним сільськогосподарських товарів на власних або орендованих основних засобах, а також на давальницьких умовах, в якій питома вага вартості сільськогосподарських товарів становить не менш як 75 % вартості всіх товарів, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно.. Особливістю сплати нарахованого ПДВ є те, що згідно зі спеціальним режимом оподаткування сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів, не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої постачальнику на вартість виробничих факторів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку -- для інших виробничих цілей. Вказані суми ПДВ акумулюються сільськогосподарськими підприємствами на спеціальних рахунках, відкритих в установах банків.

З 1 січня 2015 року для перерахування суми податку із рахунку платника в системі електронного адміністрування ПДВ на спеціальний рахунок платника, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію податкової та митної політики, не пізніше ніж за три робочі дні до закінчення граничного строку, для самостійної сплати податкових зобов'язань, надсилає органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, в якому відкриваються рахунки платників у системі електронного адміністрування ПДВ, реєстр платників, в якому зазначаються назва платника, податковий номер та індивідуальний податковий номер платника, звітний період та сума податку, що підлягає перерахуванню. На підставі такого реєстру орган, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, в якому відкриті рахунки платників у системі електронного адміністрування ПДВ, не пізніше

останнього дня строку, для самостійної сплати податкових зобов'язань, перераховує суми податку на спеціальний рахунок платника в установах банків[1].

У 2015 році, як і раніше, сільськогосподарські товаровиробники можуть обрати спеціальний податковий режим. Але якщо до 2015 року вони сплачували фіксований сільськогосподарський податок, то зараз с.-г. товаровиробникам пропонується сплачувати єдиний податок (далі — ЄП), перебуваючи у складі четвертої групи платників ЄП. Платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування та сплати таких податків рів: податку на прибуток підприємств, податку на майно (в частині земельного податку), рентної плати за спеціальне використання води. У відповідності з п.2921.2 ПКУ базою оподаткування податком для платників ЄП четвертої групи є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь, з урахуванням коефіцієнта індексації. Кумулятивне значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель з 1995 року станом на 1 січня 2015 року становить 3,997[2].

Ставки податку для платників єдиного податку четвертої групи виросли втричі. Як і раніше, їх розмір залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та у відповідності з пп.293.9 ПКУ становить (у відсотках бази оподаткування): для ріллі, сіножатей і пасовищ - 0,45 (раніше – 0,15); для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях - 0,27 (раніше – 0,09); для багаторічних насаджень - 0,27 (раніше – 0,09); для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях - 0,09 (раніше – 0,03);; для земель водного фонду - 1,35 (раніше – 0,45);. У поточному році єдиний податок сільськогосподарських товаровиробників сплачується щоквартально (раніше – щомісячно) у I, II кварталах - по 10 %, у III кварталі – 50%, у IV кварталі - 30 %. Платники єдиного податку четвертої групи, на відміну від платників ЄП інших груп, можуть проводити розрахунки також у негрошовій формі.

Таким чином, беручи до уваги, що нормативна грошова оцінка одного гектара для цілей оподаткування застосовується з урахуванням коефіцієнта індексації та той факт, що безпосередньо підвищення ставок для сільгоспвиробників зросло втричі, навантаження для вчорашніх платників фіксованого сільськогосподарського податку зросло більш, ніж у десять раз.

Література

1. Коваленко Т. Зміни в оподаткуванні суб'єктів агробізнесу / Т. Коваленко. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua>
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

ІННОВАЦІЙНІ МІЖНАРОДНІ ПРОЕКТИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Рябокоть П.А., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Після відносно нетривалого процесу розробки Стратегії розвитку регіону, як відомо, настає надзвичайно важливий етап її реалізації через формування Операційних програм регіонального рівня та розробки і управління проектами стратегічного значення (ПСЗ). Саме неготовність, методологічна розмаїтість, прорахунки у фінансуванні та управлінні ПСЗ стали головними причинами загалом неуспішності планувального періоду розвитку регіонів в Україні у 2006-2015 рр. [1]. Євроінтеграційні процеси в Україні, закладені у 2014 р. Угодою про асоціацію з ЄС, ставлять нові вимоги як до міжнародних проектів, що реалізуються в Україні, так і до проектів, що фінансуються з коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) та місцевих бюджетів, а також – інших джерел.

Метою роботи ставилось здійснити аналіз та виробити рекомендації щодо врахування специфіки розробки, впровадження і управління ПСЗ, які відібрані і включені до Операційних програм реалізації Стратегії розвитку регіону в умовах нового планувального періоду 2015-2020 рр.

До означення «міжнародні проекти», що відібрані за прозорою процедурою в якості ПСЗ до Операційних програм Стратегії регіонального розвитку, нами віднесені ті, у фінансуванні яких приймають участь: міжнародні донорські фонди і програми технічної допомоги Україні; закордонні приватні інвестори і корпорації; закордонні інвестиційні компанії і банки тощо. В кожному з цих видів ПСЗ є свої особливості і вимоги щодо їх розробки та імплементації саме в Україні.

Тому в роботі запропоновані рекомендації адаптації згадуваних вимог до нинішнього перехідного стану законодавчо-нормативної бази України в сенсі відповідності її європейським стандартам, як це охарактеризовано в дослідженні [2].

Іншу групу ПСЗ становлять ті, що фінансуватимуться з ДФРР, бюджетів різних рівнів, через механізм державно-приватного партнерства, внутрішні інвестиції та ін., тобто, мають лише «внутрішню» складову джерел фінансування. Особливо виділяються ПСЗ розвитку інженерної інфраструктури [3], а застосування механізму державно-приватного партнерства [4] все ще зіштовхується із недосконалістю чинного українського законодавства.

Щодо цієї групи ПСЗ також розроблені рекомендації наближення (адаптації) цих проектів та проектного менеджменту до європейських вимог.

В роботі розглянуті також критерії і передумови формування Операційних програм реалізації Стратегій регіонального розвитку – як сукупностей ПЗС відповідно до затверджених Стратегічних і Операційних цілей та завдань. Критеріями і передумовами визначені такі (незалежно від наявності на етапі формування Плану реалізації Стратегії визначених джерел фінансування ПЗС):

А. Повнота «наповнення» ПЗС усіх без винятку Операційних цілей і завдань, які віднесені в розгалуженій матриці, до прикладу Стратегії розвитку Закарпатської області до 2020 року [5] до відповідних Стратегічних цілей:

1. Розвиток людського та соціального капіталу.
2. Формування конкурентоспроможності та інноваційності економіки регіону.
3. Інтегрований розвиток сільських і міських громад та територій.
4. Забезпечення якості і безпеки довкілля та просторової гармонії.

В. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів, підтверджена розробленими для ПЗС системами моніторингу і оцінювання екологічної ефективності проектів [6].

С. Ступінь «готовності» ПЗС, включно з питаннями стану розробки, ресурсного потенціалу та команди проектних менеджерів.

Література:

1. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан та перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт.-К.: Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», 2014. – 452 с.
2. Рач В.А. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегії регіонального розвитку: Навч.посібник. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2010. – 276с.
3. Посібник з підготовки заявок на фінансування проектів розвитку інженерної інфраструктури територіальних громад // З.Єджеєвські. За ред.. Д. Літч, В. Лисенка. – К.: «К.І.С.», 2009. – 128 с.
4. Досвід та перспективи впровадження державно-приватних партнерств в Україні та за кордоном // Винницький Б., Лендъел М., Онищук Б., Сегварі П. – К.: «К.І.С.», 2008. – 146с.
5. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року / Рішення Закарпатської обласної ради від 6 березня 2015 р., № 1220.
6. Карамушка В.І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкілля аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність): практ.посіб./Віктор Карамушка; за ред.. В. Кучинського. – К.: К.І.С., 2012. – 138с.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Сахарнацька Л.І., викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У сучасних умовах особисті селянські господарства (ОСГ) населення є структурним елементом агропромислового комплексу України (АПК), оскільки відіграють важливу роль у виробництві сільськогосподарської продукції. Питання підвищення ефективності функціонування ОСГ населення пов'язується з необхідністю збереження виробничого потенціалу села, сприяння самозабезпеченню сільського населення продуктами харчування, насичення внутрішніх аграрних ринків та підтримки продовольчої безпеки держави. За часи реформування аграрного сектору, коли в сільськогосподарських підприємствах спостерігався значний спад виробництва, ці господарства забезпечили відносну його стабільність, компенсуючи значною мірою зменшення виробництва в сільськогосподарських підприємствах і в усіх категоріях господарств. [1]

Дослідження сучасних особливостей ефективності і функціонування ОСГ, формування їх правового та соціально-економічного статусу знайшли своє відображення в працях таких вчених-економістів як В. К. Збарського, Ю. П. Макаренко, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, І. В. Свиноуса, О. М. Онищенко, І. В. Прокопи, М.І.Пітюлича, В. В. Юрчишина та ін. Проте, не зважаючи на безліч наукових публікацій, присвячених дослідженню виробничої та економічної діяльності ОСГ, окремі аспекти їх діяльності до цього часу остаточно не вирішено, що зумовило потребу в проведенні даного дослідження.

Проблема ефективного функціонування ОСГ є актуальною, оскільки успішне вирішення допоможе надійно забезпечити населення якісними продуктами. Ефективність як економічна категорія є формою вираження мети виробництва і показує його результативність. Економічна ефективність ОСГ підвищується із збільшенням чисельності поголів'я тварин та необхідному землекористуванні, розширенні їх спеціалізації [2]. ОСГ працюють на принципах самофінансування і без значних капіталовкладень збільшують виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції. ОСГ є невіддільною складовою сільського домашнього господарства. Їхні доходи й витрати безпосередньо зараховують до дохідної й витратної частин сімейного бюджету. Домашнє господарство виділяє власному особистому селянському господарству необхідні для його розвитку ресурси: сільськогосподарські угіддя (власні чи орендовані), сільськогосподарських тварин, працю та фінансові ресурси. У результаті діяльності ОСГ вони отримують сільськогосподарську продукцію для власного споживання, реалізації її надлишку на ринку,

а також для відтворення виробництва (корми, насіння, молодняк тварин тощо). Проте така форма господарювання вирішує питання забезпечення сільського населення продуктами харчування. ОСГ можуть вести свою діяльність без офіційної реєстрації, окремо, реєстрації приватними підприємцями або через об'єднання у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кластери.[3]

Аналіз стану функціонування господарств населення дає підстави для висновку про те, що увага держави до розвитку цієї категорії господарств нині є недостатньою. Для ефективного ведення особистих селянських господарств необхідно здійснювати їх державну підтримку відповідно до державних і регіональних програм розвитку АПК України з таких напрямів: забезпечення потреб населення земельними ділянками для ведення особистого селянського господарства; сприяти створенню у сільській місцевості кооперативів та посередницьких структур з надання господарствам населення послуг, пов'язаних з виробництвом, заготівлею і переробкою сільськогосподарської продукції; розширення на місцях мережі заготівельних пунктів; розширення обсягів надання інженерно-технічних, ветеринарних, зоотехнічних, агрономічних, та інформаційно-консультативних послуг; сприяння наданню кредитів господарствам населення для будівництва житла, виробничих приміщень, придбання техніки та обладнання. Створення належних умов для розвитку ОСГ дасть можливість значно збільшити обсяги виробництва продукції у них і поліпшити загальне забезпечення продуктами харчування, підвищити рівень життя населення, а промисловість – сировиною.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан та перспективи розвитку) за ред. М.В.Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т.Саблука... - К. : ННЦІАЕ, 2011.- 1008 с.
2. Ефективність сільськогосподарського виробництва в особистих господарствах громадян (за матеріалами обстеження). За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, Ю.Я. Лузана. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2001. – 387 с.
3. Музиченко А.С., Булавка Л.В., Особисті селянські господарства в системі суб'єктів аграрного ринку. [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.1/179.pdf>
4. Яворська Т.І. Трансформація особистих селянських господарств у підприємницькі структури [Електронний ресурс] // Режим доступу: journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/.../122.

ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КАПІТАЛУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Світлинець О.В., канд. філософ. наук., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Туризм має велике значення для формування нового бачення сучасного суспільства. Він є провідною галуззю світового виробництва, а також важливою сферою громадського життя. Соціокультурний вплив туризму на економічну сферу визначається рядом наслідків. Туристи впливають на продажі, прибутки, робочі місця, податкові надходження та доходи в регіоні. Аналіз економічних наслідків туристичної діяльності зазвичай фокусується на регіональних, пов'язаних з туризмом змінах в продажах, доходах і зайнятості. Туризм впливає на політичні інститути, на укріплення позитивного міжнародного іміджу, на стабілізацію стосунків в середині держави. Розвиток туризму впливає на стан навколишнього середовища. Збільшення кількості туристів, розвиток інфраструктури безпосередньо зачіпають не тільки економічну сферу, а й соціокультурну. Через туризм відбувається знайомство з іншими соціокультурними середовищами, обмін знаннями та культурою, вивчення традицій інших регіонів. Туризм набуває все більшого значення в умовах глобального суспільства і дуже важливим є збереження традицій та культури власної країни. Сучасна туристична індустрія дає змогу туристам познайомитись з автентичними ремеслами, промислами, старовинними обрядами та місцевою традиційною кухнею. Враховуючи складну політичну та економічну ситуацію в нашій державі слід зосередити увагу на можливостях і перспективах внутрішнього туризму. Подорожі людей з різних регіонів в середині країни допоможуть подолати соціальні міфи та стереотипи, зміцнюватимуть довіру, що так необхідна нашій країні для виходу на новий етап розвитку суспільних відносин, і як результат — сприятимуть покращенню стану економіки. Довіра як фактор покращення рівня життя людей є основоположним поняттям в розумінні соціального капіталу поданого Ф.Фукуямою. Найбільший внесок у розвиток теорії соціального капіталу зробили П. Бурдьє, Р. Мертон, Дж. Коулман та Р. Патнам, саме вони представили теорію соціального капіталу в науку. П. Бурдьє виділяє три основні форми капіталу: економічний капітал, культурний капітал та соціальний капітал. Він визначав соціальний капітал як сукупність реальних чи потенційних ресурсів, що пов'язані з наявністю міцних мереж зв'язків і передбачають існування більш-менш інституціоналізованих відносин взаємного знайомства та визнання [6]. Людський капітал є головною цінністю суспільства, він визначає передумови для економічного зростання. Р. Патнам вважає індивіда носієм соціального капіталу. Ф. Фукуяма говорячи про соціальний капітал багато уваги приділяв суспільній довірі. В.Сікора також

зазначав, що соціальний капітал виробляє основне без чого не може існувати ринкова економіка, а саме — довіри між людьми. Згідно його думки, в разі відсутності достатнього рівня довіри між людьми вся влада в країні та все господарювання це лише втрата часу [3]. Д. Коулмен [2] розглядає соціальний капітал як одну з форм людського капіталу. Він стверджує, що крім навичок і знань, людський капітал складається й зі здатності людей створювати один з одним якусь спільноту. Причому ця частина людського капіталу має принципове значення не тільки для господарського життя, а й буквально для кожного аспекту соціального життя в цілому. Будь який захід, що здійснений для підвищення продуктивності праці людини є інвестицією в людський капітал. Таким чином, до інвестицій в людський капітал відносять витрати на підтримку здоров'я, на здобуття освіти, витрати, пов'язані з пошуком роботи, професійною підготовкою, міграцією, народженням і вихованням дітей [5]. Теорія соціального капіталу також використовується дослідниками, що займаються проблемами європейської інтеграції. До соціального капіталу вони відносять задоволення рівнем життя, стан навколишнього середовища, індивідуальну фінансову ситуацію, сімейне життя, контактування із друзями та родичами, членство в організаціях громадянського суспільства, участь у політичних процесах. Досліджуючи соціальний капітал Д.Гальперн зазначає, що суспільства з вищим соціальним капіталом є багатшими ніж суспільства з низьким рівнем соціального капіталу. Єдиним індикатором соціального капіталу дослідник вважає генералізовану довіру [1]. Дослідник П.Норіс також зазначає взаємозв'язок між соціальним капіталом та індексом людського розвитку, створеним на підставі показників тривалості життя, рівня освіти та доходів, валовим національним продуктом, кількістю телевізорів/газет/ доступу до інтернету на тисячу населення. Цей взаємозв'язок підкреслює те, що суспільства з вищим рівнем генералізованої довіри є суспільствами з найвищим рівнем добробуту [1]. Соціальний капітал впливає на формування економічно розвиненого суспільства. Враховуючи все вищезазначене, ми вже можемо константувати прогрес щодо збільшення соціального капіталу України. Особливо це видно завдяки об'єднанню людей в волонтерські рухи, через стрімке зростання рівня довіри до цих організацій, через підвищення цінностей актуальних для нашого суспільства, через збільшення кількості людей що подорожують в середині країни. Ми вважаємо, що внутрішній туризм для України, в цей переломний період становлення, буде не тільки фактором подолання стереотипів і розвінчування міфів, а й значним об'єднуючим елементом.

Література:

1. Демків О. Концепція групового соціального капіталу та її адаптація до вітчизняних умов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 4. – С. 104-119.

2. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // *Общественные науки и современность*. – 2001. – № 3. – С. 122-139.
3. Лукашевич М. Соціологія : Базовий курс: Навчальний посібник / Микола Лукашевич, Микола Туленков. – К. : Каравела, 2005. – 310 с.
4. Лукашевич М.П. Теоретичні засади дослідження соціального капіталу, як соціокультурного феномену на ринку праці та зайнятості в контексті подолання ціннісного розколу України // *Соціологія праці та зайнятості: шляхи інституціоналізації і перспективи розвитку: зб. наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції*. – К.: ПК ДСЗУ, 2014. – 157с.
5. Яковенко Р.В. Проблеми та перспективи розвитку людського капіталу [Електронний Ресурс]. – / Р.В. Яковенко, викл., Р.О. Козенко // *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*, 2010, вип. 17. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/67.pdf
6. Bourdieu P. The forms of capital / Bourdieu P. , J. Richardson // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*.– New York : Greenwood, 1986. – P. 241–258.

СУЧАСНИЙ СТАН БОРГОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Сержанов В.В., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Птащенко Л.О., д.е.н., професор,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Опекун Е. В., д.е.н., професор, начальник отдела трансферов технологий

Гродненский государственный университет им. Я. Купалы

В умовах сучасного глобалізованого світу важко назвати приклад країн, які взагалі не мають заборгованості як внутрішньої так і зовнішньої. Особливе занепокоєння в урядів країн боржників повинна викликати сума зовнішнього боргу, навіть не стільки сума, скільки динаміка наростання боргу та його співвідношення із ВВП країни. Порівняно менший з іншими країнами вплив на стан економіки показник заборгованості справляє в країнах, які є емітентами резервних валют.

Рівень не тільки державного, але і валового зовнішнього боргу, разом з іншими фундаментальними економічними факторами справляє безпосередній суттєвий вплив на курсову динаміку національної валюти, рівень відсоткових ставок на ринку позичкових капіталів – особливо це стосується періодів на які припадають повернення значних сум заборгованості.

Історія економіки сучасної України безпосередньо пов'язана з постійним зростанням як державного, так і валового боргу країни, що негативно впливає на рівень боргової безпеки зокрема та економічної безпеки загалом. У кінцевому підсумку такий стан речей може призвести до втрати фінансової незалежності країни, що справлятиме вплив і на політичну незалежність.

Таблиця 1. Показники, що характеризують боргову залежність України.

Рік	Державний борг/ВВП	Зовнішній державний борг/ВВП	Валовий державний борг/ ВВП
01.01.2014	40,3%	26,4%	78,1%
01.01.2015	66,2%	30,7%	96,5%

У загальному рейтингу із 215 країн боржників за показником Державний борг до ВВП, станом на 01.01.2015 року Україна займає 168 місце.

Зазначимо, що з року в рік спостерігається негативна тенденція до зростання показників, що характеризують боргову залежність України. Особливе занепокоєння викликає зростання зовнішнього державного боргу.

За даними НБУ валовий зовнішній борг України на кінець 2014 року становив 126.3 млрд. дол. США, скоротившись з початку року на 15.8 млрд. дол. США. Відносно ВВП обсяг боргу зріс за рік з 74.6% до 95.1% від ВВП. Фінансовий та корпоративний сектори економіки скоротили обсяги зобов'язань перед нерезидентами на 19.1 млрд. дол. США, натомість борг державного сектору зріс на 3.4 млрд. дол. США внаслідок залучення позик від міжнародних фінансових організацій. Зовнішні зобов'язання секторів загального державного управління (далі – ЗДУ) та органів грошово-кредитного регулювання (далі – ОГКР) зросли до 35.1 млрд. дол. США в результаті залучення Урядом у 2014 році кредитів від ЄС (1.6 млрд. євро), Світового банку (1.3 млрд. дол. США), Канади (0.2 млрд. дол. США) та Японії (0.1 млрд. дол. США). У рамках кредиту “Стенд-бай” Уряд та Національний банк України отримали 4.6 млрд. дол. США, планове погашення за кредитами МВФ становило 3.7 млрд. дол. США. Борг секторів ЗДУ та ОГКР щодо ВВП зріс за рік з 16.6% до 26.4%. Зовнішній борг банківського сектору України на кінець 2014 року становив 18.7 млрд. дол. США (14.1% від ВВП). Борг українських банків скоротився на 3.8 млрд. дол. США (на 16.9%) завдяки зменшенню довгострокових зобов'язань, у т.ч. за: кредитами (на 1.7 млрд. дол. США) та облігаціями (на 0.7 млрд. дол. США); депозитами і залишками на рахунках нерезидентів (на 1.3 млрд. дол. США). Зовнішній борг інших секторів економіки (разом із міжфірмовим боргом) скоротився на 15.3 млрд. дол. США – до 72.5 млрд. дол. США у результаті

зменшення зобов'язань за: довгостроковими кредитами (на 7.0 млрд. дол. США) та облігаціями (на 1.6 млрд. дол. США); кредиторською заборгованістю за зовнішньоторговельними операціями (на 10 млрд. дол. США). Водночас прострочена заборгованість за негарантованими кредитами зросла на 2.7 млрд. дол. США.

Література:

1. www.bank.gov.ua – сайт Національного банку України
2. www.minfin.com.ua - Фінансовий портал
3. www.minfin.gov.ua – сайт міністерства фінансів України

ФЕНОМЕН РЕГІОНАЛЬНОГО ІМІДЖУ В ПОЛІТИЦІ

Сичевський І.В., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зрозуміло, що політична ситуація в регіоні має вирішальне значення для регіонального політичного іміджу і може істотно вплинути на репутацію регіону. Власне, необхідність конструювання іміджу регіону пов'язана з тим, що саме він здатний виконувати ряд важливих політичних функцій. До таких функцій іміджу можна віднести, по-перше, інформативну, з її допомогою широким верствам населення надається інформація про регіон, про його особливості та характерні риси, важливі складові соціокультурного та економічного розвитку. По-друге, ідентифікаційну, політичний імідж регіону дозволяє громадськості та елітним групам однозначно визначати те місце, яке займає регіон у політичному просторі, і ту роль, яку він відіграє в житті країни. По-третє, орієнтаційну, політичний імідж регіону дозволяє громадянам, владним колам вибудовувати лінію поведінки щодо регіону відповідно до заявлених іміджевих характеристик, порівнювати зі своїми очікуваннями.

В рамках кампанії з політичного позиціонування регіону формування його іміджу здійснюється в контексті взаємозв'язків і відносин з іншими політичними об'єктами. Таким чином, імідж регіону формується для обґрунтування можливості і необхідності зайняти певну нішу в політичному просторі. Вибір цієї ніші здійснюється згідно з поставленими політичними цілями та з урахуванням особливостей відображення у свідомості людей образу регіону і ступеня сприйнятливості людської психіки нових, створюваних іміджмейкерами, характеристик даного об'єкта.

В основі розмежування понять «образ» і «імідж» лежать не онтологічні підстави (і те й інше є відображенням у свідомості деяких реальних об'єктів), а особливості їх формування

(спонтанне/цілеспрямоване) і ціннісне ставлення (бажане/небажане) [1, с. 73]. Під спонтанним в даному випадку розуміється отримання реципієнтами інформації про регіон з джерел, що не контролюються особами, зацікавленими у формуванні певного іміджу регіону. Це можуть бути чутки, публікації незалежних журналістів, думки блогерів, свідчення очевидців тощо. Крім того, образ того чи іншого регіону в свідомості резидентів складається протягом тривалого періоду розвитку державності. У цьому образі в кожен конкретний момент присутні «сліди» уявлень попередніх поколінь у вигляді стереотипів, усталених думок і оцінок. Причому пам'ять народів зберігає не тільки добрі спогади, а й образи, які на кожному новому етапі, в кардинально іншій ситуації можуть проявляти себе у вигляді негативного ставлення до відповідної територіальної спільності. Цілеспрямований вплив передбачає використання технологій інформаційного впливу для трансляції вигідної відповідним силам інформації.

Коли питання іміджу переходить на регіональний рівень, то більш значним, прагматичним і чітким є економічний інтерес. Крім того, на іміджі регіону позначаються взаємини з центром та іншими регіонами, його інвестиційний потенціал, стан економіки, а також впливають гуманітарні, так звані «м'які» чинники. Сюди ж можна віднести історико-культурні традиції, національна і етно-конфесійна своєрідність, особливості інформаційної політики тощо. Виявлення факторів, найбільш значимих для виникнення довіри до регіону, що сприяють або перешкоджають його позитивному іміджу, набуває особливого значення. Відповідно з узагальненими структурними моделями, розробленими при дослідженні іміджу організацій, які являють собою схему структурування інформації за основними складовими (компонентам) реальних характеристик об'єкта іміджемейкінгу, можна скласти перелік основних іміджеутворюючих факторів регіону. Аналіз праць з іміджевої проблематики і публікацій періодичної преси, інших джерел дозволили визначити основні іміджеутворюючі фактори регіону [2, с. 61]:

- геополітичні та географічні особливості (центр – провінція);
- характер політичної ситуації: дотримання (недотримання) прав людини, демократичних свобод;
- відносини з центром: орієнтація на інтеграцію (дезінтеграцію);
- стан економіки, інвестиційні можливості регіону;
- міжнародні та міжрегіональні відносини регіону;
- ситуація в соціальній сфері; специфіка історико-культурних традицій; національне, етноконфесійна своєрідність регіону;
- іміджева політика як складова політики інформаційної;
- якість людського потенціалу (роль лідера регіону).

До іміджеутворюючих факторів регіону можна віднести також зовнішню атрибутику (герби, прапори, емблеми тощо), історію регіону та його традиції; якість функціонування розташованих на ньому суб'єктів господарювання; вартість продукції підприємств регіону; транспортні комунікації тощо.

Отже, імідж – думка про об'єкт (політика, партія, організація, регіон) у групи людей, що склалося на основі сформованого в їхній психіці образу цього об'єкта, який виник внаслідок прямого контакту з об'єктом або отриманої інформації про нього від інших людей. Імідж виконує функції соціально-групової ідентифікації, соціалізації або ресоціалізації, а також обміну інформацією. Носієм іміджу може виступати як індивідуальний суб'єкт (політик); так і колективний, (соціальна, група: партія, організація). Особливе місце займає територіальний носій іміджу: країна, регіон, місцеве співтовариство. Суб'єкти формування іміджу регіону реалізують найважливіші вихідні функції політичної системи, наприклад, нормотворчість, в процесі якого розробляються правила і закони, що регулюють поведінку об'єктів. Таким чином, імідж є науковою ідеєю, а формування іміджу – процесом інновацій, котрий набуває політико-економічного значення для певної території. Як наслідок, при формуванні іміджу не можна забувати, що, незважаючи на його штучну природу, він може існувати тільки у взаємозв'язку з реальним об'єктом. Надмірна віртуалізація може викликати негативні явища в процесах сприйняття всієї подальшої інформації про регіон

Таким чином, у сучасному розумінні імідж регіону – це не просто результат або наслідок багатьох чинників регіонального розвитку (політичного, економічного, соціально-культурного тощо), а й активний інструмент перетворень, підвищення статусу і престижу даної території, її інвестиційної привабливості. Політичний імідж регіону може бути інструментом вирішення широкого спектра соціально-політичних проблем, що забезпечує регіональну і державну інформаційну безпеку, розвиток регіональних спільнот, громадську консолідацію, державну інтеграцію.

Література:

1. Соловьёв А.И. Политология. Политическая теория. Политические технологии. Учебник для вузов. – М.: Аспект- Пресс, 2000. – 559 с.
2. Lynn L.E.Jr., Heinrich C.J, Hill C.J. Studying governance and public management: challenges and prospects, - Journal of Public Administration Research and Theory, 10 (2). – 2000. – 233 p.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сіра Е.О., ст. викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Кризові явища в аграрній економіці стали наслідком прорахунків стратегії і тактики аграрної реформи, дисбалансом взаємодії ринкових механізмів з державними регуляторами. Маючи могутній аграрно-ресурсний потенціал, Україна стає неконкурентоздатним гравцем на світових продовольчих ринках.

Досить складну ситуацію можна спостерігати ринку праці даного сектора, на що акцентує увагу багато вчених, зокрема: В. Апопій, О. Грішнова, Е. Лібанова, та ін. Проблематика ринку праці також перебуває в центрі уваги журналістів та неурядових організацій. Водночас проблеми ринку праці сьогодні найбільш актуальні саме для села, перед яким гостро стоїть необхідність збереження та примноження трудового потенціалу.

Майже усі дослідники оцінюють ринок праці на селі як незрілий та незбалансований. За весь період ринкових трансформацій державі не вдалося сформувати цілісної концепції політики на аграрному ринку праці, внаслідок чого сформувалися кількісні і якісні дисбаланси у структурі попиту і пропозиції трудових ресурсів. Через вплив загальних і специфічних факторів (демеханізації, деелектрифікації, деіндустріалізації аграрного виробництва, відносно низької мотивації праці), спостерігається плинність кадрів з галузі.

Щороку з мапи України зникає по кілька десятків сіл, швидкими темпами скорочується чисельність сільського населення, підвищується показник демографічного навантаження. За роки реформ Україна створила 71 село, а втратила – 475 [1]. Щодо чисельності сільського населення, то воно скоротилася на 15,5%.

Деякі спроби призупинити деградацію села в Україні було зроблено, але їх складно назвати успішними. Тому мігрувала найбільш перспективна частина сільського населення – молоді люди, що прагнули себе реалізувати.

Сьогодні кожен другий працівник села займається діяльністю, що не потребує спеціальної підготовки. Агросфера практично залишилася без спеціалістів. Із загальної кількості жителів села лише 59,5% – особи працездатного віку, у місті їх – 64,7% [2, с. 30]. Питома вага зайнятих, яких відносять до групи «найпростіших професій», становить 51,7% у загальній чисельності зайнятого сільського населення [3]. За експертними оцінками, тільки в 15% сільськогосподарських підприємств працюють керівники і фахівці, що відповідають сучасним вимогам. Чисельність молоді, зайнятої в аграрному секторі невпинно скорочується. У науковому вжитку тепер широко почав використовуватись термін «нова бідність», що

пов'язано із зростанням чисельності безробітної сільської молоді, яка потрапляє за межу бідності. Сьогодні в Україні за межею бідності перебуває 32,3% сільського населення, а це на 12,1 % більше, ніж серед міських жителів [4].

Стосовно безробітних на селі, то більшість із них складають особи з базовою вищою, професійно-технічною і повною середньою освітою. Щодо причин незайнятості, слід зазначити: вивільнення у зв'язку з реорганізацією, ліквідація виробництва, скорочення штатів та звільнення за власним бажанням через низький рівень заробітної плати. Останній чинник суттєво ускладнює можливість працевлаштування селян, які мають освіту та кваліфікацію. Цей же чинник обумовлює низький рівень ефективності пошуку роботи. Її знаходить лише 5% громадян з числа тих, хто пошуком займається, (а роботу шукає 93% сільського населення) [5].

Таким чином, незважаючи на те, що держава наголошує на пріоритетності агросфери для України і визначає низку питань, які має вирішувати державна політика зайнятості, зазначимо, що напрямки їх вирішення носять суто декларативний характер.

Встановлено, що сьогодні в Україні існує величезна кількість проблем на ринку трудових ресурсів аграрного сектора. Особливою є ситуація, що складається на українському молодіжному ринку праці, що характеризується напруженістю; збільшуються масштаби як зареєстрованого, так і прихованого безробіття. Вирішення зазначених проблем потребує активної участі держави в цьому процесі, яка володіє достатньо широким діапазоном методів та інструментів реалізації політики зайнятості, від поєднання яких і залежатиме розвиток аграрного ринку праці.

Література:

1. Яке майбутнє українського села? [Електронний ресурс] / Н.Поліщук. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/yake-maybutnie-v-ukrayinskogo-sela>.
2. Сільське господарство України: Статистичний збірник – 2012. – К., 2013. – 402 с.
3. Жураковська Л.А. Напрями підвищення ефективності використання трудового потенціалу на селі [Електронний ресурс] / Жураковська Л.А. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/tpud_potension-da22c.pdf.
4. Богоявленська Ю.В. Інноваційна компонента зайнятості молоді у сільському господарстві в процесі розбудови соціально-орієнтованої економіки [Електронний ресурс] / Ю. В. Богоявленська, А. С. Суходольська. – Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/visnik/2012_1_2/150.pdf.
5. Трудові ресурси села, зайнятість та ринок праці [Електронний ресурс]: за даними проекту «Аграрний сектор України. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-58/doc-8/>

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Сірко О.І., ст. викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Необхідність досягнення нейтралізації або попередження соціальних ризиків, що загрожують якості життя населення країни, потребує діагностики стану соціальної безпеки України на регіональному рівні та розробки заходів щодо її забезпечення. Успішне вирішення найважливіших соціально-економічних проблем України можливе лише за умов орієнтації на використання переваг кожного регіону і міжрегіональної кооперації, на гармонізацію інтересів регіональних соціумів.

Основною причиною глибокої кризи економіки України та її регіонів є відсутність надійної системи економічної безпеки, яка б захистила її від зовнішніх і внутрішніх деструктивних впливів та сприяла формуванню конкурентоспроможного господарства на ринкових засадах. Економічна безпека кожного регіону і їх сукупності покликана гарантувати безпеку держави в цілому. З метою створення адекватного сучасним реаліям механізму функціонування системи економічної безпеки в регіоні, визначено сутність цього поняття та найбільш впливові фактори, взаємозв'язок його окремих складових, а саме: система економічної безпеки регіону – це комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів з метою узгодження різноманітних інтересів, що забезпечує стійкість, адаптивність, самоорганізацію і розвиток регіональної економіки у взаємодії із зовнішнім середовищем її функціонування. Формування системи економічної безпеки регіону, забезпечення необхідного рівня наукової обґрунтованості оцінки загроз безпечному регіональному розвитку і їх наслідків, повинне базуватися на системі загальних (комплексності, системності, варіантності, прийняттого ризику) та специфічних положень, доповнених принципами оптимізації економічної безпеки, що забезпечує підвищення рівня життя і соціальний прогрес, тобто пріоритетності вирішення завдань і здійснення заходів, спрямованих на збереження здоров'я і життя людини, підтримку нормальних умов її існування та сумісності технічної й соціальної складових економічної безпеки за безумовного пріоритету останньої.

Аналіз і узагальнення пропонованих в економічній літературі класифікацій економічних явищ, дає змогу виокремити, зважаючи на різні ознаки, такі групи факторів економічної безпеки: об'єктивні і суб'єктивні; основні та другорядні; внутрішні й зовнішні; якісні та кількісні; базові і специфічні; екстенсивні й інтенсивні; матеріально-речові і соціально-економічні; фактори попиту та пропозиції. Дослідження зміни індикаторів стану

системи економічної безпеки регіону в процесі моніторингу, дозволяють виділити області (зони) і визначити стан конкретного регіону та етап життєвого циклу, на якому він нині перебуває: — передкризова область: зона зміни показника в бік граничного значення, в якій накопичуються фактори, що сприяють зниженню стійкості і наближенню кризи, формують загрози в економіці регіону; — критична область (зона кризи), в якій значення показника перевищують граничні і свідчать про зростання економічних загроз у регіоні; — посткризова область: відбуваються зміни показника і доведення його щонайменше до граничного значення за рахунок комплексу антикризових заходів, які сприяють нейтралізації чи зниженню загроз в економіці регіону. Це означає, що в розпорядженні влади постійно повинен перебувати інструментарій для виявлення й аналізу потенційних і реальних загроз економічної безпеки, що сприяє знаходженню компромісу у вирішенні суперечливих інтересів і тенденцій розвитку суспільства.

Формування регіональної системи економічної безпеки передбачає врахування специфічних ознак економічного розвитку регіону. Одним із показників, який дає змогу виявити рівень соціальної безпеки в регіонах України, є середня заробітна плата. Діагностика основних параметрів соціально-економічного розвитку регіонів дає змогу здійснити їх порівняння за рівнем економічної безпеки та об'єднати в такі групи: — регіони з відносно високим і вищим за середній рівнями економічної безпеки, яку формують ресурсно-добувні та експортно-орієнтовані регіони (Дніпропетровський, Донецький, Запорізький, Полтавський та м. Київ); — регіони із середнім рівнем економічної безпеки (Київський, Луганський, Харківський); — регіони з нижчим від середнього рівнем економічної безпеки (Львівський, Миколаївський, Сумський та м. Севастополь); — регіони з низьким рівнем економічної безпеки (АР Крим, Вінницький, Волинський, Івано-Франківський, Кіровоградський, Рівненський, Хмельницький, Черкаський, Чернігівський); — регіони з дуже низьким рівнем економічної безпеки (Житомирський, Закарпатський, Тернопільський, Херсонський, Чернівецький). Аналіз соціально-економічної ситуації в Україні показує, що причини загроз її безпеки мають виражений регіональний характер. Вони диференційовані за глибиною кризи, рівнем безробіття, заборгованості із заробітної плати, соціальних виплат тощо. Вирішенню багатьох проблем перешкоджають недосконалі і неефективні податкова й бюджетна системи, велика кількість необґрунтованих митних та інших пільг. Ситуація ускладнюється зростаючою диспропорцією економічного розвитку регіонів і рівня життя їх населення. Подальший соціально-економічний розвиток країни безпосередньо залежить від його ефективної регіональної політики, яка повинна враховувати національно-культурні,

соціально-демографічні, природно-кліматичні, господарські відмінності та історичні особливості розвитку регіонів України.

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Славич О.О., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Туризм як сукупність галузей виступає інтегральною, системоутворюючою формою впливу на розвиток інших галузей регіональної економіки. Це проявляється в тому, що туризм використовує при виконанні своїх функцій основні фонди суміжних галузей регіональної економіки, що дає можливість покращувати якісні та кількісні показники в діяльності безпосередньо туристських підприємств, а також сприяє більш ефективному використанню основних фондів суміжних галузей, підвищує ефективність господарювання в них без додаткових інвестицій.

Індустрії туризму вченими надається вагома роль в економіці регіонів, для яких характерні процеси деіндустріалізації та зміщення акценту з матеріально-виробничих функцій регіону на споживання продуктів та послуг. Вченими виділяється, що багато регіонів України сьогодні прагнуть в рамках стратегічного управління вибрати інноваційний сценарій розвитку, припускаючи, що в найближчі 10 років будуть сформовані нові територіальні центри зростання, що знизить масштаби регіонального нерівності [1, с. 86]. Туризм може стати однією з таких точок зростання. Визначення факторів впливу соціально-економічного середовища регіону на туристичний потенціал – ключове питання, насамперед для тих регіонів, де туризм не був історично однією з найважливіших галузей регіонального господарства.

Сучасна ситуація характеризується спробою багатьох регіонів диверсифікувати напрямки розвитку економіки, однією з таких можливостей стає туризм. Для цього створено ряд передумов, насамперед, нормативно-правового характеру. Перш за все, слід відзначити тенденцію децентралізації, для якої характерно надання все більшого обсягу повноважень регіональними органам державного управління та органам місцевого самоврядування. Регіональні органи державного управління та органи місцевого самоврядування наділені необхідними компетенціями з розвитку туризму. Прийнято низку нормативних актів щодо формування програм і стратегій розвитку туризму. У зв'язку з цим, при прийнятті управлінських рішень з питання розвитку туризму в регіонах стає вкрай важливо визначити, які чинники будуть стимулювати або стримувати розвиток туризму на території регіону, який їх вплив і процеси вплив.

Традиційне угруповання факторів, що впливають на сталий розвиток туризму в регіоні (в основному на турпотік), передбачає виокремлення [2, с. 25]:

- зовнішніх (екзогенних) факторів, до яких відносять природно-кліматичні, географічні, екологічні, культурно-історичні, економічні і фінансові, демографічні, політико-правові, техніко-технологічні (включаючи й адаптацію до НТП), світові (глобалізація) фактори, територіальне середовище;
- внутрішніх (ендогенних) факторів, тобто матеріально-технологічних, (розвиток засобів розміщення, транспорту, підприємств харчування, побутового обслуговування, рекреаційної сфери, роздрібною торгівлі), інформованість споживачів і зміна переваг, координація діяльності у сфері туризму та процеси інтеграції, кадрове забезпечення, розвиток ЗМІ, розвиток приватного туристського бізнесу.

Варто також зазначити такі фактори, як:

- доступність туристично-рекреаційних ресурсів, регіональна інфраструктура, транспортна та цінова доступність, інформаційна активність;
- управління розвитком туризму на регіональному рівні, розробка регіональних програм і стратегій;
- підтримка підприємницької активності на основі податкових, реєстраційних, інфраструктурних та інших видів пільг, залучення інвесторів до реалізації вигідних для них проектів, зменшення формальностей і фінансових обмежень для залучення інвестицій;
- структура інвестиційних проектів, реалізація проектів з будівництва платних автомобільних доріг, розвитку телекомунікаційних мереж тощо;
- ступінь впливу проведеної маркетингової та PR-політики в туристичному регіоні, правильно сформований образ регіону, наявність туристського бренду;
- цінова стратегія туристського регіону, обґрунтована унікальністю туристично-рекреаційних ресурсів, престижністю регіону;
- комфортність засобів розміщення, якість послуг, що надаються, рівень безпеки життя і майна туристів, наявність широкого спектра сучасних додаткових послуг (банківські, сервісні послуги, послуги зв'язку тощо);
- ступінь диверсифікації та наповненості туристського продукту.

До передумов розвитку туризму в регіоні також відносять наявність туристично-рекреаційних ресурсів, різних форм власності та видів господарювання, необмеженого числа суб'єктів туристської діяльності та свободи вибору, доступу всіх туристських організацій до наявних ресурсів, державної політики. Тим самим йдеться про наявність туристських ресурсів, ринку туристичних послуг і туристичної індустрії.

Таким чином, туристична галузь, займаючи важливе місце в суспільстві, виконує найважливіші соціальні функції: відновлення психофізіологічних ресурсів суспільства; сприяння підвищенню працездатності людини і раціонального використання вільного часу; забезпечення зайнятості населення та зростання його доходів; спрямованість на підтримку і відновлення рекреаційних можливостей регіонів, сприяє припливу валюти в країну, створенню нових робочих місць, покращення стану інфраструктури тощо, що дозволяє вважати регіональний туризм частиною економіки єдиного господарського комплексу регіону.

Література:

1. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів: навчальний посібник – Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 384 с.
2. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

УКРАЇНСЬКЕ ЧУМАЦТВО ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Смирнов І.Г., д.геогр.н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Чумаки в Україні – це не просто фах, а цілий пласт історії та географії логістики в нашій країні. Чумацький торговельно-перевізний промисел на території України виник у 2-й половині XVI ст. Люди потребували солі і чумаки взялися забезпечити цю потребу, незважаючи на усі небезпеки та труднощі подібного «бізнесу». Протягом трьох сторічч чумаки постачали в Україну сіль та рибу, а також інші дрібнороздрібні товари – зерно, картоплю, овочі, заморські фрукти тощо. Ця діяльність чумаків продовжувалась аж до появи залізниць, тобто до половини XIX ст. У ті далекі часи сіль привозили з чорноморського узбережжя, з Криму чи Галичини. Це був дуже обширний промисел, адже крім значної за обсягом торгівлі з турками, поляками, сербами, кримськими татарами чумаки вели торгівлю і всередині Запорізької Січі, предметом якої були епанчі, сідла, стремена, шаблі тощо. Термін «чумак» у письмових джерелах вперше з'явився у 1637 р. Походження самого слова має декілька версій. Кримські татари називали таких людей чумаками, тобто перевізниками. Це є перша версія походження терміну. Другу пов'язують з словом «чума», оскільки, оберігаючи себе від хвороби, торговці намащували свій одяг дегтем, тому цей одяг переважно був чорного кольору. Нарешті, третя версія пов'язана з словом «чум» - так називався ковш для

пиття води під час переїздів. Діяльність чумаків була важливим елементом господарського життя Запоріжжя та усїєї України, зародком національного українського купецтва та підприємництва. Традиційно у похід за сіллю вирушали мешканці декількох сіл, основний склад яких становили люди, що вже мали досвід подібних поїздок. Ці фахівці своєї справи визначали кількість учасників, необхідне число возів та волів, як основної тяглової сили. Вони ж окреслювали, що і скільки треба брати з собою у дорогу – які продукти, товари. Кожна «валка» (такою була назва чумацької експедиції) мала виборного отамана з досвідчених чумаків. Він визначав шлях «валки», призначав денних та нічних сторожів худоби, встановлював час руху та відпочинку, врегульовував розлади та суперечки. Окрім отамана кожна валка обов'язково мала у «штаті» кухаря-кашеваря. Особлива увага в чумацькій справі приділялася транспорту, який у чумаків включав вози та рушійну силу – волів. Чумацький віз називався «мажа» та виготовлювався з дерева з мінімальним застосуванням металу. Готовий віз можна було купити, а можна було зробити на замовлення. Але особливою честю для чумака вважалося виготовити свій віз самому. Робили вони це використовуючи деревину ясеня, дубу, грабу та сосни – для кожної деталі застосовувалася окрема порода дерева. Вози могли бути трьох різних розмірів. У найбільший завантажували 1920 кг вантажу, у найменший – 960 кг. Особливою, а можливо найпершою турботою чумака були воли, адже від них залежав успіх «валки». Купляли волів в кінці зими, щоб ранньою весною вже можна було вирушати в дорогу. Чумаки особливо цінували кременезних, могутніх волів, адже з їх допомогою не тільки перевозили тони товарів, але й орали. Доглядали чумаки за волами, як за малими дітьми, – і мили, і соломою терли, щоб шерсть була кучерява. Роги бикам для блиску чистили склом, а ті з чумаків, хто міг собі дозволити, навіть золотили їх. Зазвичай, один віл служив біля п'яти років, а потім його міняли на молодого. Свій перший щорічний виїзд чумацькі артелі здійснювали після Миколина дня (9 травня), коли на полях з'являлася перша трава. До їхнього прибуття сіль уже заготовлювали на кримських солених озерах так звані ломщики. Навантаживши фури сіллю, чумаки вирушали у зворотній шлях. У перший день перехід тривав до початку спеки, тоді візники розпрягали волів, кормили їх та надавали їм відпочинок. Як тільки спека спадала, чумаки їхали далі до темноти. Ставши на нічліг, чумаки розпалювали велике вогнище та готували куліш. У дорогу вони брали з собою обмежений набір продуктів: сухарі, пшоно, сало, бочку для води та баклагу з горілкою. На додаток до цього обов'язково брали півня, щоб щоранку будив чумаків-мандрівників. У цих обозах брали участь в основному мешканці Єлізаветграду (нині Кіровоград), оскільки саме там знаходився центр українського чумацтва. Чумаки були прикладом взаємовиручки та товариських відносин. Приміром, як що у когось з них хворів та помирав віл, то на артільні кошти купувався інший. Загалом вивезти сіль було можливе

протягом 130-150 днів у році – з травня до жовтня. За ці кількомісячні подорожі чумаки набували доброго фізичного гарту, здатності витримувати будь-які труднощі. Недарма саме з середовища чумаків вийшли значні українські підприємці, такі як Терещенки, Харитоненки, Ханенки. Це були найкращі представники нації, що залишили великий слід в історії України, в розвитку та географії її господарства, в архітектурі та культурі Києва та інших міст та містечок України, а нині їхня спадщина може слугувати потужним ресурсом для розвитку різноманітних видів туризму (пізнавального, музейного, історико-патріотичного), музейної справи, екскурсознавства тощо. У цьому контексті цікавим для туристів і корисним для України, за нашою думкою, на додаток до експозиції про чумацтво у відділі «Україна XIV - початку XX ст. Національного музею історії України в м. Києві, було б створення Музею чумацтва у Кіровограді. А на цій основі можна запропонувати пейзажну дорогу – авторалі «Чумацько-винний шлях» від Кіровограда до Херсону та Миколаєва з відвіданням туристами місцевих виноградників та «винокурень», з відповідною анімацією, дегустацією тощо.

КАНАДСЬКА СИСТЕМА АГРОЛОГІСТИКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Смирнов І.Г., д.геогр.н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Канадська система агрологістики (управління поставками в агропромисловому комплексі) була запроваджена в господарську систему Канади ще на початку 1970-х рр. та з постійно діючими змінами вона успішно функціонує й нині. Система управління поставками має низку позитивних особливостей, які можуть бути адаптовані до українських умов та використані для розробки ефективної економічної політики в галузях агропромислового комплексу. До позитивних рис цієї системи можна віднести підвищення заможності споживачів та виробників, збільшення прямих доходів виробників та працівників аграрного сектору, можливість розвитку системи обміну квотами на внутрішньому ринку, захист від іноземних виробників тощо. Також ця система адаптована до сучасних вимог СОТ. Канадська система агрологістики (управління поставками в агропромисловому комплексі) на сьогодні діє у двох підгалузях АПК Канади, а саме – у промисловому птахівництві (виробництві домашньої птиці) та молочному скотарстві та виробництві молочної продукції. Ці два напрямки є одними з ключових у агропромисловому комплексі Канади та займають 20 % від обсягу продажу аграрної продукції у цій країні. Істотно, що управління цими підгалузями здійснюється за допомогою агенцій зі збуту, які створені в кожній провінції Канади. Повноваження агенцій поширюються на визначення рівня імпортних квот,

управління поставками на місцевому рівні та встановлення місцевих цін на вироблену продукцію. Для реалізації цих повноважень агенції використовують два види квот. Перший – це фермерська квота, яка визначає, який обсяг продукції виробник може виробити, та вимірюється в одиницях продукції, що можуть бути продані кожного року. Такі квоти, виражені в кількісних показниках, є об'єктом торгу та обміну, отже, кожний фермер має можливість збільшити чи зменшити обсяги свого виробництва. Особливістю фермерських квот є те, що вони зазвичай мають необмежений термін дії за умови виконання фермером певних умов. Крім цього, квоти є власністю та управляються агенціями зі збуту провінцій. Другий вид – це імпорتنі квоти, які забезпечують обмеження імпорту кінцевої продукції АПК. Вони були запроваджені на початку 1970-х рр. Нині згідно вимог СОТ вони називаються квотною тарифною ставкою або тарифною квотою (англ. Tariff Rate Quota, TRQ). Так як і фермерські квоти, тарифні квоти визначають певну кількість дозволеного імпорту, але відрізняються від перших тим, що надаються щорічно і немає гарантії їх отримання в наступному році. Тарифні квоти визначає Міністерство закордонних справ та торгівлі Канади відповідно до торгівельних зобов'язань держави. Для фермерських квот спостерігається загальне правило, яке полягає у поділі юрисдикції між федеральним урядом та урядами провінції та спільне прийняття рішень у законодавчих та операційних процедурах. У випадку підгалузі промислового птахівництва присутність федерального уряду здійснюється через Національну сільськогосподарську раду, чий внесок полягає у допомозі групам виробників у створенні агенцій з продажу, включаючи управління міжпровінційними та експортними операціями, та їхню взаємодію зі збутовими агенціями. Федеральний уряд сприяв розробці системи управління поставками в галузях АПК Канади, підготувавши законодавчу схему та дозволивши «впорядковані ринкові схеми». Прикладами національних агенцій у підгалузі промислового птахівництва Канади є «Канадська маркетингова агенція з птахівництва» (СЕМА) та «Канадська агенція з виробництва яєць» (СЕМА). Федеральний уряд Канади також відіграє важливу роль у діяльності молочної індустрії, зокрема, через Канадську молочну комісію (CDC), яка є федеральним органом управління. Ця комісія рекомендує обсяги виробництва молока, визначає цінову політику щодо молочної продукції у межах всієї держави, контролює міжпровінційні угоди про спільні доходи від продажу, оперує складськими програмами та координує виконання «Національного молочного плану». Більшість наведених функцій безпосередньо чи опосередковано впливають на рішення з фермерських квот. Федеральний уряд разом з провінціями бере участь в діяльності Комітету з поставок молока (CMSMC), який приймає важливі для молочної підгалузі рішення, наприклад, який обсяг молока має бути вироблений, як воно має бути розподілено між провінціями тощо. У свою чергу, уряди провінцій беруть

участь в управлінні поставками та у вирішенні питань із квотами через провінційні агенції зі збуту. Останні задіяні у прийнятті рішень про політику розвитку підгалузі разом із федеральними структурами у Комітеті з поставок молока (CMSMC), але більше вони займаються виконанням і контролем політики, розробленої на федеральному рівні. Роль різних регіональних рівнів управління може бути представлена на прикладі алгоритму вирішення питання про розробку квот на рівні молочної ферми. Цей процес починається з встановлення цін на молоко на рівні ферми та переробника, які визначаються рішенням федерального органу управління, обов'язковим для обох. Потім, знаючи ціни на молоко, оцінюється обсяг його споживання, тобто визначається загальна потреба в молоці (це робить Канадська молочна комісія). На цій підставі федерально-провінційний комітет CMSMC приймає кінцеве рішення про загальні необхідні поставки та визначає частку кожної провінції у квотах.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Сокол І.І., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вдосконалення ринкових відносин в сучасній Україні відбувається в умовах активізації конкуренції між регіонами держави за інноваційні, фінансові, людські, інформаційні, технологічні та інші види ресурсів, які забезпечують соціально-економічний розвиток відповідних територій. Переваги у конкурентному середовищі отримує той регіон, який сформував стратегічний потенціал і забезпечив його ефективніше використання у порівнянні з іншими регіонами. Разом з традиційними напрямками регіонального розвитку дедалі більшого значення набувають механізми стратегічного управління соціально-економічним розвитком, що супроводжується впровадженням адекватних сучасним викликам форм і методів управління, що спрямовані на активізацію стратегічного потенціалу регіону.

Стратегічний потенціал головним чином базується на впровадженні сучасних інновацій при динамічному, збалансованому та раціональному використанні регіональних ресурсів та можливостей. Саме стратегічний потенціал, його формування та ефективне використання залежать від складності та високої турбулентності процесів, які відбуваються всередині регіональної соціально-економічної системи та в її зовнішньому оточенні. Класичні методи управління регіоном та його потенціалом не забезпечують у сучасних умовах сталого соціально-економічного розвитку, гальмують створення конкурентних переваг, досягнення

високого рівня життя населення, не гарантують привабливості регіону для інвестицій, бізнесу, туризму, рекреації, тощо. Тож питання формування і використання конкурентоспроможності регіону як невід'ємної складової стратегічного потенціалу соціально-економічного розвитку регіону є особливо актуальними і потребують постійного всебічного дослідження та вдосконалення.

Соціально-економічний розвиток регіону спрямовано на забезпечення його привабливості та довготривалої конкурентоспроможності. Поняття конкурентоспроможності регіону знаходиться у центрі постійної дискусії, ретельне дослідження якої дозволило виділити чотири підходи до визначення регіональної конкурентоспроможності: факторний, ресурсний, процесний та виробничий.

Головною складовою факторного підходу до визначення регіональної конкурентоспроможності виступають фактори її формування, до яких відносяться кластери, інновації, та фактори державного характеру. Слід зазначити, що роль держави є надзвичайно важливою, оскільки вона формує конкурентні переваги шляхом спрямованої політики підтримки, наприклад, певних галузей, які розташовані в даному регіоні. Важливого значення набуває також вплив економіко-географічного положення, яке дає доступ до локальних ресурсів або формує можливість ефективної роботи транспортних коридорів.

При ресурсному напрямку сутність конкурентоспроможності проявляється в наявності тих чи інших джерел та ресурсів, які необхідні для забезпечення життєздатності регіону та його розвитку. Основою даного підходу є класична концепція конкурентоспроможності країни М. Портера, яка базується на теорії, згідно якої конкурентоспроможність регіону – це продуктивність використання регіональних ресурсів, в першу чергу праці та капіталу [1].

Процесний підхід до визначення конкурентоспроможності передбачає не тільки наявність ресурсів, але і їх якісне використання в процесі управління соціально-економічним розвитком. Іншими словами, конкурентоздатність передбачає наявність вже сформованих певних конкретних якостей регіону та суб'єктів, які діють на території регіону.

Виробничий підхід розкриває свою сутність через здатність регіону в умовах вільної конкуренції виробляти товари чи послуги, які задовольняють вимоги ринку, реалізація яких збільшує виробничу ефективність регіону, а отже і країни та її громадян. Однак в цьому аспекті конкурентоспроможність доцільно розглядати через призму досягнення наступних визначальних цілей:

- необхідності досягнення високого рівня життя населення (наприклад, через досягнення конкурентоспроможності на ринку праці);
- ефективність функціонування господарського механізму регіону (шляхом досягнення конкурентоздатності на ринку товарів та послуг);

-інвестиційна привабливість регіону (за рахунок конкурентоздатності на ринку капіталу).

Загалом, критичний аналіз існуючих концепцій дозволяє зробити висновок, що за змістовим наповненням конкурентоспроможність може бути представлена як система, до складу якої входять конкурентні переваги, фактори, які обумовлюють конкурентні переваги та механізми, що дозволяють конкурентним перевагам бути найбільш ефективними та життєздатними в сучасних умовах. Подальший соціально-економічний розвиток регіону залежить від його потенційних можливостей, які трансформуються у конкурентні переваги в процесі стратегічного управління.

Література:

1. Портер М. Конкурентные преимущества стран [Електронный ресурс] / М. Портер. – Режим доступу: http://www.seinstitute.ru/Files/Veh6-35_Porter.pdf.

МЕТОДИ ФОРСАЙТУ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Теличко Т.В., здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Складність економічних процесів обумовлює необхідність появи та застосування нових підходів до управління та його аналітичної підсистеми. Провідні країни світу останнім часом активно та повноцінно застосовують методіку Форсайту. Форсайт являє собою систему методів аналітичного дослідження стратегічних напрямів поведінки інноваційно-технологічних та соціально-економічних процесів, що дозволяє відстежити можливості технологічних проривів, які можуть перевести економічну систему на кардинально новий рівень розвитку.

Методика Форсайту передбачає виявлення не лише можливих критичних технологій, а й робить акценти на тих діях, які відбуваються або повинні відбутися в сучасний період, але від них залежить кут лінії тренду інноваційного розвитку в майбутньому.

Термін Форсайт походить від англійського “forsight”, якій, вважається, в даному сенсі був введений Гербертом Уелсом у 1930 році, коли фантаст запропонував ввести професію «професор передбачення», якій буде аналізувати та знаходити практичне застосування технологічним відкриттям.

Принципи Форсайту сформульовані науковцями наступним чином [1]:

1. Розвиток управлінської ситуації залежить від тих рішень та дій, які ми робимо, керуючи організацією. Майбутнє визначається не лише передбаченням та планами, а й конкретними акціями, що виконуються сьогодні.

2. Майбутнє варіативно, тобто можливо багато альтернативних варіантів розвитку об'єкта прогнозування (майбутнього). Передбачається, що для об'єкта прогнозування майбутнє не визначається однозначно минулим. На майбутнє здатні впливати рішення, спрямовані на досягнення поставлених цілей. Відповідно крім рішень майбутній стан залежить від тих, хто рішення втілює в життя.

3. Дії особи, яка приймає рішення, що не визначені. Є зони, по відношенню до яких розробка прогнозів доцільна, оскільки дозволяє оцінити очікувані події. Але є сфери, в межах яких поведінка об'єкта не може бути передбачена.

4. Абсолютно точні прогнози малоімовірні. Розробка форсайт-проектів допомагає більш точно уявити можливий розвиток події для об'єкта прогнозування, щоб приймати більш ефективні стратегічні або особливо важливі рішення. Вони дозволяють підготуватися до майбутнього.

Добавимо п'ятий принцип, якій полягає в тому, що форсайт буде успішним за умови єдності стратегічного бачення розвитку подій між аналітиками та практиками. Якщо перспективи поведінки об'єкта, що визначені експертами, будуть підвергнуті критиці управлінцями, це призведе до стратегічного фіаско.

Відмінність методів Форсайту від прогнозування полягає в наступному:

По-перше, Форсайт застосовується у сферах, де перехрещується наука, інновації, інституціональний розвиток і т.д., тобто таких напрямках, які визначають майбутній рух економіки та суспільства.

По-друге, методи Форсайту застосовуються при дослідженні неструктурованих стратегічних проблем, вирішення яких має широкий спектр варіантів та велику імовірність ризику.

По-третє, методи Форсайту передбачають залучення великого кола експертів у різноманітних галузях знань. Це в свою чергу вимагає зваженості їх взаємодії, високий рівень компетентності та наявність стратегічного мислення.

Четверта риса, що відрізняє Форсайт від планування та довгострокового прогнозування – обов'язкова практична спрямованість. Проекти, що створені на основі методики Форсайту, обов'язково передбачають практичні дії з їх реалізації.

Сукупність методів Форсайту базується на принципах, які формують відомий ромб, що утворюється за рахунок наступних імперативів: креативність; експертиза, взаємодія, докази.

При Форсайт-дослідженнях застосовуються комбінації різних методів. Найбільш поширеними можливо назвати такі методи, як експертні панелі, Дельфі, SWOT-аналіз, мозковий штурм, бенч-маркинг, сценарний, дорожні карти, дерева цілій та ін.

Різні країни вже виробили індивідуальність у застосуванні методів Форсайту. Наприклад, у Японії в основу програм Форсайта покладено метод Дельфі, за допомогою якого кожні п'ять років розробляється технологічний прогноз на найближчі 30 років. У Великобританії та Німеччині використовується широкий спектр методів, що застосовуються в різних комбінаціях; в США та Франції накопичений значний досвід розробки переліків критичних технологій. [2]

Література:

1. Основные принципы Форсайта. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://mobile.studme.org/1834071918629/menedzhment/osnovnye_printsipy_forsayta
2. Соколов А.В. Форсайт: взгляд в будущее. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hse.ru/data/380/621/1234/Whatforesight.pdf>

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Тодоров І.Я., д.і.н., професор

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Російська Федерація в порушення фундаментальних принципів міжнародного права, двосторонніх угод, засад добросусідства і партнерства окупувала частину української території (Автономна Республіка Крим, м.Севастополь, окремі райони Донецької та Луганської областей) і підриває політичну, економічну і соціальну стабільність у країні. Це призводить до численних людських жертв, масштабних порушень прав і свобод людини; завдає величезних матеріальних збитків громадянам України, суб'єктам господарювання, суспільству в цілому.

Російська агресія проти України критично загрожує її економічній безпеці, ускладнює відновлення економічного зростання та довіру іноземних інвесторів.

Критична залежність національної економіки від поставок енергоресурсів із РФ в умовах поточного конфлікту поставила під загрозу безпеку кожного громадянина. Відновлення економічного зростання та довіри іноземних інвесторів можливе лише за умов впровадження економічних реформ, зниження рівня корумпованості в державі та припинення воєнних дій в Україні. Усупереч надзвичайно несприятливих умовам – вкрай обмеженим ресурсним можливостям (кадровим, фінансовим, організаційним), неготовності системи забезпечення національної безпеки до адекватного реагування на принципово нові виклики, які постали перед Україною, низькій ефективності діяльності багатьох чинників

сектору безпеки і оборони, глибокій інфільтрації у відповідні структури російської агентури, прихованому і відвертому саботажу з боку корупціонерів, деструктивному впливу російської пропаганди, головної мети було досягнуто – Україна зберегла свою незалежність. На більшій частині території країни вдається підтримувати правопорядок, політичну, економічну і соціальну стабільність.

Руйнування виробничого потенціалу країни, що призводить до порушення кооперації підприємств, пов'язаних єдиним виробничим або технологічним циклом, втрати міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків, появи нових соціальних ризиків і в цілому – до формування передумов для подальшого поглиблення макроекономічних дисбалансів у країні. Скорочення обсягів транзитних, пасажиро- й вантажопотоків, що не дозволяє забезпечити потреби економіки та населення в перевезеннях, суттєво ускладнюючи сполучення східних регіонів із Центральною та Західною Україною та посилюючи негативні наслідки для організації виробництва, зовнішньої та внутрішньої торгівлі, забезпечення продовольством регіонів тощо. Звуження експортного потенціалу України внаслідок введення низки обмежень на ринках країн Митного союзу, а також руйнування виробничої бази експортоорієнтованих галузей. Неможливість проведення польових робіт зі збору сільськогосподарських культур та підготовки полів під урожай наступного року в зоні ведення бойових дій, внаслідок чого слід очікувати скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва в цих регіонах, що вплине на загальний випуск продукції аграрного сектору та стан продовольчої безпеки держави.

Часткова руйнація цілісного єдиного взаємопов'язаного паливно-енергетичного комплексу України, зменшення його внутрішньої ресурсно-сировинної бази, що загострює питання забезпечення сталої роботи енергетичного сектору держави. Недостатня диверсифікація джерел постачання енергоносіїв, насамперед нафти, природного газу та ядерного палива, що формує залежність від поставок імпортного палива, переважно з РФ, та є інструментом політичного тиску на Україну.

Посилення дисбалансів у бюджетній сфері внаслідок зниження доходів за основними дохідними статтями держбюджету, що зумовлено зниженням ВВП і тимчасовою втратою контролю над частиною території країни, та різкого зростання витрат бюджету, детермінованого необхідністю збільшення фінансування оборони країни та девальвацією національної валюти. Дестабілізація національної грошової одиниці у формі обвальної девальвації, з умовлена посиленням кризових макроекономічних тенденцій і зовнішніх дисбалансів, украй обмеженими можливостями НБУ підтримати пропозицію на валютному ринку економічними методами на тлі формування значного дефіциту валютних надходжень та панічних настроїв населення.

Значне зростання державного та гарантованого державою боргу, що посилює ризики виникнення дефолту внаслідок неспроможності його обслуговування в майбутньому.

Катастрофічне погіршення інвестиційного клімату, що обумовлює низьку інвестиційну привабливість економіки країни, неспроможність залучати інвестиції для модернізації економіки, розвитку інноваційних і технологічно складних виробництв, спричиняє значний вплив іноземних інвестицій у кризові періоди.

СУЧАСНІ МОТИВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Удод Г. С., студентка

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Покращення економічного стану в як у виробничій, так і у невиробничій сферах неодмінно потребує ефективного й раціонального формування та використання людський ресурсів підприємств. Для ефективного функціонування окремого підприємства й економіки країни в цілому, необхідно значну увагу приділяти саме людському фактору, використанню методів стимулювання та виявленню найбільш дієвих форм мотивації праці для підвищення зацікавленості працівників у роботі підприємства [1, с.15-17]. З цією метою доцільно використати досвід розвинених як вітчизняних, так і зарубіжних господарств.

У Франції рівень оплати праці визначається методом оцінки заслуг. Так звана система PFP – «Pay For Performance» (плата за виконання). Під PFP розуміється використання будь-яких способів оплати праці, при яких винагорода, що одержується працівником, залежить від індивідуальних і групових відмінностей у виконанні діяльності. [2, с. 63].

У Японії методи мотивації праці підрозділяються на три групи: організаційно-правові, економічні і соціально-психологічні. До першої відносять вдосконалення форм і методів організації праці і виробництва, до другої – різні форми оплати праці і соціально-побутових потреб працівників. До третьої групи методів відносяться соціально-психологічні, спрямовані на задоволення вищих рівнів потреб (самоповага, визнання досягнень, наявність творчої складової в праці).

У США одним з основних способів мотивації є матеріальна винагорода. Оплата праці в американських компаніях визначається не результатами праці, а кількістю відпрацьованого часу. Також американські підприємства широко використовують такий новий метод підвищення ефективності використання персоналу як – раціонально організований відпочинок працівників. Ефективність цього методу підтверджується на практиці: дослідження показують, що план роботи поставлений на день можна виконати за 5 годин в

разі раціональної побудови відпочинку працівника. Тобто такі види стратегічного відновлення як – зарядка на роботі, короткий денний сон, більше часу за межами офісу, частіші відпустки (не обов'язково довші) підвищують продуктивність і ефективність роботи. Сьогодні, багато світових підприємств-лідерів використовують цю методику. Так, зокрема, «Google», «Coca-Cola» приділяють значну увагу відновленню сил своїх працівників. На їх локаціях функціонують кімнати «відновлення», де працівники можуть спати, медитувати, займатись, просто розслабитись і навіть працювати [3, с.38].

Як важливий фактор підвищення ефективності реалізації потенціалу працівників є метод забезпечення зайнятості в умовах постійного безробіття. У багатьох компаніях («Дженерал Моторс», «Форд», «Уіт Лабораторія», «Белл Лабораторія», «Лінкольн електрик», «Ксерокс» і ін.) прийняті програми повної зайнятості. Маневруючи в умовах ринкової кон'юнктури, вони використовують скорочений робочий тиждень, переміщення робітників всередині компанії, залучення тимчасових робітників, суворий облік найму робочої сили.

Багато фірм і корпорацій (наприклад, «ІБМ», «Макдональдс») випускають велику кількість товарних значків, спеціальних значків, рисунків, альбомів, емблем, медалей, якими нагороджують працівників, що відзначилися. Американці вважають, що жоден випадок якісно виконаної роботи не може бути пропущеним в процесі морального заохочення працівника. Можливо тому всі працівники, які здійснюють діяльність у корпорації «Дисплей Корпорейшин», мають нагрудні значки зі свої іменем, а деколи – з характеристикою певних параметрів.

Для того, щоб утримати на робочому місці висококваліфіковані кадри, які сприяють зростанню престижу фірми, багато організацій у США здійснюють проектування рівнозначних моделей службового зростання: для керівника і для рядових робітників, їм пропонують спеціальні «плани розвитку кар'єри», які передбачають напрямки фахового і посадового зростання робітника на ряд років [4, с.87].

В Україні, на жаль, мотиваційна політика передбачає в основному заходи стимулювання працівників шляхом маніпулювання рівнем оплати праці: підприємства то збільшують, то зменшують платню працівників залежно від стану ринку. Тільки великі підприємства висококваліфікованому персоналу, крім високої заробітної плати, пропонують соціальні та компенсаційні пакети, які покривають частину витрат, пов'язаних з життєдіяльністю працівника (медична страховка, оплата відпочинку, пенсійне накопичувальне страхування, мобільні послуги, службовий автомобіль, забезпечення житлом, харчування, одяг тощо).

Як бачимо, використання прогресивних зарубіжних мотиваційних моделей передбачає не просто наявність фінансової стабільності у функціонуванні підприємства, а й високий

рівень моральної свідомості, соціальну відповідальність бізнесу. В сучасних умовах України, подібні підходи в більшості своїй не є прийнятними для масового використання. При розробці моделей мотивації необхідно враховувати ціннісні орієнтації працівників, серед яких в Україні наразі виділяють колективізм (а не індивідуалізм), орієнтація на сьогодні (а не на майбутнє), орієнтація на уникнення невдачі (а не на успіх).

Література:

1. Менеджмент персоналу : [навч. посіб.] / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
2. Юкіш В.В. Застосування матеріальних і нематеріальних методів мотивації лідерства на різних рівнях управління / В.В. Юкіш // Інноваційна економіка. – 2009. – № 8. – С.62-66.
3. Тужилкіна О.В. Підвищення вагомості нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / В. О. Тужилкіна // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С.37-41.
4. Ковбасюк Ю. Забезпечення продуктивної зайнятості та підвищення ефективності функціонування трудового потенціалу – один із пріоритетів державної політики/ Ю.Ковбасюк // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2007. – №2. – С.83-90.

ТУРИ «ВИХІДНОГО ДНЯ»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Чабак Л.А., канд.філософ.н., учений секретар

Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій

Незважаючи на військові дії на Сході, зростання цін, інфляцію та інші економічні труднощі, українці продовжують подорожувати. Водночас, в нинішній ситуації дещо змінюються тенденції та напрямки туристичних маршрутів. Наприклад, здорожчання туристичних послуг призводить до скорочення виїзного туризму. Водночас, спостерігається збільшення попиту на туризм внутрішній.

Доволі популярними стають тури «вихідного дня», що дозволяють змінити звичний ритм життя та відпочити протягом короткого часового проміжку за умов відсутності повноцінної відпустки, чи неможливості надовго залишати місце постійного проживання. Очевидні переваги таких турів – відносно низька вартість, можливість отримати значні враження за невеликий проміжок часу. До того ж зазначений вид туризму є доволі перспективним як з точки зору внутрішнього туризму (де споживачами послуг є жителі

України) так і з точки зору активізації туристичних потоків між Україною та сусідніми державами. Подекуди сьогодні спостерігається стихійна активізація таких потоків, наприклад, між Україною та Республікою Білорусь в рамках так званих «шопінг-турів».

Звичайно, мета турів «вихідного дня» є різною: це і сільський відпочинок, придбання товарів, можливість огляду природних красот, пам'яток архітектури, історії та культури, відвідання масових заходів тощо.

На окрему увагу тут заслуговує міський туризм. Він дозволяє пізнати колорит, особливості того чи іншого міста, ознайомитися з його архітектурою, місцевою культурою. Привабливий він і в плані побутових зручностей. До того ж такий вид туризму не вимагає спеціальної фізичної підготовки, спорядження, передбачає доволі комфортні умови подорожі, а отже не дуже стресовий для непідготовленого туриста.

При цьому міський туризм, зокрема, в рамках турів «вихідного дня» зумовлює наявність відповідної інфраструктури. В першу чергу це стосується транспортного сполучення, готельного обслуговування, мережі закладів харчування, графіку роботи музеїв тощо.

Одна справа, коли мова йде про організовані «пакетні» тури (які включають в себе проїзд, проживання, харчування, екскурсії) й зовсім інша – індивідуальний туризм. Такий вид туризму дозволяє більш ґрунтовно ознайомитися з пам'ятками історії та культури, побачити «зсередини» життя міста, індивідуально спланувати час та створити оригінальний маршрут. Але якщо у випадку групових турів логістика лягає на плечі відповідного туристичного підприємства, то у випадку індивідуального туру – розробка маршруту є турботою самого туриста.

Саме тут бажаючі подорожувати Україною самостійно стикаються зі значними труднощами. Серед них: незручний графік автобусного сполучення (неузгодженість прибуття та від'їзду, раннє завершення роботи транспорту, великий інтервал руху тощо), незручний графік роботи туристичних об'єктів (обмежені лише денним часом години відвідування, вихідні тощо), банальна непунктуальність їх працівників, невеликий вибір доступних готелів (особливо на Сході та Півночі України) дуже бідний асортимент додаткових туристичних послуг, відсутність інформаційних центрів, а відтак брак позитивної інформації про туристичні об'єкти. Особливо такі труднощі стосуються подорожей невеликими містами України, незважаючи на те, що в останніх можуть розміщуватися відомі природні чи історичні пам'ятки.

Відтак, доцільним є вивчення думки споживачів зазначених послуг а також об'єднання зусиль представників різних галузей, дотичних до туристичної сфери. Адже сучасний туризм

об'єднує в собі сферу економіки і життєдіяльності суспільства загалом, а відтак здатний вплинути і на соціальний і на економічний розвиток України.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ІНТЕГРАЦІЯ ТА КООПЕРАЦІЯ ЧИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

**Черленяк І.І., д.н.держ упр., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

В Україні криза особливого формату – трансформаційна криза. Одною із складових трансформаційної кризи є беззмістовна та економічно шкідлива криза деіндустріалізації. Об'єктивними економічними причинами кризи стали: зміна цивілізаційної парадигми розвитку економік та промисловості; обмеження доступу до сировинних та енергетичних ресурсів. Суб'єктивним фактором стало економічно та соціально шкідливе проведення «великої приватизації» у формі «ваучеризації» по-українськи. У результаті ваучерної приватизації та корупційного механізму формування власності на «природні монополії» всіх рівнів від облгазів та облenerго до унікальних металургійних гігантів виник олігархічно-державний капіталізм «українського вибору».

Україна намагається подолати трансформаційну кризу демократизацію (хоча б формалізованою) та децентралізацією публічної влади і управління для збільшення ефективності влади та економіки. Оскільки, Україна, є спадкоємницею держави, в якій уся власність була державною, то вся власність походить від державної, яку «прохідні персони» зуміли без формування власних капіталістичних бізнес-проектів отримати за рахунок захоплення непропорційно масштабної частки державного майна. Що привело до появи неефективних власників фабрик, заводів, комбінатів, облгазів і т.д. Привело до масового збідніння населення, втрати робочих місць, деградації комунальної інфраструктури.

В Україні власність територіальних громад сіл, селищ, міст або спільна власність територіальних громад формувалася та формується за рахунок передачі або викупу її органами місцевого самоврядування (які представляють територіальні громади) від держави. Важливими є всі види майна, які можуть принести користь громаді. Але найважливішим ресурсом є земля (територіальна земельна ділянка). Першим етапом створення системи місцевого самоврядування як частини публічної влади стала передача державою права на володіння та розпорядження місцевій громаді населеного пункту земель в межах населеного пункту. В останні роки законодавство надало право виносити рішення про права власності, розпорядження, користування земельними ділянками за межами населених пунктів

відповідним державним адміністраціям. Але при цьому до 2016 року діє мораторій на продаж земель с/г призначення. Адміністративно-територіальна реформа 2014-2015 хоче вирішити цю та інші недоречності централізованого управління впровадженням концепції об'єднання територіальних громад та об'єднання (із зміною меж) територіальних районів у процесі адміністративно-територіальної реформи. Найважливішим при цьому уникнути ризиків «деаграризації» економіки та руйнування села як основи національно ідентичності.

На які фундаментальні питання не дає поки що відповідь парадигма реформування АТР та системи місцевого самоврядування? Чи буде зрештою при децентралізації домінувати громадівська модель публічної влади чи буде домінувати державницька? Буде функціонувати їх еkleктична технологічна суміш? Технологічна суміш означає те, що там де зручно використовується громадівська ідеологія функціонування самоврядування та конституювання його повноважень, а там де зручно інше – державницька ідеологія конституювання держави та державної влади. Що приводить до прогалин права та порядку.

Звичайно, справжня децентралізація та наповнення самоврядної складової публічної влади само організованим життям буде органічною при громадівській моделі. Саме у цій моделі більш добровільним стане укрупнення громад для раціонального використання земельних ресурсів об'єднаної територіальної громади. Формування такого порядку функціонування децентралізованої публічної влади таким чином добровільно приведе до того, що всі гео-територіальні елементи країни будуть належати до певної територіальної громади: сума земельних площ територіальних громад стане рівна площі країни. При цьому кожна ділянка землі отримує закріпленого публічним правом власника-розпорядника-користувача. В цьому напрямку поки, що формують ситуацію новоприйняті в 2014-2015 закони. Але відповідно до громадівської концепції держава повинна передати у інтегральну власність територіальних громад основну масу земельних ресурсів крім земельних ресурсів особливого державного значення (газопроводи, електростанції тощо) та загальнонаціонального значення (національні парки, тощо). Саме це може створити найпотужнішу матеріальну основу існування реального децентралізованого територіального самоврядування. Це в ідеальному випадку. А в реальному житті процес АТР може стати аналогом ваучерної приватизації та зруйнувати землеробську основу ідентичності української держави. «Зміна правил» може дозволити агрохолдингам скупити землі та витіснити фермерів і селян із землі. Для уникнення ризиків треба прийняти програмні обмеження: встановити верхню межу володіння площі сільськогосподарських земель для одного виробника 1000 - га; виробники, які обробляють понад 100 га земель працюють без спрощеної системи оподаткування; податки сплачуються за місцем виробництва; фермерські господарства багатосекторного типу отримують підтримку держави і т.д..

ОБОРОТ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ЗАКАРПАТТЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І МІСЦЕ СЕРЕД ОБЛАСТЕЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ ТА УКРАЇНИ

Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

Жидик О.І., аспірантка

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Одним з основних показників соціально-економічного розвитку регіону є обсяг роздрібного товарообороту, який не тільки характеризує стан роздрібної торгівлі, але також є певним індикатором змін в економіці краю. Роздрібний товарооборот відображає обсяг залучення грошових коштів населення, які обмінюються на товари та послуги в процесі купівлі-продажу. В такому контексті його можна вважати показником рівня життя та матеріального благополуччя населення, а товарооборот роздрібної торгівлі регіону – показником матеріального благополуччя громади регіону.

На основі статистичних даних [1, с.5; 2, с. 13] можна стверджувати, що післякризовий період характеризувався збільшенням обсягу роздрібного товарообороту в Україні. Таке зростання притаманне для всіх регіонів країни, в тому числі і для Закарпатської області. Обороти роздрібної торгівлі в 2013р. порівняно з 2010р. зріс в 1,5 рази і становив 17186,7 млн. грн. [1, с.5]. Загальні показники обороту роздрібної торгівлі та ресторанного господарства України та Закарпатської області ілюструють зростання за аналізований період. За даними офіційної статистики [1, с.7; 2, с. 14] індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту в порівнянних цінах як в Україні, так і по області становив більше 100% з року в рік, що дає підстави стверджувати про зростання не лише номінальних, але й реальних його обсягів.

Частка Закарпатської області у роздрібному товарообороті підприємств України в 2013р. становила 1,87%, що на 0,26% менше, ніж в 2010р. Роздрібний товарооборот на 1 особу в області є значно нижчим за всеукраїнський показник. Крім того, аналіз свідчить про втрату Закарпатською областю позицій за показником обсягу роздрібного товарообороту на одну особу серед областей України. Так, замість 13-го місяця в 2010р. – 18-те в 2013р. Крім того, якщо по Україні зростає показник роздрібного товарообороту на 1 особу як в містах, так і в селах, то в Закарпатській області дане твердження є вірним тільки для міст.

Серед областей Західного регіону за показником товарообороту Закарпатська область також не посідає лідируючих позицій. До прикладу, товарооборот Львівської області за підсумком 2013р. вищий в 2,3 рази, Івано-Франківської - в 1,2 рази, ніж в Закарпатті [1, с. 6]. Найбільший темп росту обороту роздрібної торгівлі Закарпаття спостерігався в 2011р. (вищий тільки в Івано-Франківській області), надалі він знижується і є нижчим ряду інших областей Західного регіону [1, с.6].

Для оцінки різниці обсягів товарообороту роздрібною торгівлю між областями Західного регіону доцільно застосувати показник, який частково враховує особливості областей (в даному випадку – чисельність населення) – це показник роздрібного товарообороту на 1 особу. Серед регіонів Західної України за показником роздрібного товарообороту на 1 особу до 2013р. безперечним лідером була Львівська область, але в 2013р. вона поступається Волинській області. Що ж до Закарпаття – то воно займало друге місце серед областей Західної України в 2010 – 2011рр., а от у 2012 – 2013рр. посідає третє місце. Якщо брати дані в розрізі всіх регіонів України, то тут ситуація дещо інша – в 2012р. порівняно з 2011р. позиція Закарпаття за вищезгаданим показником знизилась з 13 сходинки на 18-ту, на якій і залишалась в 2013р. Тобто, в 2012р. область значно втратила свої позиції як серед регіонів України, так і серед областей Західного регіону [1, с.15].

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що в Закарпатті існує позитивна тенденція до збільшення обсягу роздрібного товарообороту як в номінальних, так і в порівняльних цінах. Проте слід відмітити і негативні тенденції: зростання обсягу роздрібного товарообороту в області відбувається нижчими темпами, ніж в інших областях Західного регіону, в результаті чого Закарпаття втрачає свої позиції як серед областей Західного регіону, так загалом по країні. Отримані результати спонукають до подальших досліджень даної проблеми з метою виявлення причин, що викликають вищезгадані негативні тенденції та пошуку шляхів їх усунення. Особливої уваги потребують зміни та негативні процеси, що почали спостерігатись у сфері торгівлі у зв'язку із різким зростанням цін на всі групи товарів і відповідним падінням купівельної спроможності населення.

Література:

1. Роздрібна торгівля України у 2013 році: статистичний збірник / Під загальним керівництвом В.О. Піщейка. Відповідальний за випуск А.О. Фризоренко // Державна служба статистики України. – Вих. № 369/0/08.1вн-14 від 01.09.2014. – 165 с.
2. Роздрібна торгівля Закарпатської області: статистичний збірник / За редакцією Білея М.М. // Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Закарпатській області. – 2014 р. – 93 с.

СПІЛЬНИЙ РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ТУРИСТСЬКИЙ ПРОДУКТ

«КАРПАТИ». SWOT-АНАЛІЗ

Шандор Ф.Ф., д.філософ.наук, професор

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Реалізація державної політики в галузі туризму, не зважаючи на різниці у законодавчих базах країн Центральної Європи, здійснюється шляхом визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму, визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів, їх використання та охорони, спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму, визначення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян), ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму, визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму, участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму

Туризм є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності, а основними цілями державного регулювання у центральноевропейських державах, в галузі туризму є [1]:

- забезпечення закріплених конституцією прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Основні терміни використані в роботі: функції туризму, туризм, турист, туристична група, туристична діяльність, туристична організація, правовідносини в інституті туризму.

Карпатський регіон відрізняється високою природно-культурною цінністю, що створює можливості для розвитку туристичної і рекреаційної діяльності. Багатокультурність, притаманна даному регіону, означає, що його населення складалося і складається з представників різних народів і релігій. Багатокультурність – це також різноманіття традицій різних частин регіону. Свідченням такої культурної мозаїки є не лише архітектура (зокрема, релігійна) і характер поселень, але й різні мови і діалекти, звичаї і традиції, обряди і народна творчість[3]. У прикордонному регіоні існує ряд цінних природних об'єктів, що володіють великим потенціалом для розвитку туризму. У транскордонному регіоні розвиваються різні форми туризму. Ключове значення має відпочинково-красознавчий, лікувальний, освітній, природний (мисливство, рибальство) і бізнес-туризм. Збільшується кількість закордонних туристичних поїздок (у тому числі в частині малого прикордонного руху), починає інтенсивніше розвиватися сільський (агротуризм), а в Карпатах – активний гірський туризм (гірськолижний спорт, піші, велосипедні і кінні походи). В цій частині Європи збереглося багато осередків народного мистецтва, що разом з добре розвинутою інфраструктурою культури (музеї, театри, філармонії) створює можливості для розвитку туризму пізнавально-культурознавчого характеру. Карпатський регіон характеризується великою в загальноєвропейському масштабі туристично-природною і культурною цінністю. Сильною стороною регіону, крім вигідного розташування і великого біорізноманіття, є величезна культурна спадщина і національна різноманітність. Нижче описані виявлені внутрішні сильні і слабкі сторони регіону, який охоплений даною Стратегією, а також зовнішні можливості і загрози. Таким чином було здійснено аналіз SWOT (аббревіатура англійських слів STRENGTHS – сильні сторони, WEAKNESSES – слабкі сторони, OPPORTUNITIES – можливості і THREAT – загрози)[2].

Рекреаційно-туристичний потенціал	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ○ традиційно провідна сфера діяльності регіону в Україні; ○ наявність міжнародних транспортних шляхів та розгалуженої мережі прикордонних переходів ○ багаті природно-рекреаційні ресурси регіону: лікувальні мінеральні та термальні води, лісові, ландшафтні, гідро- та геологічні, спелеоресурси, об'єкти природного заповідного фонду; ○ сприятливе географічне розташування області для залучення іноземних туристів; ○ позитивна динаміка розбудови 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ відсутність затверджених в установленому порядку природних територій рекреаційного призначення, генеральних планів їх забудови і механізму освоєння територій; ☐ низький рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури в рекреаційно-туристичних центрах; ☐ неоптимальна структура сезонних

<p>матеріально-технічної туристично-рекреаційної бази (в т.ч. сучасного рівня);</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ багата історично-культурна спадщина; ○ наявність відповідного кадрового забезпечення; ○ наявність унікальних туристично-рекреаційних продуктів (в т.ч. національні традиції та промисли, фестивалі); ○ наявність громадських організацій підтримки і розвитку туризму (в т.ч. сільського). 	<p>видів туризму;</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ недостатність системної організації інформаційно-рекламного забезпечення рекреаційного комплексу; ☐ нестача інформаційних центрів та центрів просування туристичних послуг; ☐ недостатній рівень використання бальнеологічних ресурсів; ☐ недостатність висококваліфікованих кадрів у закладах рекреаційно-туристичної сфери; ☐ невідповідність сільських жителів до прийому туристів; ☐ нерозвиненість спільного для усього Карпатського регіону туристичних продуктів; ☐ недостатня кількість місць підвищеної комфортності для обслуговування туристів.
<p>Можливості</p>	<p>Загрози</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ вдосконалення законодавства щодо розвитку курортів, рекреаційних територій та туризму; ○ створення при консульствах України за кордоном державних туристичних офісів; ○ реалізація регіональної програми розвитку туризму та рекреації; ○ зростання інвестиційних пропозицій щодо розбудови туристично-рекреаційних комплексів; ○ потенційні низькозатратні можливості створення робочих місць в туризмі; ○ розширення мережі туристично-інформаційних центрів ○ розвиток окремих напрямків туристично-рекреаційної сфери (гірськолижний, сільський, тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ недостатня нормативно-правова база для розвитку сільського туризму; ☐ погіршення екологічної ситуації, в т.ч. внаслідок впливу техногенних факторів; ☐ висока конкуренція з боку сусідніх регіонів та країн; <ul style="list-style-type: none"> - значна міграція кадрового потенціалу - негатив в ціновій політиці для місцевого населення ☐ зменшення інвестиційних пропозицій.

Література:

1. Квартальнов В.А., Федорченко В.К. Туризм социальный: история и современность. — К.: Вища шк., 1989. — 342 с.
2. Лукашевич О.М. Психология туризма: концептуальное определение. Мосгеография. — К.: КУТЕП, 2004. — 228 с.
3. Філософія і культурологія туризму / Відп.ред. В.С.Пазенок. — К.: КІТЕП, 2001. — 138 с.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Шандор Ф.Ф., д.філософ.наук, професор

Дубович Н.В., ст. викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У ХХ ст. туризм стає соціальним феноменом, який починає впливати на всі аспекти суспільного життя. Відповідно виникає потреба запровадити спеціальну галузеву соціологію, яка б досліджувала за допомогою притаманних їй методів дослідження даний феномен. Джерела свідчать, що перші роботи у галузі соціології туризму з'явилися у 30-х роках ХХ ст. у Німеччині. Бурхливий розвиток теоретичних та емпіричних досліджень у галузі соціології туризму почався після Другої світової війни, оскільки у той період часу масовим стає міжнародний туризм. На думку російського дослідника *С.Є. Щеглова* становлення соціології туризму почалося на початку 70-х рр. ХХ ст., коли іноземні соціологи приступили до аналізу прямого й опосередкованого впливу туризму. Зокрема, досліджували прямий вплив туриста на стан пляжів, пам'ятників старовини та опосередковано – на інфраструктуру, зміну щільності населення і ріст кількості зайнятих у туристичній сфері у місцях перебування туристів. Постає питання, коли почала зароджуватися соціологія туризму в Україні та як відбувається процес її інституціоналізації.

Інституціоналізація галузевої соціології „Соціологія туризму” – це процес виокремлення усієї галузі знань з предметного поля загальної соціології; набуття нею атрибутивних характеристик автономної науки шляхом підтвердження їх соціологічними дослідженнями; легітимація її у такому статусі через апробацію у наукових публікаціях та наукових конференціях, а також шляхом організаційних дій щодо утворення асоціацій, що об'єднують фахівців цієї дисципліни, підготовки професійних кадрів зі спеціальності „Соціологія туризму”.

Процес інституціоналізації соціології туризму розглянуто крізь призму набуття нею вище зазначених атрибутивних характеристик.

1. Наукові публікації засвідчують, що процес становлення соціології туризму в Україні починається на початку ХХІ ст. Значний інтерес вітчизняних соціологів до соціології

туризму виникає у 2008 році (*С.В. Горський, М.П. Лукашевич, І.М. Мініч, Ф.Ф. Шандор, Ю.І. Яковенко та ін.*).

У 2008 році з'являється перший навчальний посібник: „Соціологія туризму” за ред. *М.П. Лукашевича та Ф.Ф. Шандора*.

У 2010 р. – навчально-методичний посібник зі спецкурсу „Туризмологія (теорія туризму)” (укладачі *В.С. Пазенок, В.К. Федорченко, О.А. Кручек, І.М. Мініч*), складовою якого є соціологія туризму.

2. Спеціальність і галузь соціологічних знань „соціологія туризму” набули певної легітимності під час проведення міжнародних науково-практичних конференцій та круглих столів. Перша міжнародна науково-практична конференція „Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія” відбулась у Києві 18-20 жовтня 1999 року, на якій обговорювали проблеми становлення соціології туризму.

У 2002 р. у Києві відбулося засідання Всеукраїнського круглого столу на тему „Проблема становлення соціології туризму як самостійної галузі”, на якому обговорювали етапи і шляхи інституціоналізації соціології туризму в Україні у теоретичному і практичному аспектах. Окремими темами доповідей і дискусій були: „Соціологія туризму: межі предмету” (*М.О. Шульга*), „Протиріччя становлення соціології туризму” (*Ю.І. Яковенко*), „Перспективи розвитку галузі соціології туризму” (*Ю.О. Привалов*) та „Соціологічний вимір туризму” (*С.В. Горський*).

24 березня 2010 року в Київському університету туризму, економіки і права (КУТЕП) відбувся круглий стіл на тему: „Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму”, у рамках якого презентовано 4 доповіді: 1. Соціологія туризму, проблеми мотивації туристичної діяльності; 2. Проблема структурування соціології туризму; 3. Туризм як соціокультурний інститут; 4. Соціологічні аспекти дослідження туризму.

Квітень 2011 р. – Міжнародна Інтернет-конференція (КУТЕП) „Туризм як феномен соціальної культури”.

3 листопада 2011 року – Міжнародна науково-практична конференція (КУТЕП) на тему „Туризм і зближення культур”, у рамках якої презентовано доповідь „Туристичні практики як соціокультурний феномен”.

19 листопада 2012 р. також на базі КУТЕП відбувся круглий стіл на тему: „Соціологія туризму в контексті сучасного соціологічного знання”.

3. Відбувається організаційне об'єднання фахівців-соціологів, які досліджують проблеми соціології туризму. За ініціативи і при участі Київського університету туризму, економіки і права у 2002 році створено Дослідницький комітет з проблем соціології туризму Соціологічної асоціації України. Того ж року почав функціонувати Науково-дослідний

центр Державної туристичної адміністрації України (зараз Державне агентство України з туризму і курортів).

5. У вищих навчальних закладах починають викладати соціологію туризму як навчальну дисципліну. Першим до навчального процесу соціологію туризму ввів Київський університет туризму, економіки і права. Згодом – Ужгородський національний університет та інші вищі навчальні заклади.

Отже, галузева теорія середнього рівня „Соціологія туризму” зароджується в Україні значно пізніше, ніж у світовій соціологічній спільноті і все ще знаходиться на стадії інституціоналізації.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Югас Н.В., аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Перспективи розвитку регіону обумовлені активністю та результативністю інвестиційного процесу. Великого практичного значення набуває дослідження інвестиційної динаміки регіону з метою подальшої розробки інноваційних рішень для активізації та оптимізації інвестиційного процесу. Залучення нових методів до аналізу динаміки розвитку інвестиційних процесів в Закарпатській області допоможе більш ґрунтовно зрозуміти сильні сторони потенціалу регіону та допоможе у виборі адекватних інструментів для залучення потоків прямих іноземних інвестицій.

Питаннями дослідження різних аспектів інвестиційного процесу в Закарпатській області займалися такі вчені як А. В. Балян, Г. В. Спаський, Н. О. Маргіта, М. І. Паук, Н. Н. Пойда-Носик, І. І. Січка, Р. В. Славик та інші. Складність економічного стану та нестабільність політичної ситуації вимагають нових підходів до комплексного аналізу рівня та динаміки інвестиційного процесу Закарпатської області та розробки нових управлінських рішень для залучення прямих іноземних інвестицій.

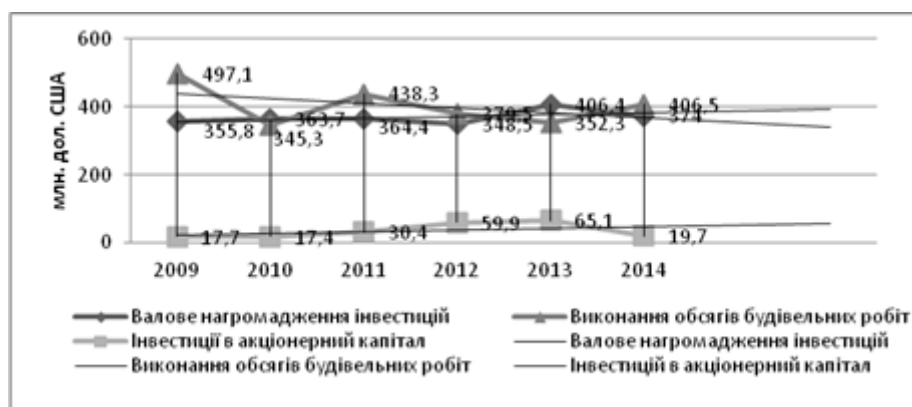
Мета дослідження, яка передбачає аналіз динаміки інвестиційного процесу в Закарпатській області в сучасних умовах зумовили вирішення наступних **завдань**: визначити ефективні підходи до аналізу інвестиційного процесу в регіоні; проаналізувати динаміку інвестиційного процесу на Закарпатті; охарактеризувати позитивні та негативні тенденції динаміки інвестиційного процесу в Закарпатській області.

Проблема підвищення активності інвестиційного процесу в регіоні вимагає нових підходів до його аналізу з урахуванням ступеню ризику в умовах кризи. На думку Н. О.

Маргіти правильно вибрані інструменти аналізу є одною із головних умов успішності формування інвестиційної політики, а значить і високої результативності інвестиційного процесу у регіоні [1, с. 248].

Розглядаючи підходи до аналізу динаміки інвестиційного процесу регіону, погодимося із Н. В. Ковтуном, який вважає обов'язковою складовою дослідження регіональних інвестиційних процесів багатовимірний статистичний аналіз, який передбачає використання статистичного аналізу взаємозв'язків інвестиційного процесу, метод експертних оцінок, а також індексний метод, та метод концентрації [2, с. 209 – 211].

Для дослідження динаміки інвестиційного процесу Закарпатської області можна використовувати як лінійні, так і не лінійні моделі. Аналізуючи динаміку валового нагромадження інвестиційного капіталу в Закарпатській області доцільним вважаємо застосування лінійного тренду як найбільш коректного та толерантного методу. Якщо проаналізувати дані по нагромадженню прямих іноземних інвестицій відносно інших складових інвестиційного процесу за даними у таблиці 1 за допомогою лінійного тренду, отримаємо наступні результати (рис. 1.)

Рис. 1. Тенденція та прогноз динаміки нагромадження інвестиційного капіталу Закарпатської області, млн. дол. США (лінійний тренд) [3]

Отже, дані тренду свідчать, що не дивлячись на відтік нагромадженого капіталу та зменшення інвестиційного потоку у 2014 році, в загалом лінія тренду є висхідною. Тобто на основі прогнозу за лінійним трендом можна говорити про позитивну динаміку інвестиційного процесу на Закарпатті. В свою чергу треба відзначити, що лінія тренду обсягу будівельних послуг показує тенденцію зниження. Це може означати, що найближчі два роки обсяг будівельних послуг може стати більше ніж попит, і це спровокує зниження цін на будівельні послуги, що в свою чергу може спровокувати зниження інвестиційної активності в даній галузі.

Для підтримання сприятливості інвестиційного клімату та попередження зниження активності інвестиційного процесу в регіоні, необхідно передивитися систему управління

інвестиційним потоком в області з урахуванням кризових явищ в економіці та політичної нестабільності. Для мінімізації негативного впливу загаданих факторів, необхідна розробка нових рішень в податковій політиці області для залучення нових інвестиційних капіталів.

За результатами розрахунків можна зробити висновки, що не дивлячись на те, що на протязі 2014 року сталося різке зменшення притоку інвестиційного капіталу та частка капіталу була вилучена, лінія тренду демонструє позитивну динаміку нагромадження інвестиційного капіталу на подальші два роки. Дані свідчать, що для попередження негативної тенденції необхідна розробка нових управлінських рішень для покращання інвестиційного клімату в регіоні. Доцільним для подальших досліджень вважаємо побудову економетричної моделі для визначення рівню впливу кожного фактору на динаміку інвестиційного процесу Закарпатської області із урахуванням рівня ризику в сучасних кризових умовах.

Література:

1. Маргіта Н. О. Моделювання впливу регіональних факторів на інвестиційний процес у Закарпатській області / Н. О. Маргіта // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №6. – Т. 4 (181). – С. 248 – 252.
2. Ковтун Н. В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика. Монографія. [Електронний ресурс] / Н. В. Ковтун. – К., 2005. – 441 с.
3. Офіційний веб-сайт Управління статистики в Закарпатській області. – режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>

СИНЕРГЕТИКА У РІЗНИХ НАУКАХ

Якімцов В.В., к.е.н., старший викладач

ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України»

Синергетика – наука достатньо молода але в той же час дуже актуальна та сучасна, адже без сьогоденних і новітніх теорій, методів дослідження й навіть обладнання та устаткування багато її положень обґрунтувати було б неможливо. Погляд на світ, природу, довкілля та багато інших явищ, процесів тощо з синергетичної точки зору значно відрізняється від поглядів та уявлень, що були визначені та розроблені раніше.

Синергетика пропонує нове бачення, можливості, способи та методи «спрощувати» реальність. Ця «нова простота» допомагає не «потонути» в деталях при вивченні-описуванні процесу, явища та подекуди виглядає достатньо незвично.

Наприклад, задачі та підходи «синергетичної економіки» або «рефлексивної теорії управління» здаються дивними та парадоксальними з точки зору традиційних підходів. Але саме ці синергетичні підходи набагато ближче до опису багатьох процесів та явищ у новій реальності – глобальних фінансових криз, зростання «нової економіки». Тут має місце й загострення уваги до цілого як до того, що робить його (ціле) більшим ніж підсумок частин, з яких воно складається. Тут і нове відношення до вічного й минулого, акцент на перехідних, переламних, таких, що здаються неважливими моментах процесу, явища. Із несхожості, унікальності народжується гармонія цілого.

Системи, що існують у природі, мають суттєві відмінності від тих, що створені людиною. Для перших характерні сталість (рівновага) відносно зовнішніх впливів, самовідновлення, самоналагодження, мають можливість до самоускладення, зростання, розвитку, узгодження з усіма складовими. Для других – різке погіршення функціонування навіть при відносно невеликій зміні зовнішніх впливів або помилках в управлінні. Постає питання про необхідність не лише вивчати природні системи та їхні характеристики щодо сталості, а й застосовувати їх якості та можливості при побудові штучних систем в явищах-процесах, що зорганізуються людиною.

Визначення оптимальної упорядкованості процесів-явищ особливо гостро постає в дослідженнях енергетичних, екологічних, макроекономічних проблем, що потребують залучення великих ресурсів. Для побудови такого роду систем, спираючись на знання їх внутрішніх властивостей, необхідно знати й застосовувати на практиці закони самоорганізації, формування упорядкованості складних систем. Тому основною задачею, що поставила перед собою наука синергетика й стало вивчення, побудова та розвиток такого роду складних систем у будь-яких процесах, явищах тощо.

Синергетика ставить питання щодо пошуку систем які можуть набувати особливі, інші якості (властивості) у задачах конкретної проблеми. На сьогодні проблем теоретичного обґрунтування науки «синергетика» та її інструментного, методологічного апарату надзвичайно багато.

Синергізм – (грецьк. *sunergos* – той, що діє разом) сумісне й однорідне функціонування органів системи життєдіяльності людини.

Загальною ознакою предмету, що вивчає наука синергетика є дослідження динаміки будь-яких незворотних процесів та виникнення принципових новацій. Звідси й необхідність застосування сучасного математичного апарату синергетики, що скомбінований з різних галузей теоретичної фізики, нелінійної неврівноваженої термодинаміки, теорії катастроф, диференційної топології, неврівноваженої статистичної фізики тощо.

Синергетика є новою узагальнюючою наукою, що вивчає основні закони самоорганізації складних систем. Зростаюча популярність цієї науки в наш час пояснюється тим. Що вона безперечно стає мовою міждисциплінарного спілкування, на основі якої можуть порозумітися науковці різних напрямків: математики, фізики, соціологи, хіміки, економісти, психологи тощо, не зважаючи на те, що кожен розуміє синергетику по-своєму, адже мова йде про явища, що виникають від сумісної, сукупної дії декількох різних факторів, у той час коли кожен окремий фактор поодинці до цього явища не призводить.

Синтез статистичної фізики, термодинаміки відкритих систем та «теорії катастроф» і зумовив виникнення нової галузі знань, яка займається описом станів, що далекі від рівноваги. За її допомогою вдалося сформулювати загальний підхід до цілої сукупності явищ природи та суспільства. І хоча, як зазначено вище, ця галузь це сучасна синергетика – теорія відкритих систем.

Природа за своєю суттю як така ієрархічно структурована в декілька видів відкритих нелінійних систем різних рівнів організації – динамічно сталі (врівноважені), адаптивні та системи, що еволюціонують. Зв'язок між цими організаціями здійснюється через неврівноважений, хаотичний стан систем сусідніх рівнів. Неврівноваженість є необхідною умовою появи нової організації, нової системи, нового порядку тобто саме того, що ми й намагаємось досягнути – розвитку.

На нашу думку, головним є те, що нелінійні динамічні системи об'єднуються в єдине, нове, ціле утворення, сума складових якого не є звичайним, простим підсумком як за кількістю так і за якістю. Це утворення є системою іншої організації або системою іншого рівня.

Синергетичні знання допомагають вивчати та розуміти процеси «притирання-приспосовування-впливу» різних частин-станів процесу в їх єдиному розвитку.